

Gheorghe Sarău • Ionel Cordovan

I rromani čhib thaj i literatūra vaś o deśto siklövipnasqo berś

Limba și literatura rromani

Manual pentru anul X de studiu

MINISTERUL
EDUCAȚIEI
CERCETĂRII
TINERETULUI
ȘI SPORTULUI

unicef
unite for children

Gheorghe Sarău * Ionel Cordovan

I rromani čhib thaj i literatūra vaś o deśto siklövipnasqo berś

Limba și literatura rromani

pentru anul X de studiu

București, 2011

Editura **VANEMONDE**

Manualul a apărut, ca material școlar auxiliar, în cadrul parteneriatului dintre Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului și Reprezentanța UNICEF în România. Manualul respectă obiectivele, cerințele și conținuturile din programa școlară de limba și literatura rromani pentru clasa a X-a.

Referenți și consultanți:

prof. univ. dr. **Marcel Courthiade**, INALCO Paris

lect. univ. dr. **Delia Grigore**, Facultatea de Limbi și Literaturi Străine – secția de limba și literatura rromani – Universitatea din București

Autori: **Gheorghe Sarău, Ionel Cordovan**

Ilustrații și copertă: pictorul rrom **Eugen Raportoru**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

SARĂU, GHEORGHE

I rromani čhib thaj i literatūra vaś o deśto siklövipnasqo berś /

Limba și literatura rromani pentru anul X de studiu / Gheorghe Sarău,

Ionel Cordovan. - București : Vanemonde, 2011

ISBN 978-973-1733-23-4

I. Cordovan, Ionel

811.214.58(075.33)

Layout: Victoria Dumitrescu

DTP: Dan Glăvan

ISBN 978-973-1733-23-4

Editura VANEMONDE

Gheorghe Sarău * Ionel Cordovan

I rromani čhib thaj i literatūra vaś o dešto siklővipnasqo berś

*

Limba și literatura rromani pentru anul X de studiu

București, 2011
Editura **VANEMONDE**

O RROMANO HÌMNO

GELEM, GELEM

1. Gelem, gelem lungone dromença,
Maladilem baxtale rromença,
A, rromalen, kaθar tume aven,
E caxrença, bokhale čhavença?

R.: *Haj, haj, rromalen*

Haj, haj, čhavalen... (duj var)

2. Sasas vi man bari famìlia,
Mudardās la i kali legìa.
Sarren čhindās, vi rromen vi rromnën,
Maškar lenθe vi tikne čhavorren.

R.: *Haj, haj, rromalen...*

3. Putar, Devla, te kale udara,
Te šaj dikhav mirre familia,
Palem ka zav lungone dromença,
Thaj ka phirav baxtale rromença!

R.: *Haj, haj, rromalen...*

4. Opre, roma, si o vaxt akana,
Àjde mança sa e lumăqe roma!
O kalo muj thaj e kale jakha,
Kamava len sar e kale drakha.

R.: *Haj, haj, rromalen...*

O I-to modùlo

E RIČHINI, E TEŠ TA E KIR

(kidias la o Ali Krasnić)

O ALI KRASNIĆI biandilo an-o berś 1952, an-o gav Crkvena Vodica, nadur kaθar-o Obilić. Lekhavel poèzia thaj pròza čavorrenqe thaj barinenqe, dràme, thaj vi kidel rromane selikane mothovimàta. Gatisarel jekh lavustik (lavenqi pustik) p-i rromani thaj dasikani čhib kaj si anθre trujal 25.000 làfora.

Avtòri si e anglutne dramenqo p-i rromani čhib: “Rromano ratvalo abav”, “Cèrra me, cèrra tu...”, save khelda len e rromane dramaqi sèkcia KAA “Aca Mitrović” an-o Obilić. Lekhada vi aver dràme, sar “Žangalo amal”, “An-o anav e kamlipnasqo”, “Baxtalo sem an kaj phuv”, “Sa nado čhavo”, nakhavel vi aver dràme kaθar e dasikani čhib: “Ćexraino milaj” e Doko Stojičićesqi, “Themesqo éor” e Fadil Hadžćesqi, khelde e liparde dramaqe sèkciaθar. Ži akana ikalda: “Ćergarenqe jaga”, prozikane kotora p-i rromani thaj dasikani čhib, an’ piro rinčhibaripen, an-o ikalipe’ e “Jedinstvosqo” an-o 1981-to berś, a 1985-tone berśesθe an-o ikalipe’ e “Rilindjaqo” ikalen pe albanikani čhib “Rromane paramića anθar i Kosovìa” an-o rinčhibaripe’ e avtoresqo, save, an-o 1990-to berś, rinčhibàjle an-e Siria (Damàsko) p-i arabikani čhib. An-o ikalipe’ e “Jedinstvosqo”, 1986-tone berśesθe, iklòl lesqo kidipe’ prozikane butènqo p-i rromani ta serbikani čhib, an-o rinčhibaripe’ e avtoresqo, tel-o anav “Iripe’ an-o živdipe’”, a 1988-tone berśesθe, an-o ikalipe’ e “Rilindjaqo” iklòn lesqe kidime gilă “Khinde rată” p-i albanikani čhib, palem an-o rinčhibaripe’ e avtoresqo. anglutno kidipe’ lesqe gilènqo an-e Kosovia, “Ćexraine sune”, p-i rromani čhib thaj dasikani, an-e avtoresqo rinčhibaripe, dia avri e Prištinaqo “Jedinstvo” an-o berś 1989. Maj palal,

an-o 1995-to berś, an-o ikalipe' e "Pergamentesqo" ikisle lesqe pustika: "Prdal eŧta plaja", napal "Rromani kali paramiċi", gilă barinenqe p-i rromani thaj dasikani ċhib, an-e autoresqo rinċhibaripe, sar vi "Rromane kanrrale droma", gilă barinenqe p-i rromani ċhib.

Napal, lekhavel thaj khonzarel ŧtampipnasqe vi aver kotora: "Jasenovac", antolŋgia gilenqi pal-o Jasenovac, p-i dasikani thaj rromani ċhib an-e avtoresqo rinċhibaripe' thaj but mothovimăta vaś-e ċhavorre p-i rromani ċhib sar: "Rromani mahlăva", "Elvira...", "So vakăren e zivutre?", "An-e mamiaqi angali", "Păpo, mami, kăko, bibi...", "Maj laċhi mami an-e lŋmia", "Ma rov, dej!one, munri!e", "Gilă parvarde sunenċa", "Rromani armaj", "Kaj garadol o suno?", "Kasqo si o kham?", "O kaśt thaj o tover" thaj kola.

Recenzirisarda, lektorisarda thaj nakhada varsave literatŋro kidimăta p-i rromani ċhib. Avtŋri si e anglutne emisiaoqo p-i rromani ċhib "Savatone k-o 11.32", savi emitosăjli k-e Radio Priśtinaqe 8-to februăra 1986-tone berśesŧe, sas vi duj berś laqo reporteri thaj redaktŋri. Pire butăqe, varsave droma aśarisăjlo thaj lavretisăjlo. Lipardŋver si o ruputno sêmno e Srbiaoqo, 1979-tone berśesŧe, jekhtone berśesŧe Decembraqe lavretaċa e KVK kulturaqe e KC Priśtina, Novembraqe lavretaċo e KK Priśtina e 1985-tone berśesŧe, ruputne plaketaċo "Stevan Đorđević-Novak", savi ulada la lesqe o Kidipe' e Rromenqe KAA-nqo an-e Serbia, po đŋjto drom thaj aver. An-o trito maśkarthemutno festivăli e Rromenqo, savo ikărdilo an-o ċhon ŋulaj e 1996-tone berśesqo an-o fŋro Lanċiăno, an-e Italia, astarda o anglutno than an-i poezia vaś-o barine thaj anglutno than e prozaqo vaś-o barine, maśkar deśoxto thema.

E Ali Krasniċesqi prŋza si pinzardi vi anŧar e pustika "Ċergarenqe jaga" thaj "Iripe' an-o zivipe". Őaj te phenas so si o barester prozatŋri p-i ċhib amari anŧ-o XX-to ŧeliberś – o jekhto ŧeliberś e rromane literaturaqo.

Prezentirime si an-but antolŋgie, thaj lesqe bută si nakhavde p-e serbikani, albanikani, makedonikani, turkikani, arabikani, francikani, hungarikani, italikani thaj aver ċhiba. Somŋeno si an-e Kosovaqe Lekhutrenqo Dostipen. Vov xramosardăś opral trănda pustika.

(palal o Marcel Courthiade)

DEVL!A, KER MAN KIR!

Sas jekh phuro thaj jekh phuri. Sas len jekh raklo. O phuro, Pala' jekh pharo nasvalipe, mulo. O raklo aċhilo kŋrkorro kana sas biśe-berśenqo. Sas but ċorro. Na-i sas les so te xal. Lia o drom e gurbetlukosqo, gelo anŧ-e thema te kerel pesqe zăla love. anŧar o gav an-o gav. Astarda les e raċi an' jekh veś. O raklo vakărda:

– He, more, Devl!a! Te sutem p-e phuv, ka' xan man e riċhina thaj e ruva. Aj ka' iklăv pe kav kaśt. Gothe ka' sovav ŋi detharinaŧe. Napal ka' lungărav mo drom.

Ikislo o raklo an-o uċipe' jekhe kaśtesqo, jekhe rukhesqo. Phandla pe ŧeleċa thaj astarda les e lindra. K-e detharin aśunda jekh ċingar tela' pesŧe.

Tele dikhla jekhe riċhina, jekhe teśa thaj jekh kir. Sêsa paśe te xuten jekh avresqe p-e korr, godlesqe kaj n-aśti sas te ulaven jekhe bakriċhes. E riċhini zamarisarda e rakles an-o upripe' e kaśtesqo thaj vakărda:

– Eke, o raklo opre an-o rukh ka' ulavel amenqe e bakriċhes. Rugisarav tut, hulŋ tele thaj ulav amenqe o mas, ma mekh te xas amen maśkar amenŧe.

An, goda o raklo irisarda lenqe:

– Me ka' hulivav, aj si man dar kaj ka' xan man.

E riċhini vakărda lesqe:

– Mo lăfi dav tu kaj khănci ŋungalo naj te keras tuqe.

O raklo hulilo thaj ulavda lenqe o mas. O baro kotor, dia les e riċhina, o maśkarutno e teśa thaj o maj cikno e kira. Savorre aċhile lośale thaj ċalile.

E ričhini vakārda e raklesqe:
 – So manges amenθar kaj kerdan amenqe kav' lačhipe'?

O raklo dia len angle:
 – So šaj den man tumen, kana sen tumen živut্রে, a me sem manuś?

– Ako – phenda lesqe e richini - me ka' dav tut jekh zanàto. Ker e veśesqe vasteça thaj vakār lesqe: “Peravdō, veś!a!”

O raklo kandla la thaj vakārda:
 – Peravdō, veś!a! – thaj o veś peràvdilo phuvaθe.

Palem e ričhini vakārda lesqe:
 – Vakār, racle!a: “Uśti, veś!a!”

Thaj kana kerda godo, o veś uśtilo sar sas maj anglal.
 – Manθar si tut kav zanàto, – vakārda e ričhini.

Avilo o rend p-e teś.
 – Vakār, racle!a: “Devl!a, ker man teś! – vakārda lesqe vov.

Kana o raklo vakārda kal làfora, o Del kerda les teś.
 – Vakār, racle!a: “Devl!a, ker man manuś” – vakārda e teś.

Kana o raklo vakārda kal' làfora, o Del kerda les palem manuś.
 – Eh, manθar si tut kav' zanàto.

Avilo o rend p-e cikni kir.
 – Vakār: “Devl!a, ker man, kir !”

Kana o raklo vakārda kal làfora, o Del kerda les kir.
 – Vakār: “Devl!a, ker man manuś!” – vakārda thaj o Del kerda les manuś.

– Eh, vi manθar si tut kav zanàto, – vakārda lesqe e kir.

E ričhini, e teś thaj e kir uladile. Ačhilo o raklo te lungărel po drom.

Kaθar 3al dromeça, reslo an jekh fòro. An-o agor e forosqo astarda les e ratī. Dikhla jekh kherorro. “Ka dav an kav kherorro te pučhav val šaj te ratărav ajrat, a texara ka' kerav sar ka' phenel o del” – gōdisarda.

Marda p-o vudar. Sikàvdilo jekh phuro. Malàdilo e racleça thaj vov pučhla e phures:
 – A, si šaipe' ajrat te ratărav tuθe?

– Av, mo raklo. Sem jekh kaθar e maj ćorre, aj, varesar ka' nakhas e ratī.

O ćhavorro dia anθre. O phuro ćaćes sas but ćorro. An-o beśipe' thaj làfi o phuro vakārda lesqe:
 – Sem ćorro manuś, mo raklo. na-i man khonik khatinθe. Ačhav živdo kal' gurunăça. Dośav la thaj de detharin o thud ingărav e paśasqe ćhejaqe. Thaj voj del man, mo raklo, manrro te ikărav mo ogi.

– Te si găja, phure!a, a ka' keres man tō ćhavo?

O phuro găja *burrall* aśugărda, godlesqe so na-i sas les khonik.
 – Te kerdilan tu mo ćhavo, sarsavi detharin ka' ingăres o thud e raklăqe, a man ka' lestraves.

Sem phuro manuś aj pharo manqe o drom.

Godi ratī inzile te soven. an-e detharin uśtilo o phuro, dośla e gurună, kirada o thud thaj dia les e raklesqe te ingărel les e paśasqe raklăqe. O raklo lia o kirado thud.

So ikislo avral, pelo lesqe an-e godī: “Devl!a, te zumavav godo zanàto, savo dia man e teś”.

– Devl!a, ker man teś! – vakārda thaj o Del kerda les teś. O raklo uraja – Pelo anglal e paśasqe vudara. Kana pelo anglal e paśasqe vudara, phenda: “Devl!a, ker man manuś!” – thaj o Del kerda les palem manuś. Marda p-e paśasqe vudara. Anglal e vudara ikisli e paśasqi rakli. Dikhla e rakles thudeça an-o vast. O thud sas văže tato. E rakli naisarda les:

– O, racle!a, te oves baxtalo! Žikaj o phuro anel sas o thud, trubul sas te tatarav les. A tu akana o thud andan les tato.

E rakli kamlisajli an lesθe thaj vakārda:
 – Pali san gaći butărno, ake kal duj taxtaja, ka' pheras len thud, ka' mekhas len p-i polica, ka' pias les kupaθe.

E rakli dia e rakles sa e maj laçe xamàta, save trubul sas te ligàrel e phuresqe. Aj anglal goda, e phuresqe del sas nùmaj so achol sas – šuke bùke manrresqe.

Kana o raklo irisàjlo khere, o phuro dikhla so anda o raklo thaj lošàjlo barbut.

– Te oves baxtalo, mo čhavo! Lestravdan amen. Akana si amen so te xas thaj te pias.

An-o ratípe’ o raklo rugisàjlo e phuresqe:

– Mo dad, ke amare pašune khelen testebòši, a te zav te khelav lença?

O phuro phenda lesqe:

– Ma, mo raklo, tu san vàže bipinzàrdo.

– Mo dad, te zav, si man čèfi.

Thaj o phuro mekla e rakles te zal te khelel.

Kana o raklo ikislo avral, vakàrda: “Devl!a, ker man teš!” – thaj o Del kerda les teš. Uraja thaj pelo anglal e pašasqe čhejaqe vudara. “Devl!a, ker man manuś!” – vakàrda o raklo thaj o Del kerda les manuś. E vudara sèsa phandle. O čhavorro vakàrda: “Akana te zumavav o zanàto, savo dia man e cikni kir” – “Devl!a, ker man kir!” – vakàrda thaj o Del kerda les kir. O raklo nakhlo anθar e xëv e bravaqi ta “Devl!a, ker man manuś!” – vakàrda thaj o Del kerda les manuś. Pašilo thaj dikhel sas e raklă sar sovel. Upre p-e polica čhuta sàma gode duj taxtaja, save mekla e rakli. Lia nùmaj piri taxtaj thaj pila la, a e raklăqi ni azbaja, ni zadisarda. Ikislo avral thaj irisàjlo k-o phuro.

– Phure!a, putar o vudar.

O phuro putarda lesqe o vudar thaj pučhla les:

– Mo čhavo, sosqe ni bešlan maj but?

– dad!e, ni khelde ajrat. Vakàrde kaj ka’ khelen tehàra ziratī.

O raklo pašlilo te sovel.

An-e detharin, o phuro uštilo te došel e gurumnă. Kirada o thud, vazdla e čhavorres anθar e lindra thaj dia les o thud te ingàrel e pašasqe raklăqe. O raklo lia o tud thaj ikislo avral.

Vov vakàrda: – “Devl!a, ker man teš!” – thaj o Del kerda les teš. Uraja, reslo angl-e vudara e pašasqe thaj vakàrda: “Devl!a, ker man manuś” – thaj o Del kerda les manuś. Marda p-e pašasqe vudara. E rakli ikisli thaj lia lesθar o tato thud.

E rakli vakârda:

– Av, akana an mi livni thaj kupaþe te pias o thud.

Kana geli e rakli k-i polica, laqi taxtaj sas pherdi thud, a lesqi – çuçuhi.

– O, Devl!a, so kerdilo, so ondilo – tîri taxtaj si çuçuhi! – çudisàjli e rakli.

– Khànçi na-i, – vakârda o raklo. – Ak, pale’ ka’ pheras la thud thaj texara detharinaqe ka’ pias kupaþe o thud.

Dia voj e rakles manrro. Napal vov irisàjlo khere.

E rakli mothoda pe dad!esqe.

– Dad!e, varekon ajrat sas an mi livni. Aj, kon sas, ni zanav.

Godlesqe, ajrat ni ka’ sovav, ka’ brakhav, te dikhav kon si.

An-e ratî, o paša thanarda duje brakhnen paša’ laqe livnâqo vudar.

O raklo e phuresqo an-e ratî palem puçhla e phures:

– Dad!e, a te zav te khelav testebòši?

– Açhav pe goda, mo çhavo. Nùmaj brakh tut, ma xa tut khanikaça.

O raklo ikislo avral. “Devl!a, ker man teš!” – vakârda thaj o Del kerda les teš. Uraja thaj pelo anglal e pašasqe vudara. “Devl!a, ker man manuś” – vakârda thaj o Del kerda les manuś palem.

Zamarisarda duje brakhnen angl-o vudar e raklâqe livnâqo, kaj voj sovel sas.

An godo ciro, an godo momènti, o raklo vakârda: “Devl!a, ker man kir” – thaj o Del kerda les kir.

Anþar e xiv e vudaresqi, dia an-e raklâqi livni thaj vakârda: “Devl!a, ker man manuś” E rakli vâze ni suta sa. Nùmaj thol sas sâma e rakles, aj n-aštîlsas te pinžârel kon si.

O raklo pašilo e policaqe, kaj mekhle sas o thud thaj mangla te lel piri taxtaj. E rakli uštîli anþar o krevêto thaj dia pe murti leça korr-korraþe. Pala’ jekh xarno ispidipe, e rakli dandarda e rakles p-e çham. Napal vov kerdilo an-e kir. Pharimaça ikislo anþar e livni. Gelo-‘þar khere k-o phuro thaj bešel sas phage-ogesqo.

De detharin o phuro uštîlo, došla e gurnmâ thaj kirada o thud, žikaj o raklo vâze sovel sa. O phuro vakârda lesqe:

– Uštî, mo çhavo, ingâr o thud. So kerdel tuça adives, sosqe ni uštes?

– Mekh ma, dad!e, nasvalo sem.

O phuro musaj sas te žal kòrkorro te ingârel o thud k-e pašasqi rakli.

E pašasqi rakli, nùmaj so dikhla e phures, puçhla:

– So kerdilo, so ondilo e rakleça? Kaj si vov, sosqe ni avilo?

– Nasvalo si. N-ašti avilo, – o phuro dia la o thud thaj irisàjlo khere.

E pašasqi rakli vakârda pe dad!esqe:

– Dad!e, pale’ ajrât varekon avilo an-e livni munri, aj n-ašti pinžârdem les, kon sas.

– Sar, mi rakli? Thodem duje brakhnen ke tō vudar e livnâqo. Kaþar šaj del anþre?

– Ni zanav, dad!e, – phenda lesqe e rakli. – Nùmaj zanav so, kana mardem man leça, mekhlem lesqe jekh sêmno – dandardem les p-e çham.

E pašas but azbavde e raklâqe làfora thaj trubuja te akharel sa e populàcia, kaj lesqi rakli te pinžârel e ženes, savo dikhlarða la aratâça.

Savorre nakhena p-o rend paša’ laþe, aj nijekh lenþar Na-i sas les sêmno p-e çham. Vakârda pe dad!esqe kaj godo manuś ni arakhadel maškar-e akhardini populàcia.

O paša’ vakârda:

– Sa munre pašalukosqe manušen akhardem, a tu phenes kaj godo manuś ni arakhadel maškar lenþe! Aj, éaçes, vâze ni avilo jekh phuro pe rakleça. Žan thaj anen manqe gode don.

Kana ande len, o paša’ akharda pe çheja.

E rakli pinžârda e rakles thaj vakârda pe dad!esqe:

– Va, dad!e, kava sas aratî.

O paša’ çhinavda te çhinel e raklesqo šero thaj akharda trine çhinipnasqe lurden. E rakles thanarde maškar-e çhinipnasqe lurde, so sas bare çhurença ta toverença an-o vast. Von nùmaj ašugâren sas e pašasqo lav, kaj te çhinen e raklesqi korr. Pala’ jekh xarno vaxt, o paša’ dia lav:

“Çhinen lesqo šero!”

An-goda o raklo šušurisarda:

– “Dev!a, ker nam kir!” – thaj o Del kerda les kir.

E çhinipnasqe lurde vazdle e bare çhura ta e tovera, ham o raklo na-i sas maj maškar lenŋe.

– He, – vakårde, – so kerdel, o Dev!a! Nisar gāja khançi ni kerdilo amenqe, nivar ni ondili amenqe gasavi butĩ...

E rakles zamarisarde an jekh duripe’ kaŋar jekh deš-desupanz vime, savo dikhel sas karing lenŋe asajmaça. O paša’ ačhilo bi godāqo.

– So keren! Astaren les vi jekh var te çhinen les!

Vi o dũjto drom kerde gāja.

– N-ašti lav kan so kerdel tumença, jekhe manušesqo šero N-ašti çhinen! – vakårda o paša’ xolåriko.

Gāja kerda vi o trito drom. E pašasqi rakli pašili pe dad!esqe thaj vakårda:

– Dad!e, pal’ i trin var n-aštisarden te çhinen lesqo šero, den les manqe – ka’ lav les rromesqe.

O paša’ ačhilo pe raklāqe rugipnasqe. Kerda abav trin dīve’ thaj trin ratā.

O raklo živda jekh berš e raklāça. Sas les so te xal thaj te piel – sar k-o paša’! Vi e phures lia peça.

Pala’ jekh berš e pašasqe avilo jekh lil anŋar jekh aver them. An-o lil sas lekhavdo so an-o çhinado dīves te iklol pe lurdença maripnasqe. Kana o paša’ drabarda o lil, vāže majbut xala xolin, godlesqe kaj na-i sas gāti, na-i sas khonž maripnasqe. Avilo o raklo, lesqo zamutro thaj pučhla les:

– Sosqe san pharrardo, sosqe xas xolin?

Ka mothav tuqe, zamutre!a – phenda o paša. Avilo manqe jekh lil anŋar aver them, kaŋar jekh paša, savo mangel te marel pes mança, a me na-i man bas lurde, ta godleça sem but pharrardo.

– Sastre!a, ma xa gaçi but xolin kalesqe. De man šele lurden thaj me ka’ iklāv lença an-o maripe’.

– O zamutre!a, ma ker mança pheras – o paša’ n-ašti sas te patāl pe kana, so ašunel.

De texarin o raklo lia peça šele lurden thaj ikislo an-e umal. Kana pašile thaj dikhle sode lurde sas les e dušmanos, e pašasqe lurden astarda e dar.

– Ma daran, – dia len ilo thaj zuralipe’ o raklo. – Me kan ka’ vakårav lenqe te peren, von, savorre, si te peren. Napal, tumen si te çhinen lenqe šere.

O raklo jekhvar kerda vasteça:

– Peren! – thaj sa e dušmanosqe lurde pele p-e phuv. Kana phenda pire lurdenqe: “Çhinen lenqe šere sode šaisaren”, e pašasqe lurde prasle thaj an-o maripe’ trujarde e pašasqo them.

Pal-o maripe’ trubul sas te irin pen, aj e raklesqe dōsta sēsa but khinde, napal vakårda:

– Ajrat ka’ sovas an-o pašipe’ kal’ lejaqo. A detexarinaŋe ka’ zas ‘ŋar amenqe khere.

Savorre ačhile pe goda.

Phabarde jekh bari jag. E rakles thanarde maškar pesŋe. Astarda len e lindra.

Kaŋar o dešuduj e ratāqo, ikisle trin phakalā anŋar o paj thaj lie e rakles.

Detexarune, kana uštile e raklesqe amala, zamarisarda kaj o raklo na-i sas maškar lenŋe.

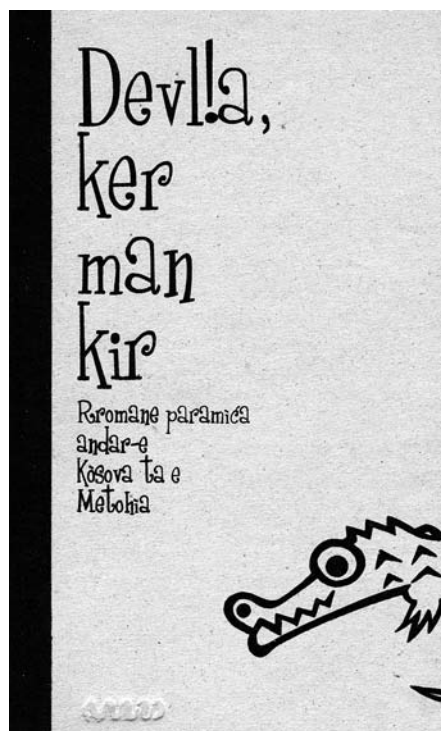
– Pharipe’ amenqe, sar ka’ iklās e pašasqe angl-e jakha!

Jekh kaŋar e amala, kaŋar e dosta vakårda:

– Ka’ xoxavas e paša. ka’ vakāra lesqe kaj mudårdilo an-o maripe.

Kana irisājle, o paša’ ikislo lenqe anglal. Sar zamarisarda o paša’ kaj lesqo zamutro naj maškar lenŋe, jekh dost lia te vakårel:

– Paša, avel amenqe phared te mothas tuqe, so tō zamutro mudårdilo an-o maripe.

Kana o paša' ašunda kal làfora, burrall so ni lia les o ilo, avilo lesqe but zungales.
 – Pharipe' manqe, xasardem e maj lače zamutres!
 An-goda, lesqi rakli vakārda lesqe:
 – Na, dad!e. Gode manušen, kaj sèsa me rromeça, biçhal len manthe. Me ka' lav len an-o vast.
 Kidla len pe jekh than thaj lia te puçhel len:
 – Mothon manqe, so kerdilo me rromeça?
 Von jekhe krleça die la angle:
 – Sar vakārdam të dad!esqe gāja si ... mudārdilo an-o maripen.
 E pašasqi rakli sas sane-godāqi, godāver ta butzangli. Lia jekhes kaθar lenthe thaj umlavda les punrenθar. Napal lia çhuri te çholavel les sar bakro. Kana dikhle gāja, e averenqe dia e dar an-o kòkalo.
 – O, rugisarav tut – rovel sas o gažo, ma çholav man. ka' mothav tuqe so kerdilo të rromeça – rugisarda la o umlavdo thaj mothoda laqe sa sar sas.
 Voj maj ni munçisarda khanikas. Geli ke po dad thaj vakārda lesqe:
 – Dad!e, ker manqe jekh kher, baro ta zoralo sar brunz, duje-etaženqo, an-o pašipe' e lejaqo, pe godo than kaj ratārda mo rrom pe dostença. Godo brunz te avel sastruno, sa. Thaj arakh manqe trin ruputne phabaja.
 Nibut vaxt palal, laqo dad kerda laqe e duje-etaženqo kher an-o pašipe' e lejaqo thaj dia la trin ruputne phabaja.
 Dia e rakli an-o kher. Putarda e penzeràve thaj lia te khelel e trine phabajença. An goda sikavdili jekh phakali anθar o paj.
 – O rakli!e, baxtali tu! Si tut trin ruputne phabaja thaj kheles tuqe lença, a me na-i man nijekh. Sam trin pheja, ov gaçi laçi thaj de amen jekh phabaj.
 E pašasqi rakli dia la angle:
 – Ka' dav tumen jekh phabaj, nùmaj te mekhlen man te dikhav e raklesqo šero.
 Ažukār cèrra te puçhav me phejen, – vakārda e phakali.
 E trin pheja lie pen kan thaj ačhile pe goda, sar phenda e rakli. Mekhle e rakles te thol po šero avral o paj. Kana e rakli dikhla les vakārda:
 – O, dile!a, kaj si tō zanàto?
 E rakli ikārda po làfi thaj çhudla lenqe jekh phabaj ruputni.
 Ačhile laqe vāže duj. pale' lia te khelel gode duje phabajença.
 Ikisli e dūjto phakali anθar o paj. Sar vi e anglutni phen, lia te rugisarel e pašasqe raklā:
 – Baxtali tu, tu si tut duj phabaja a amen si amen nùmaj jekh. Ov gaçi laçi te des amen vi jekh phabaj!
 – Ka' dav tumen vi jekh phabaj, te mekhlen e rakles te dikhav les de kaθar o šero zi k-o upaš o boj, zi k-o maškar e zejenqo.
 – Ažukār, ka' puçhav me phejen, – vakārda e pehria.
 Pala' jekh xarno ciro, çhute e rakles te dikhel les e rakli.
 Kana dikhla les vakārda:
 – O, dile!a, kaj si tō zanàto?
 E phakali palem garavde e rakles, a voj çhudla lenqe e dūjto phabaj. E raklāqe ačhili vi jekh phabaj.
 Anθar-o paj iklisli e phakali – e trito phen.
 – O, baxtali tu, si tut phabaj thaj kheles tuqe laça a me na-i man nijekh. Me duj pheja si len sarkon jekh, so dian len, a man naj khanç, de man tīri phabaj.
 E pašasqi rakli vakārda:
 – Mekhen e rakles te dikhav les kaθar e punre zi k-o šero, ta ka' dav tumen vi kaj phabaj.
 – Ažukār nùmaj so te puçhav me phejen, – vakārda thaj xasājli an-o paj.
 Kana mothovda pe phejenqe, von ačhile pe goda. Ikalde e rakles avral o paj. E pašasqi rakli so dikhla les vakārda lesqe:

– O, dile!a, kaj si tō zanàto?

O raklo, so ašunda e raklāqo krlo, dikhla foran trujal pesθe ta vakārda:

– Dev!a, ker man teš!

Thaj o Del kerda les teš. Uraja thaj reslo p-e penzeràva e pašasqe raklāqe. E rakli vakārda e raklesqe:

– Rrom!a, ajrat ka’ rātāras kathe, a texara ka’ zas ‘θar amenθe khere.

– Na, te ratārdam ajrat kate, ka’ aven e phakalā, ka’ peraven o kher thaj man ka’ len man palem. Aj, me ka’ kerdiaiv teš thaj tu ukli pe me zeja. O raklo kerdilo teš, lia e raklā thaj resle khere. O paša, kana ašunda kaj irisājlo lesqo zamutro sasto mesto, lošājlo but thaj palem kerda abav, nevo abav, dešvar maj baro desar o jèkhto. (Kaja paramiçi dias la o *Mehmet Gāši*, anθar e Crkvena Vodica [Cërravoda] e Prištinaqi, biando 1938 beršesθe)

Inkeren godī!

I lùngo paramiçi si jekh spècia e epikane échandeqi anθ-i pròza, bare buxlārimatenqi, anθ-i savi inklōn fantastikane àkie, save sine kerde kaθar e personàzurā, kaj si len opralnaturalikane zorā.

I selikani lùngo paramiçi si bi autorosqi, tradicionālo, tradini anθar živdo muj.

NEVE SIKLŌVIMATA

1. I ANALIZA JEKHE TEKSTOSQI ANθAR I RIG E LINGVISTIKAQI

(adaptàcia palal o **Marcel Courthiade**)

O Ali Krasniç lekhavel jekh but gugli rromani čhib, anθar e lèkta e Kosovaqe Gurbetenqi, savi perel an-e “stràta 2” e rromane dialektenqi (e “stràta 2” si kaja kaj phenel “sem”, “paj”, “lùmia” thaj kola, žikaj e “stràta 1” phenel “sinom, hium, som”, “pani”, “sundal, svèto” thaj kola. an-e “stràta 1” peren e lèkte e Arlienqe ta an-e “stràta 3” e lèkte e Kelderarenqe ta e Lovarenqe; e “stràta 3” xasarda e duj fonème ž thaj čh).

O Komisariàto vaš-e Čhib ta e Čhibutne Xakaja (Drezipen e Maškarthemutne Rromane Uniaqo – Praha) dias vast te lačhardōl e palutni vèrsia e tekstosqi. E ediciaqi grùpa nakhada e paramiça p-e sa-themenqi alfabèta e rromane čhibaqi, so sas oficialosardi an-o b. 1990-to an-e Varšavaqo Kongrèso thaj fonkcionisarel pal-o princìpo so savorre lekhavas sa e rromane lèkte palal jekh grafiko sistèma (i alfabèta khethani sa e Rromenqe), aj das patìv sa e dialektalone variantenqe, godlesqe so si vi von jekh barvalipen anθ-e čhibaqo mangin.

An-e khethani alfabèta, e lèkta e Kosovaqe Gurbetenqi si la specifiko sar maj tele:

T, D, TH, L thaj N nakhen zurali palatalizàcia angl-o Ī [= ji] thaj Ě [= ja] thaj drabaren pen angla lenθe sar [ĆI, ĆA, ĪI, ĪA, ČHI, ČHA], misalae **butĭ, butĭ, dĭve, godĭ, patĭl, morthĭ, morthĭ, rakli, raklĭ, grasnin, gurnmĭ**.

K, G thaj KH nakhen vi von zurali palatalizàcia angla godola vokàle thaj vi angla E thaj drabaren pen angla’ lenθe sar [ĆI, ĆA, ĆE, ĪI, ĪA, ĪE, ČHI, ČHA, ČHE], misalae **kirmo, vakĭrav, gelo, kher, khil** thaj kola. Sar lenθe kerel vi Q, misalae an-e grùpa NQE ja NQI: **manqe, bakrenqi** ja palal jekh vokàla: **tuqe, laqe** thaj kola. an-e grùpe SQE thaj SQI, o Q perel: **raklesqe** [raklese], **raklesqi** [raklesi], no vakārel pes an-sa e aver lèkte. An kaja lèkta o E nakhel butvar an-o [o], šeral p-o agor e kernavnēnqo angl-o L (labializàcia), sar misalae **phirel** [phirol], **kamel** [kamol], **vakārel** [vakārol] thaj an-e làfora **šel** [šol], o Del [o Dol], **veš** [voš] ta **šero** [šoro], thaj o I nakhel an-o [u], sar an-e làfora **sivav** [suvav], **živdo** [žuvdo] thaj kola. Lekhavas palem E thaj I sar an-e khethani čhib.

Varkana, o sekretàri so kopionda o tèksto bisterda kotora anθar o origināli, thaj lačhardam vi e làfora so sas bistarde, godlesqe so si amen e purani edicia p-e albanikani čhib “Përralla rome

të Kosovës” (Rilindja, 1985), so sas kerdini bi došenqo. Laçhardam vi kana sas konfùzia maškar-o muršikano ta o zuvlikano ling (raklo/rakli, phuro/phuri thaj kola). an-e lèksika, meklam sa e fòrme so sas xarakteristiko vaš-e avtoresqi lèkta: **abav** (str. 1 **biav**, str. 3 **abäv**), **xolin** (aver str. **xoli**), **grasnin** (aver str. **grasni**), **çhorri** (aver str. **çhaj**, **çhej**) thaj kola thaj e gazikane làfora (lokalizmo) save den jekh kulturàlo rang (kolorìto) e paramiçenqe sar **çardàko**, **zagàri**, **haràpo**, **mazdràko**, **šotàno** thaj aver sar misalaje **làfi**, **làfora** savo si but pinzardo an kaja lèkta. Mamujal, kana ekzistuil jekh çacutno rromano lav, no sas biprinzardo e avtoresqe, paruvdam e albanikani ja turkikani vòrba kaj te çhivas e rromani: kothe kaj sas plùmo (alb. *pëllumb* “голуб”), irisardam rr. **pelistro**, othe kaj sas *mozo* (alb. *mëz* “жгребѐ”), irisardam **khuro**, kothe kaj sas *hebàva* (alb. *hebe* “бучаре”), irisardam rr. **galav**, othe kaj sas *špàta* (alb. *shpatë* “мея”), irisardam rr. **xanro** thaj but, but aver. Varkana, meklam sol duj lava pašpaše, sar **bilbili** thaj **susuj** “славуј”, godlesqe so si jekh speciàlo poèzia an-o làfi **bilbili**. Interesànto so o Ali Krasnić zanel dòsta purane lava (sar misalaje **koro** “наруквица”, **phirno** “мајстор”, **rup** “сребро”, **limòri** “гроб”, **cikneder** “маньи, манья”, **zuto** “пар”), so but aver avtòră bistarde len”.

2. O LIL / O XRAMOSARIPEN

O lil/o xramosaripen si jekh vakàripnasqi xramosardi fòrma, maškar duj zene, kaj si ka-o duràripen, si jekh maškar anθar savesθe tradel pes ka-o duràripen nište nevimata/informàcie.

O zeno kaj tradel/biçhalel jekh lil anavàrel pes o TRADITÒRI/BIÇHALDITÒRI.

O zeno kasqe tradel / biçhalel pes jekh lil anavàrel pes o DESTINATÀRO, o TRADNO, o LIUTNO.

E lilenqo paruvipen maškar duj vaj maj but zene anavàrel pes KORESPONDÈNCA.

E lilesqi struktùra si:

- i dàta / o vaxt thaj o than kaj arakhel pes o traditòri: xramosaren pen opre anθ-i çáci rig;
- e akharipnasqi formùla: xramosarel pes bare grafemaça, ka-e patrinàqo maškar, ka-e 3-4 centimètrurà opral-tele. Palal e akharipnasqi formùla thol pes kòma;
- e lilesqo ander: xramosarel pes e lilesqo mesàžo. Svàko idèa xramosarel pes bare grafemaça. Te si maj but riga, kadala ginaven pen tele;
- e agoripnasqi formùla: xramosarel pes tele anθ-i çáci rig.

1. Akharipnasqe formùle:

- Kuç daj!e,
- Kamle!a phral!a,
- Pakivale!a raj!a direktore!a,
- Pakivali!e rajni!e

2. Širdipnasqe formùle:

- Lošalilòl kana xudindòm tiro lil ...
- Xudindòm lošalipnaça o nevipen ke ...
- Dikh so, palal jekh lùngo achipen, xramosar tuqe ...
- Mangindoj manqe jertisaripen vaš o zumavipen te xramosarv tuqe ...

3. Agoripnasqe / phandipnasqe formùle:

- Kuçipnaça,
- Kamipnaça,
- Bare pativàça,
- Tiro amal.

4. E lilenqe tipurà:

A. Palal e relàcia kaj si maškar o traditòri / biçhalditòri thaj o destinatàro, o lil šaj te avel:

- familiàlo lil: kana si xramosardo e zenenqe anθar amari familià;
- amalikano lil: kana si xramosardo e amalenqe;
- kamipnasqo / jubisaripnasqo lil: kana si xramosardo e kamlàqe / kamlesqe;
- oficiàlo lil: kana si xramosardo jekhe instituciaqe.

B. Palal e redaktisaripnasqo res, o lil šaj te avel:

- naisaripnasqo lil: vaš jekh xudime vastdinipen;
- mangipnasqo lil: anθar savo phenel pes jekh mangipen;
- rekomandaciaqo lil: anθar savo kerel jekh vakàripen palal varekasqi aktivitèta;
- lošalipnasqo lil: vaš jekh baxtagor, vaš e biandipnasqo dës;
- trampikano lil: kana vakàrel pes palal e line decizie anθ-jekh trampikani relàcia;
- intenciaoqo lil: kana varekon kamel te liel jekh butàqo than.

Bukurèsti, 20 ian. 2011

Kuè siklòvnea!len,

Nakhlàs deža jekh berś kanaθar na maj zanav maj khané tumenθar thaj, áaces te phenav, si manqe but mangipen tumenθar. Palal sar zanen, inklilòm anθar e didaktikani aktivitéta (gelem pensiaθe) kana tume sanas anθ-i enăto klăsa, tha' akana jekh éhon akhardăs man o baro inspèktoro te siklărav avere školaθe. Na šaj nanaisardem man e éhavenθar sosθar éajlöl man te siklărav, te xakărav e školaqo tatipen thaj laqo éingardipen.

Tume so maj kerden? Varesodença maşkar tumenθe arakhadilem anθ-o fòros thaj atùnć arakhlem e laéhe bută kerde tumenθar. E nasul bută kerde tumenθar éi kamle te phenen len manqe.

Arakhlem ke si tumen neve siklărne k-i anglikani éhib thaj k-i matemătika. Zumaven sode šaj te anglekeren tumen mišto savorre disciplinenθe sosθar palal duj berś avel o bakalaurèato thaj palal kadaja si te zan k-i fakultèta. Tha' na si te bistaren so maj dur školaθar, savi agorisarel pes anθ-jekh dės, si te anglekeren tumen vaś o zivipen. Loşaren tumen sarkone vaxtesθe kana san školaθe, thaj keren tumenqe jekh zorali thaj šukar personalitéta / zenutnipen!

Šajarelas pes so anθ-o avutno éhon te kerav tumenqe jekh xarno dikhipen, sosθar si manqe zoralo mangipen tumenθar thaj kamavas te palemdikhav tumen savorren. Kana zanava e avilipnasqo dės, dava školaθe jekh telefòno te phenel vi tumeqe. 3i atùnć, ažukărav nevimata tumenθar thaj kamav tumenqe laéhe resimata!

Bare kamipnaça, tumari nakhli diriginta,

I Danièla Gàbor

LAVA MAŞKAR LAVA...

ažukărel - użarel, ažukerel
bačevàni [*xorax.*] – (o) barări; kodova kaj barărrel luludă, zelenimata th.a
bilbìli (m.) – privigetòra
bodaj (m.) – tìrnokòpo
buştan (m.) – (i) bar
brakhel – arakhel varekas, kerel protèkcia varekasqe
brakhno (m.) – arakhno (kodova kaj arakhel varekas, vareso)
but vara – butvar
éhavri (3.) – éiriklòrri
éhorri (3.) – éhajorri
devèva (3.) [*< xorax.*] – kamìla
dorav (m.) – talo, jakh paněsqi jakh
dosmi (3.) – amalin
dost (m.) – amal
dostipen (m.) – amalipen; societèto

dromiklipen (m.) – arakhipen, solùcia
dromipen (m.) – dirèkcia
drun (3.) – aròvo, strìlka, sizàta.
dumo (m.) - phiko
druvlorri (3.) – flùjero, šolno
duruvli (3.) – (o) turtum, butòjo
dutìlav (m.) – xatàripen; astaripen.
duz - vòrta
fajol – éajlöl, plaçal.
foran – sig-sig, akana - akanak
fùndo (m.) [*< alb., < rumun.*] – (o) dibi, o fundamènto
galav (m.) – jekh zuto gonenqo (zàjda)
gevaj (m.) – éacărno
gulărno (m.) – gudlărno, (o) šekeri
gurbetlùko (m.) [*< xorax.*] – phirutnipen; telàripen avere thanenθe vaj themenθe
xain3, xalin3 (3.) – alin3, livàda

<i>xambipen</i> (m.) – (i) vinätòra; cirdipen	<i>pelistro</i> (m.) – (o) golùmbo
<i>puškaça</i>	<i>puj</i> (m.) – pùjo, çhavro
<i>xambo</i> (m.) – (o) vïnätòri; o cirditòri	<i>phirno</i> (m.) – majstòro, artìsto
<i>xolova</i> (-e, ka-o butipen) – pantalùna	<i>resuni</i> (3.) – resutni, lìsica, hùlpja
<i>jase</i> – vaj	<i>sèmno</i> (m.) [rumun.] – sìgno
<i>kafehàna</i> (3.) [< <i>xorax</i> .] – kafeterìa	<i>serben</i> (m.) – àrkos, bango cirditòri
<i>karingipen</i> (m.) – dirèkcia	<i>serel</i> – inkerel godì, anel pesqe palpale
<i>koro</i> – braslèta; (i) vastali	godăthe
<i>kràngo</i> (m.) [< <i>rumun</i> .] – (i) ranik	<i>sevel</i> – služisarel
<i>kristar</i> (3.) – kutìa, (o) moxton	<i>sevli</i> (3.) – košàrka, kòrfa
<i>kulšèdra</i> (3.) [< <i>alb</i> .] – kheresqo sap	<i>sevno</i> (m.) – slùga, servànto
<i>kupaθe</i> – khethanes(θe)	<i>rug</i> (3.) – (i) sikàli, (o) çavdar
<i>kurbàno</i> (m.) [< <i>xorax</i> .] – rituàlo	<i>šotàno</i> (m.) [<i>alb</i> .] – gìnsàko, papinàqo
<i>vìktima</i> / o çhinipen le bakrenqo	murš
<i>labărel</i> – utilizisarel	<i>sumnal</i> (m.) – butšukar, uzalšukar,
<i>labno</i> (m.) – instrumènto	prabaro; tumaro sumnal rajipen –
<i>lestravel</i> – xastral	tumare bare rajimata
<i>livni, livni</i> (3.) – sòba, (o) kherkotor	<i>sundal</i> (m.) – lùmia, lùmja
<i>lùmia</i> (3.) [rumun.] – sundal	<i>susuj</i> (3.) – (i) bilbila, (i) slavùjka
<i>lutno</i> (m.) – bangi çhinàrni vaš	<i>šamdàno</i> (m.) [<i>xorax</i> .] – kandelàbro
<i>phusa/suluma</i>	<i>šand</i> (m.) – pàça, tìhna
<i>mazdràko</i> (m.) [<i>alb</i> ., <i>tc</i> .] – buzdugàno	<i>ta</i> – thaj
<i>mejdàno</i> (m.) [<i>xorax</i> .] – çúço than,	<i>tasvir</i> (3.) [<i>xorax</i> .] – patrèto, pòza
çuçi phuv	<i>teš</i> (3.) – (i) akvìla
<i>morzosarel</i> [<i>serb</i> .] – grìžisarel pes,	<i>unčarel</i> – del svàtură / rekomendàcie
kerel pesqe grìža / brìga	<i>unčaripe'</i> (m.) – svàto
<i>najelin</i> (3.) – nanàrlin, i bânja	<i>vaxt</i> (m.) – vrjàma, ciro
<i>nakhno</i> (m.) – nakhalo, kodova kaj	<i>val</i> – vaj; šaj
<i>nakhel</i> (o drom)	<i>virikli, viriklin</i> (3.) – lànco, (o) zanzir
<i>natele</i> – tele, karing i telutni rig	<i>zalisavel, zaisavel</i> – baldisavel, liel
<i>naupre</i> – opre, karing i oprutni rig	baldoma varekas
<i>ondinöl</i> (nakhlo vaxt: ondilo) – inklöl,	<i>zubùno</i> (m.) – kapòto; (o) jàbas;
resel	raxami

I EVALUÀCIA LE 3ANGLIMATENQI?

A. Literatùra

1. Roden e òpere risparde / liparde anθ-o kadava modùlo ka-e licevosqi bibliòteka, kaj tumaro siklärno rromane çhibăqo, ka-e žudecosqi bibliòteka vaj k-i didaktikani bibliòteka le školutne inspektoratosqi!
2. Roden aj arakhen anθ-e lila (rromane vaj avere çhibăθe) le fragmèntură alosarde aj dine kathe, anθ-o modùlo!
3. Ginaven / drabaren, sastesθe, e òpere dine kadale modulusθe!
4. Zumaven te sikaven kaj maladile tume kasave miazutne òpere (vaj tème, motìvură, personăzură th.a.) anθ-e aver literatùre (rumunikani, magjarikani, francuzikani, rusikani, germanikani, anglikani th. k. m. d.)!

5. Save sine le xarakteristike le kreaciaqe xramosarde kaθar o autòro?
6. Save tëme vi motìvurà arakhen pen anθ-e pesqe kreàcie?
7. Keren jekh literaturikano esèvo palal sar si te den vast e manuša maškar lenθe!
8. Save xatàrimata aj emòcie si tumen kana cítisaren / drabaren kasave kreàcie?
9. Sosθar si kadava título kadale kreaciaqo?
10. Prezentisaren o stìlo, savesθe xramosarel o autòro!
11. Sosθe bešel o andipen kadala operaqo ka-o baràripen e dīvesutne rromane literaturaqo?
12. Roden p-o internèto e biografie vi e butà xramosarde aj kerde le autoruresθar maladilo kadale modulusθe! Keren jekh xarni prezentàcia le neve arakhle butënça save dikhen len!
13. Save neve literaturikane tëme, spècie, motìvurà th. a. arakhle aj siklile anθ-o kadava modùlo? Prezentisaren len!
14. Keren vi aver klasaqe vaj kheresqe butà anθar i literatùra, palal tumaro alosaripen vaj palal le siklärnesqo!

B. Čhib thaj vakàripen

1. Savi si i struktùra jekhe lilesqi?
 2. Save lilenqe tìpurà prinžaren tume?
 3. Ambolden anθ-i rumunikani čhib o dino lil sar misal! (*Kuč siklövnea!len,*)
 4. Alosaren tumenqe jekh anθar e trin dine situàcie. Keren sarkon ženo jekh lil palal e dine informàcie thaj palal kodoja paruvën tumaro lil avere kolegoça. Lačharen jekh kolaveresqe e doša.
- A. Akharel tut Nikolae/Nikoleta Varga, bešes anθ-i Timișoara, thaj trades tire amalesqe, Dorin anθar o fòros Bukurești, jekh lil anθ-e savo vakàres lesqe palal jekh klasaqo kolègo, saves akharel les Marcel. Redaktisar jekh lil anθ-e 10-ć rëndurà savo te anderàrel tire kolegosqo portrèto. Anθ-e lilesqo redaktisaripen trobal:
- te respektisares e lilesqi struktùra;
 - te respektisares e dine informàcie (o than, e anava t.a.);
 - te respektisares e vortaxramosaripnasqe thaj puntuaciaqe règule.
- B. Akharel tut Alin / Alina Dima, bešes anθ-i Kraiova, thaj trades tire kakosqe, anθar o fòros Oradea, jekh lil anθ-e savo vakàres lesqe palal so kames te keres tu palal so agorisares o licèvo. Anθ-e lilesqo redaktisaripen trobal:
- te respektisares e lilesqi struktùra;
 - te respektisares e dine informàcie (o than, e anava t.a.);
 - te respektisares e vortaxramosaripnasqe thaj puntuaciaqe règule.
- C. Akharel tut Gabriel / Gabriela Iancu, arakhes tut anθ-jekh rromane čhibăqi tãbãra ka-o Kostinești thaj trades tire dadenqe, anθ-o fòros Arad, jekh lil anθ-e savo vakàres lenqe palal sar si anθ-e rromane čhibăqi tãbãra. Anθ-e lilesqo redaktisaripen trobal:
- te respektisares e lilesqi struktùra;
 - te respektisares e dine informàcie (o than, e anava t.a.);
 - te respektisares e vortaxramosaripnasqe thaj puntuaciaqe règule.
5. Zumaven te dikhen, kotor kotoreça, sar sas nakhavde / ambolde rromanes e fragmèturà prezentisarde kathe! Cirden avri ververutne ekzèmplurà / misala, k-ašti te aven andine anθ-o vakàripen le savorre siklövnença!
 6. Alosaren, anθar e fragmèturà, ekzèmplurà vaš e “zorale” vi le “bizorale” pùntkurà le amboldipnasqe / le tradukciaqe. Tume, save variànte arakhlenas?
 7. Roden, anθ-e fragmèturà, ekzèmplurà vaš e neve *fonetikane žanglimata* siklile kadale modulusθe! Vakàren palal lenθe!
 8. Arakhen, anθ-e fragmèturà, ekzèmplurà anθar e *morfologikane žanglimata* siklile kadale modulusθe, vaš e vakàripnasqe riga prezentisarede kathe! Vakàren palal lenθe!

9. Keren jekh “baribalval anθ-i godī” (“brejnstòrmīngō”) savorre kolegurença, kerindoj, ka-i kali phal, jekh xarni skèma le zanglimatenqi anθar e *leksikosqe nòcie* siklile anθ-o kadava modùlo!
10. Keren savorre siklòvnença, ka-i kali phal, jekh “baribalval anθ-i godī” (“brejnstòrmīngō”), kerindoj jekh xarni prezentàcia le neve zanglimatenqi anθar e *vakāripnasqe nòcie* siklile anθ-o modùlo!
11. Roden anθ-e dine fragmènturā le rimome fonetikane fòrme thaj ulaven len, khethanes, klasaθe, anθar jekh “brejnstòrmīngō”, anθ-e verver kategòrie!
12. Roden, arakhen aj xramosaren savorre maladile *dialektàlo fòrme le lavenqe* aj den lenqe, klasaθe, sinonimurā!
13. Roden aj arakhen, anθ-e dine tèksturā, e rromane lava kerdine anθar verver *maškara le barvalāripnasqe le leksikosqo*! Ulaven len p-e kolòne aj phenen o tìpo lenqo!
14. Keren *vi aver* gramatikane klasaqe vaj kheresqe butā, palal tumaro alosaripen vaj le siklārnesqo!

O BUXLÄRIPEN E ZANGLIMATENQO

Ka-o maškar si o rromano pòeto anθar i Sèrbia, o dr. *Rajko Djurić*, pašal o *Sait Balić* (ćáće rigaθe) vi o *Romani Rose* (bange rigaθe), thaj opre sine o dr. *Jan Cibula* (anθ-i zervi rig) thaj o *Jan Kochanowski* (anθ-i daxni rig). I fotogràfia si tradini p-o internèto kaθar o čhavo e Šaitosqo le Balićosqo – jekh but prinzardo aktivìsto anθar i Sèrbia – thaj sas kerdi anθ-o berś 1982, kaj o Parìzo, “an stano e Kochanovskesqo” – sar phendās amenqe o dr. Rajko Djurić.

- Jekh aver but prinzardo poèto, savo avel vi vov anθar o Kòsovo, si o *Kujtim Paçaku*, kaθar o Prìzreno, sa kadja jekh laçho žurnalisto.

O palutno pesqo poezienqo lil si kadava prezentisardo kathe, *Amare mule na merna*, inkليسlo anθ-o berś 2009.

O II-to modùlo

I PAPÙŠA

(Bronisława Wajs – Polonia)

I Papùša si jekh anθar le maj śunde rromane poètură. Voj sas pòlska poetèsa vi bašovni thaj sas biandi ka-o 17 àugusto 1908, kaj o Lublin, thaj muli ka-o 8 februàro 1987, kaj o Inowrocław. I Bronisława Wajs barili pesqe familiaça, sar phirutne rroma anθar i Polònia. Voj astardăs pes te siklòvel lil, butĩ so na sasas but maladili maşkar e rroma kodola vrjamaθe. Na sas dikhli laçe jakança le rromenθar, ke voj siklòl lil thaj, butvar, kana sasas astardi ke siklòvel, sas mardi aj o lil sas čhudino. Voj sas dini, palal lenqi rromani kris, kaj 15 berśa, pal o Dionizy Wajs, jekh rromano bašovno, but maj baro laθar, savo bašavelas kaj i hārpa. Voj na sas dòsta bibaxtali leça thaj, butvar, sas lini leça te bašavel vi voj kaj i hārpa. Sig, palal so voj siklilăs te bašavel, astardăs pes te kerel balàde vi tradicionàlo gilă, rromane čhibăθe.

Anθ-o berś 1949, kana la sasas la 40 berśa, voj sas śundi e polonikane poetosθar, le Jerzy Ficowski-θar, kaj sasas vi literaturikano krìtiko, etnogràfo vi politikano manuś, savo dikhlăs thaj prinżardăs laqo talànto. Phenel pes ke o Ficowski kheldăs jekh nasul ròlo, dikhindoj i kreàcia la Papuśaqi, falas ke o kamipen le rromenqo sasas te na maj phiren maj dur, ke anθar e poèzie la Papuśaqe avelas ke von mangelas te ačhòven pen, te na maj phiren, te aven beślārde p-o jekh than. Vov publikisardăs maj but anθar laqe poèzie anθ-i rivista *Problemy*, khethanes je khe intervioça kòntra o phiripen, kerdo le polonikane poetoça, o Julian Tuwim. O Ficowski reslo sar konsilièro anθ-o “pučhipen le rromenqo”, sikavindoj butvar ke i Papuśa anθ-e laqe poème mangelas o beślārpen le rromenqo. Kadaja butĩ azutisardăs kaj o ačhavipen e rromane phirutnenqo zorăça anθ-i sasti Polònia, anθ-o berś 1950. Jekh kasavi legislàcia inklisti vi avere perutne themenθe, na but palal kadalenθe, sar sasas i Čehoslovàkia (1958), i Bulgària (1958), i Rumùnia (1962).

Laqo literàro aktivitàe buxlàrdàs pes kaθar o agor le beršenqo 1940 ži kaj o maškar le beršenqo ‘50, kana voj sas ankalavdi anθar o živipen le rromenqo.

E jekhutne poèmurà save sikaven jekh varesavi xatam ideològia sine kodola, save traden o polonikano zoralo kamipen karing o them vi o spidipen karing o bešlāripen le rromenqo. Avere rigaθe, kadala tèksturà sasas xramosarde anθ-o berš 1952, bi te avel sikavdo o čhon kana (nùmaj kaj i poèzia “P-o čačo drom”, phenel pes kana sas xramosardi, isindoj kerdi palal i konfirènca kaθar o Minisèro e administraciaqo anθ-o b. 1950, kaj sas akhardi kaθar o Jerzy Ficowski).

Voj publikisardàs anθ-e literàro rivìste anθar i Polònia vi palal pesqe lilenθe. Kadja, anθ-o berš 1956, si publikisardo o kidipen duje čhibènθe <E gilà e Papušaqe> - poèmurà rromane čhibàθe, amboldine, lačharde kaθar o Jerzy Ficowski, savo kerdàs vi o anglutno lav vi pesqe komentàrie.

E rromane komunitèturà but sig dikhle la Papuša sar jekhe bikinitorka, isindoj našavdi sar “maxrime” anθar e rroma, thaj o Ficowski ačhavdàs o kontàkto laça, na arakhlà la kana sas vazdine kasave čingara kòntra laθe. O Julian Tuwim, vi vov, mulāsas. Palal kadalenθe, voj nakhlàs oxto čhona anθ-jekh nasvalenqo kher, kaj avenas manuša le godènqe nasvalimatença thaj vi maj dur, 34 berša, voj ačhili kòrkori pesqe muršeqa, mukhli savorrenθar ži kaj laqo meripen, anθ-o berš 1987. Pesqe poezienθe po but arakhas i tèma e xasaripnasqi e phirutnipnasqo. Voj zumavdàs te žal kaj i Varšava, te palemliel pesqo literàro aktivipen, tha’ na sas lini. E čiriklā ačhile pesqe kòrkorre amalinā, le savença voj vakārelas. Anθ-o berš 1970, voj xramosarel varesave neve poèzie, savenθe xatārel pes o ivandipen varekanaθar.

I Papuša ačhili anθ-o fòros Gorzów Wielkopolski, anθ-jekh kher arakhlo vi avdīves p-i strāda Kosynierów Gdynskich.

I Papuša, šaj, na ivāθe, phendàs, ke:

“Kana na siklilemas te xramosarav vi te ginavav lil,

Šaj avilemas baxtali!

Tha’, avere rigaθe, “O talànto bi siklōvipnasqo si sar o ruv bi vešesqo”

(dokumentàro kerdo kaθar o *Gheorghe Sarău*, palal o materiàlo publikisardo kaθar o Marcel Courthiade, e Franciaθe)

VEŠESQRI GILI

Ax, mire veša !

Na parudòm bi tumen

and-o sundal baro ta parno

ni pal so, ni pal-e sovnaqaja

ja lače barra ;

e lače barra

keren šukar jaga

ta but pheren manušenqe jakha.

A mire plaja barritka

ta paš-o pani e barra

kućedër si desär kućbarra,

kaj mukhen šel duda.

Ande miro veš ratànça

paš-o čhon xačòna jaga,

dèna dud sar lače barra,

kaj barvale lizàn p-e vasta.

Ax, mire butkamle veša,

kašt kaj sungal sastipen,

Keci

keci rromane čhavorren barakërden,

sarkaj tumare tiknen !

A ‘gõça sar patrinaça i balval čalavel,

vešesθe ‘gi khančesθār dar na lel.

Čhavorre gilà bagen,

tov trošale, tov bokhale

uxten aj khelen, kaj o veš ada

len siklakërda.

AVEL ‘VEND PARNORRO

Avel ‘vend parnorro

pelàs iv sār šerand mexitko baro.

Sare thona zèlena uradàs,

lenqe rranā bangårdā.

Kalo graj štare petalença iv čhùrdel,

o ‘gi pes telārel,

sār zelenone thonaqre rranā bagine.

Andr-o brung bešti sòva, tel-e thon čirikle,

parno iv sār šàtra rromani len ‘čhakèrel.

Veš terdo sār murš godorno,

balvalànça gili na bagel.

Tikne jaga, sār paxitka čerhenā

strafinen anθ-e jakha.

‘Dadives čiriklo anθ-o brung tel-o iv suto,

sär najekhvar rromano éhavorro éorrorro.
 ‘Dadives anθ-o kher tato ziido baxtalo.
 Avel urāndo tel-e dudali éorrorro éiriklo.
 Marrundo, mangel te xal manrorro.
 Ax, ‘dava miro veśesqro phralorro !
 Khetane barilām anθ-o veś kalo.
 Dàva lesqe so fedër i butër manrorro.

Av ki me, me ki tu,
 miro éorrorro éiriklorro !
 Mangàsa Devlorres, kaj avèla kham baro,
 akana iv pelās sār mex parnorro.
 Miro éiriklorro, laçho manuś te kerel
 tuqe tato kherorro,
 te na marrunes tel-o brunga,
 and-o iv baro,
 kaj naj tut soipen laçho.

GILÖRRI

Pala’ but berśa,
 ta šaj pal-jekh tikno ciro,
 tre vasta hadèna mre gilă.
 Karig aj so? ‘Dr-e dives val anθ-o suno?
 Lipërèsa aj godi dèsa
 paramisa val éaço?
 Aj palem sare mre gilă aj saro,
 Saro palem bistèrèsa.

PRE STÈPO MUDARDO

Balval del kùna zèleno éară,
 terno belut k-o belut bangilăs.
 Patrin rakërel, terno ‘gi sig merel,
 kalo korang pal lesθār rovel,
 kali phuv citrol,
 baro veś žalutno bagel.
 Terno éhavo te merel na kamel,
 sivone gres ki pesqri daj bičhavel,
 kale jakha polokhes phandel.
 Tu graj!a, tu miro butkamlo grastorro,
 tu pre stèpo paše manθār, na ačh terdo,
 na ker tuqe pre ‘gi pharo.
 Dikh, angäl tuθe baro dromorro.
 Tu, butkamlo miro sivènko grastorro,
 naś tu ki mri daj phuri,
 ki mro dadorro phuro,
 phen, kaj me ačhilōm pre stèpo,
 pre stèpo mudardo,
 liza mre daqe kodo parno diklorro,
 te dikhel man ‘dre pesqro suno.

PRE LAÇHO DROM

Pre laçho drom terdilām,
 bare ranqe parikërdām,
 a butër parikëras amaresqe
 sovnakune šeresqe, Ježosqe
 Ficowskunesqe,
 rromane dad!esqe !
 Jov amen k-o baro fòro akhardă
 aj manuśenča amen pinzardă.
 Pre laçho drom terdilām,
 so phendle amen kerdām.
 Kamas amen [p-o than] te beśas,
 sare amare éhavorren
 andre skòli te das.
 Perèla amenθār ‘do tamlipen
 aj melale ‘gă.
 A živàsa amen šukar ada,
 sār sare manuśa.
 A phure rroma aj romnă rovèna
 aj xargatutno ciro lipërèna,
 pale veśa, pale’ žiide pană,
 pale plaja aj jaga.
 Phure rroma lenqe ‘gă sār barra,
 andre veś sās barine
 aj barra jon kerdile.
 Xargatune raja
 ki ‘dava rromen siklakërde

kaj dur, dur pesθär len tradine,
 écororre rromorren
 and-e veša našarde:
 kaj rromane ‘gä barra kerdile
 aj kaj gazikane manuša
 éora len aj zukela akharènas.

DIKHAV ‘DAJ, DIKHAV ‘DOJ

Dikhav ‘daj, dikhav ‘doj
 saro ‘zdräl, sundäl ‘sal.
 Opr-o bodliben éerhenä rakëren,
 citron, ‘zdrän ratänça khetane.
 Éerhenörra.
 Kon len xälöl,
 te sovel na kamel,
 Pre Thuditko Drom dikhel
 ‘dava drom baxtalo,
 lizäl manušen
 ka lächo ziipen.
 Dikhav ‘daj thaj ‘doj dikhav,
 sär pes morel ruputno éhon anθre panä,
 sär terne éhaja
 dre tate paš-o veš panä.
 So pes kerel? Saro ‘zdräl.
 Sundäl ‘sal !

AMEN NA KAMAS BARVALIPENA

Amen na kamas barvalipena,
 amen kamas te živas.
 Brišind, balval, jasva
 ‘dava si rromane baxta.
 ‘Dre ‘dava ločhilä,
 ‘gi rateça khetane,
 éacutno rromanipen,
 jasva aj ‘saben.
 éirikle tumen mire,
 te xav xoinga tumare !
 Save šukar! Sär bagen,
 saro ‘gi manqe vazden.
 Mire šukar éiriklorre !
 Kon tumen šunëla,
 kana nimaj ovëna rroma
 ‘dre tumare veša?
 Kon tumenqe puršuka mukhëla?
 Mire éirikle tikne aj bare !
 Sare, sare pašä’ manθe aven,
 gili manqe jon bagen.
 Tumen manqe, me tumenqe,
 te bagen vavërenqe.
 Veš vešesθär phirdöm,

odoj špëra na ‘rakhtëm.
 Nïmaj ‘rakhtëm jagorri,
 ‘daj säš terdi rromnörri,
 bibaxtaqri, écorrorri.
 ‘Dava éacı špëra rromani.

GILI RROMANI PAPUŠAQRE ŠERESθÄR SOMTHODINI

*“Tuwim, manuše!a bare!a. Tro lav si barvalo,
 Me tut, raj!a, na prinžarav.
 Angäl, me tut zorales mangav
 man te jertisares, kaj me tuqe gili rromani,
 poëme na gode na šukar bičhalav
 ta na žänav šukar te lekhav.” Januara 1951*

And-o veš barilöm sär sovnakutno brung,
 and-e šätra rromani sär éacutno xundrul.
 Jag kamam sär mro ‘gi.
 Balvalä zorale aj tikne
 dinde kùna e rromane éhaja
 aj ‘dr-o sundäl tradine la dur...
 Brišinda thovde laqe jasva,
 kham sovnakutno rromano dadorro
 laqe masa tačkërda
 aj laqo ‘gi pr-e šukar kaläkërda.
 Andr-e bodli xaing zor na lilöm,
 nïmaj mre jakha mordöm...
 Ričh pre veša phirel
 ratäça sär ruputno éhon,
 ruv jagaθär daräl,
 rromen na dandärel.
 Rromani éhaj dur ‘dr-e veša phirel,
 rromano graj ximrol,
 gažen žängavel,
 rromesqe ‘gi lošakërel,
 ververica pr-e rromani šätra
 pexenda dandärel.
 Oj, sär šukar te žives,
 ‘dava saro te šunes !
 Oj, sär šukar
 ‘dava saro te dikhes !
 Oj, sär šukar
 kale mamuxa sär jasva rromane te kedës.
 Oj, sär šukar te žives,
 éiriklenqe gilä anθr-e rat bari te šunes !
 Oj, sär šukar...
 Andr-o veš, paš-e šätra rromani
 bagel gili aj éhaj, xačol jag bari.
 Oj sär šukar, manuša!le, dural
 andr-e rat bari te šunes éiriklenqe gilä,

sär roven čavorre, ta khelen aj bagen
 čhave aj čaja.
 Oj, sär šukar te žives,
 ratānča paš-o pani te phires
 mače šilale sär šudro pani
 andr-e vasta te les.
 Oj, sär šukar xundrula te kedes,
 kamlipen te lizas,
 phuvāle anθ-e jag te pekes...
 Rromano graj pr-e čar 'zakērel,
 kana javēla vurdēn thodo.
 Oj, sär ratānča te na soves,
 xutamnān te šunes, sär šukar bašaven.
 Pr-e bodlipen Kaxni Kaxnōrrenča,
 Rromano Vurdēn,
 sa o avindipen rromano sikaven,
 o čhonorro ruputno,
 dad dad!enqe dad!enqoro Indiaθār,
 ov amenqe dud kerel,
 andr-e šātra rromani pe čavorren pesqe dikhel,
 pe rromnāqe dud dikārel,
 kajte rromni čavorres mišto šaj pačkērel,
 Oj, sär šukar te dikhes pr-e bodlipen,
 lesqre verver ranga anθ-e 'gā te kedes,
 oj, sär šukar,
 kale jakha, muj kalorro te čamudes...
 Oj, sär šukar baro veš šuminel,
 ov amenqe gilā bagel.
 Oj, sär šukar panā našen,
 on mro 'gi lošakēren.
 Sär šukar te dikhes 'dr-o panitko xor,
 saro lesqe te mothoves...
 Ke khonik man na xalōla,
 jekh e veša aj e panā.
 So me rakērav,
 saro, saro uć čirla nakhlā tar,
 saro, saro peča lilā
 vi me terne berša.

ČENĀ PATRINĀTKA

Čhaja vešitka, čorrorre,
 Šukar sär mamuxa kale,
 kamen te lizan
 Čenā sovnakune.
 Karig len te len? Nani kaj
 te kinen sovnakaj.
 Akana nisār n-ašti, nane sosθār čenā
 Šukar, barvale te keren?
 Rromane čhaja čorrorre,
 Šukar sär mamuxa kale,

danda parne sär čaće mirikle,
 jakhenθār maren jaga sär sovnakune.
 Kaj čenā, čenā lenqe xasardile?
 And-e bare veša našle.
 Rromnā gazēn mangel,
 kaj čhajenqe čenā te keren,
 no gaze na kamen
 ivā rromane čenā te keren.
 Phure rromnā aj terne čhaja
 gele anθ-o veš te keden kašta.
 Na dur paš-o pani kerde jag bari
 aj lile te bagen pal čenā rromane
 gili šukar: Tu miri čenārri barvali,
 tu des manqe šukariben,
 aj les sarenqro 'gi !
 Čenā, čenā barvale !
 kaj tumen pen garuven?
 Kale jakha dikhen
 pal tumaro šukariben.
 Kaj 'dr-e kana tumen san,
 mire barvale čenā?
 Jag rromnānqe xaćol,
 čhaja kamen te roven.
 Na žānen karig aj so
 bari balval risōl aj phūrdel.

Tu balval, na phurde zorales !
 De amen te žas khere baxtales !
 Phure rromnā aj čhaja
 aćhile gilā te bagen,
 polokhes duj čhajenθār 'xten,

veša lenqe anglal den.
 Jag balvalaθär mosardiläs
 pani gili rromani sari šundäs
 aj dur ‘dr-o sundal ligärel.
 Na zänen karig aj so
 rukhìtko patrin gogošença
 ‘pr-e čanga čhajenqe pelä.
 čhaja lenθär kerèna cénä.
 Pelä, pelä patrin
 opr-e čhajenqe čanga.
 Kerasa amen lenθär šukar
 barvale rromane cénä.
 Patrin-čenörri,
 savi tu šukarörri !
 Gogoša ‘pre tuθe barine
 sär barra lače čácune.
 Sovnakaj anθr-e phuv pes garudäs,
 rukh patrin dia,
 kaj te na roven, te lošalön aj te bagen
 rromane čhaja,
 sare jakha riskären
 patrinìtkä cénä thaj lenqro drab.
 čorrorri čhaj rromani
 sär mamux šukar kali,
 danda parne sär mirikle čáce,
 jakhenθär jaga maren sär sovnakune.
 Akana ližala patrinìtkä cénä
 sär čácune sovnakune.

ME SOM RROMNI ČORRORRI

Me som rromni čorrorri,
 nani man baxt, nani čhi.
 Bi baxtaqro me živav,
 kaj na zänav te drabavav
 i šukar te lekhav.
 Oj, sär me somäs ternörri,
 baro dàro, baro ‘gi.
 Oj, sär me kamdöm te siklůvav,
 te dav upre, te lekhav !
 Sär me kamdöm
 rromani gili te bagav:
 “Rromano graj paš-o vurdën,
 baro drom ‘žakërel amen.”
 Sär me kamdöm te zänav
 rromane wierszy te phenav,
 rromano žiipen...
 Na den amen te živas
 aj žukela ‘men akharen.
 Bare Rroma čorrorre !
 Sär pr-o sundal te živen,

kaj na zänen te drabaven, te lekhen?
 Sare Rroma na avèna, merèna,
 čhi pal pesθär na mekhèna.
 A me sär zänav ada lekhav,
 xoć jasvença me rovav,
 kaj jekh čhi manušenqe te mekhav,
 kaj sundal manθär te zänel aj te rakërel,
 kaj säs pesqe rromnörri,
 bi baxtaqri, čorrorri,
 joj kamdä te del upre, te lekhel,
 rromane wierszy te phenel,
 gilä rromane te bagel:
 “ Rromano graj terdo,
 ‘žakërel les drom baro.
 Ax, tu miro grajorro,
 liža man ki mro phralorro,
 kaj te zänav te dav upre
 aj šukar te lekhav,
 angäl miro meriben
 šukar poème tuqe, phral!a, te phenav.
 šun-ta, phral!a, so phenàva:
 gilä tuqe vi me mukhàva
 pre lipëripen tiro,
 kaj säs pesqe rromnörri,
 bi baxtaqri, čorrorri.
 Laqro žiipen, so ‘dre lesθe isäs aj avèla,
 So ‘dre pesqro šero thovèla,
 saro tuqe bičhavèla,
 te zänes aj lipëres,
 kaj joj isäs čhaj rromani,
 kaj rromane kunaθär bariläs,
 tuqe saro na čhindä.

ME NA ŽÀVA PRE ‘DO DROMA, KARIG TRADÈNÄS XARGA RROMA

Ax, manuša!le, kamen tumen te zänen
 saro rromano čácipen?
 Me zänav, kaj odolesqe na pakän tumen,
 no mangav tumen, ‘daja gili te xalön
 aj te zänen, kaj bagav čácuni gili rromani,
 sär xarga živèlas daj
 čhavorrença čorrorri.
 And-e kale veša me na žàva,
 pakän man te merav!
 odoj, kaj tradènas xarga Rroma.
 Odo drom armandino,
 ‘doj baròlas čorrorro čhavorro.
 Na phenàva, kaj me sòmas.
 Odoj ločhilöm, barilöm
 pe phure berša

siklākërdöm man godi.
 Me na risöväva pre 'do droma,
 kaj anθ-e tamli rat tradënas Rroma !
 šunënas 'θar čhavorre,
 sār bagënas mulikane čirikle...
 Droma, droma, dromorre !
 Kale, kale vešorre !
 Pharo tumenqe, manuša!le,
 te mothoven,
 sār ande veša šukar te ziven
 tele nango bodliben.
 Nek bisterdön xargatune
 droma,
 kaj ligärënas amen 'dr-e
 sare riga,
 kaj phurdënas balvală.
 Ande sare riga manušeθār
 nani čhi, nùmaj patrin, kaj
 xarga kernilăš.
 Darànas, kaj čhavorre te na
 meren šilesθār.
 Sār te risöväv pale' pe
 'dasave droma,
 kaj živënas xarga Rroma?
 čudavno isās amaro žiipen
 pakān !
 Na kamdā by pes Rrom
 gazeča te paruvel.
 Dakici berša anθ-e veš kalo
 živënas Rroma,
 tradënas pe bare pe tikne droma.
 Marënas kale, siva graja
 herenča gilă apre barra
 čhavorre pinrange najekh špëra mukhle.
 čorrorre sàmas amen apre jekh,
 apre vavër baxtale,
 sār čirikle anθre patrină
 tele kham zèleno majutno.
 Amaro xargatutno žiipen !
 Traden Rroma, but vurdena,
 lenqre truja šoladëna,
 graja ximron, žukela phandle
 tele vurdena bašen.
 Veš saro ligärel balvalăça.
 Gaze khera phànden,
 Rromen dural jone traden.
 čhavorre mangel manrorro...
 Odoj isi vavër dromorro,
 tikno gav, na baro,
 odoj mangas amen manro.

Te del Devel rat kali,
 te keravav masesqi piri.
 Te del Devel, kaj brišind te na perel,
 šàtra miri si riskërdi.
 Ni pani, ni manro,
 jekh veš aj bodliben tamlo.

Apre zervo aj daxno
 nani drom tikno.
 Kaj tradëla Rrom čorro,
 so les rodel gazorro?...
 Ada živënas xarga Rroma.
 Armandine odole droma !
 Me na risöväva pre 'do
 droma.
 Me kamam veš thaj lesqre
 gilă aj saro,
 so pre sundal baröl aj si
 žido.

PHUV MIRI, ME SOM ČHAJ TIRI

Phuv miri aj vešenqri,
 me som čhaj tiri.
 Veša bagen, phuv bagel,
 pani aj me thovas avri
 bagipen
 andre jekh rromani gili.
 žàva me pre plaja,
 plaja huće,

urävàva me podă šukar, barvali,
 lolodănθār sidi,
 thaj dàva me godli, so zor man isi
 katalaryca them, miri loli aj parni !
 Phuv, nikon tut na lèla,
 phuv kale vešenqri, lače gienqri
 aj miri.
 Me som čhaj tiri.
 Phuv, me anθre tute zorales pakāv,
 so pre tuθe baröl aj si žido,
 me saro kamam.
 Phuv, kaj jagača mares anθre bodliben,
 sār sovnakuni
 phuv kale vešenqri aj miri,
 tu san daj sarenqri aj miri,
 daj šukar, barvali.
 Merel miro kalo 'gi
 pale gili tiri.
 Phuv, tire fèldi čhindle
 andre kham dikhtön
 sār sovnakune.

Phuv, kaj balvalăça
 pes marel gròmo,
 sār gili anθre mro ‘gi.
 ćokàno marel anθre barr
 aj kerel pes jag bari.
 Phuv miri, tu śukarōrri,
 andre tuθe ratānça
 dikhen pen ćerhenōrra bare,
 ratānça rakēren sār ćhaja rromane.
 Phuv miri, tu sās jasvença
 ta dukhaça butmardi,
 phuv, tu anθre sutno rovèsas
 sār tikno ćhavorro rromano,
 kaj ‘dre mexa si garudo.
 Phuv, me tut zorales przemangav
 pal mre xira gilă,
 pale śpère rromane,
 thov tire aj mire masa khetane,
 pale saro, kaj meràva, tu man le.
 zàva me pre plaja,
 pre plaja huće,
 thaj dāva me gòdli, so zor man isi,
 bagàva gili rromani,
 urāvàva podă loli aj parni.
 Te merel miro ćorrorro, kalo ‘gi
 pal mri phuv aj pal mro them !
 Phuv miri aj kale veśenqri,
 tu saro des avri, so ‘dre tuθe isi,
 tu śukar, barvali,
 tu apre khamitko tatipen
 ‘zakērđi, sār pirani kali.
 Kham sovnaĳuno, sār śukar pirano
 zorales lias tut te kamel
 andre kale phuvăqre masa.
 Oj leça lel pes angalăθe,
 śukar ćamudel
 thaj ‘do ciro ‘zakērel, kaj daj te ovel.
 Phuv, tu jagença naśes
 dur ‘dr-o sundal,
 bari buti keres anθ-o ciro laćho.
 Gili miri naśel ki tu,
 sār ‘gi ki pirani.
 Phuv kale veśenqri,
 me pre tuθe barilōm,
 ande tro mex loćhilōm,
 odoj sa so si kirmorre
 jone xàns aj dandērnas
 mire terne masorre.
 Phuv, kaj man tire jasvença aj gilānça
 te sovav thodăn,

Phuv, kaj man anθ-e xira aj kuć ćhurdian,
 sār ćhūrdel jag dur tri buti,
 dur ‘dre sundal,
 Phuv kale veśenqri, barvale feldenqri,
 tu śukare zelenibnaça sungas,
 andre tuθe jaga dur naśen
 and-e buti.
 Lenqre bova bagen aj tu bages
 sār ćhaj rromani.
 Phuv, anθre tuθe zorales pakăv,
 pal tuθe te merav jekh dives śaj.
 Nikon manqe tut na lèla
 thaj nikonesqe me tut na dav.

RATVALE JASVA

(so pal Sasenθār gilām apre Wołyń 43 aj 44 berśa)

Ach, mire laćhe manuśa!le !
 Na kamel pes manqe xira cira te lipėrav,
 o ‘gi miro nasvalo,
 kamel siĳo te rovel.
 Ne, so te kerel? Musaj te bagel
 xira manuśenqe, kaj mariben kamen.
 Nek zānen sār miśto.
 Na de, Dev!a, nikonesqe,
 and-o mariben te zivel,
 And-e bida bari i jasvin ratvali
 so nakhlās ćorrorro ‘gi,
 zutitko ćhavorro,
 rromane ćhavorrença rromni !
 Ax, gili, gili tu tugani,
 sār phuv bi khamesqri.
 Ada xira apr-o sundal, so mariben isi,
 pre manuśenθār masa ‘zdran, citron
 aj ‘gi rovel ratvale jasvença,
 nikon na zānel, kaj si lesqre manuśa...

* * *

And-e veśa bi panėsqro, bi jagaqro, bokh bari.
 Kaj te soven e ćhavorre? śàtra nani.
 Jag te xaćkērel rati n-aśti,
 Sasenqe del joj hadini.
 Diveśe delās o thuv.
 Sār te zives ćhavorrença anθ-o jevend baro?
 Sare pinrange,
 sare, sare anθ-o fōro Włodzimierz mekhle.
 Sār amen kamdle Sàsi te mudaren,
 angāl phendle bari buti te keras.
 Jekh Sàso rati k-e Rroma pelās:

Soś me tumenqe nalaćho phenàva.
 ‘Daja rati kamen tumen te mudaren,
 nikonesqe na phenen,
 me som Rrom kalo,
 rat ratesćar ćacutno !
 Nek del tumenqe mro Devel baxt bari
 and-o veś kalo.
 ‘Dala lava phendās,
 saren ćamudeja.
 Me sìgo zàva anć-e veśa,
 gelām dur jasvenća.
 Kedia pes rromani irri,
 sare khetane śel manuśa.
 Angāl dives gelām anć-o baro veś.
 Saro mekhtām,
 na sās vurdan ani graj.
 Jekh ćhavorro pr-e phike, vavěr apr-e vasta.
 Ada zànās Rroma.
 So adaj te keras?
 Sàsi nani dur, thaj śaj amen te ‘xtilen.
 Adaj karig aj so?
 Partizàntka paśe avel aj karie del.
 Saro xalia, so ćhavorren dikhtās thaj rromnān,
 pućhkěrda baro mariben.
 Partizàntka ćapajev nićhi na daral
 thaj Rromenća rakėrel, so pes ‘dava ovel.
 Sàsi amen kamdle te mudaren,
 muśindām anć-e veśa te garaduvās !
 Ax, tumen ćorrorre, but tumen isi jekh śel !
 Sār ‘daj, Devl!a, te ziven?
 So te xan, so te pien, kaj love te len?
 Isi amenća duj zuta ćorrorre,
 lenqren saren mudarde.
 E Rroma gilā śukar ‘da saresćar bagle,
 ligārde len dur ‘dr-e veśa ćirikle,
 jekh vavėresqe mothovde.
 ‘Daja rat śukar isās,
 apr-o bodliben ćerhenā
 Rromenća khetane sute.
 ćirikle len zāngade aj ćhavorre tikne.
 Panőrro angāl dives rakėrel,
 śukar gili bagel.
 Maćhorre rromane ćhavorren isi,
 lośales apr-o pani polokhes rakėren
 aj bidaćar bistėren.
 Na zānen, so len, Devl!a, ‘zakėrel.
 Jekh ‘doj baro Devlorro zānel !
 Ox gili, gili tu miri tugani,
 nikon, Devl!a, na zānel,
 so pes anćre ‘gi kerel !

Deśuduje manuśen
 Sàsi mire irraćar mudarde.

* * *

Pal amenćar traden,
 a ‘dre veśa bare te zan daran.
 Sare veśa trujal astaren,
 partizantenća pen maren.
 Rromnā roven, Devlesćar mangel,
 rati sare ćoren, khajekhvar ćhi na anen.
 Duj, trin dives te xan nani
 aj ‘daleća te soven zan bokhale.
 Jakha pen N-aśti phanden,
 apre ćerhenā dikhen...
 Devl!a, śukar ziipen !
 Sàsi te zivas na den !
 Maren amen, maren,
 jaga sār mire gilā dur naśen.
 Ax, tu miri ćerhenőrri !
 angāl dives tu san bari,
 apr-o sundal ćacuni...
 Korrakěr Sasenqe jakha !
 Riskěr lenqe bange droma !
 Na sikav lenqe drom laćho !
 Sikav lenqe xoxano,
 te zivel zutitko aj rromano ćhavorro !
 Veś!a, veś!a, veśorre!a,
 tu san baro aj prajtenća !
 Sār tumenqe, manuśa!le, dikhćl?
 Kaj zivde aćhćna manuśa śel?
 Isās xira aj miśto,
 sār isās avri tato,
 kuti kham, kuti jasva...
 Kale mūrī te kedas,
 vėrvėr draba te pias,
 xundrula ćacune aj kuti maće,
 graja mudarde rromnā keravde,
 ‘doj trin kurke kirnakėrde
 isās kuć masorre...
 Phuvāle sār marcepàni rromane pekle:
 jekhvar anć-o kurko biś, deś andle
 Rroma ćorrorre.
 Sār avėla jevend baro,
 so kerėla tikne ćhavorrenća rromni?
 Kaj lėla còxa savi?
 Sare gada xalile, masa nange,
 te merel pes kamel.
 Nikon na zānel, jekh o bodliben,
 aj śunel pani lenqro roviben.
 Save jakha amen p-e xira dikhle?

Save vušta amen košle?
 Devl!a, na šun tu len !
 šun tu amen !
 ‘Daja rat šilali kerdilās.
 Dine te bagen phure rromnā
 paramiši rromani.
 Avèla jevend sovnakuno,
 iva perèna pr-e phuv, pr-e vasta,
 sār tikne čerhenā.
 Kale jakha marrunèna,
 tikne ‘gā merèna...
 ‘Dadives rakērēlas partizànto Čapajèvo,
 te nakhas amen sastrutno drom.
 No vi čačes ‘daja rati na sutōm.
 Ta baro ivorro pelās,
 drom učhakērda.
 Jekh dikhlōlās Drom Thuditko apr-o bodliben.
 zan, tel-o nakh gili bagen.
 Pelās jag bari,
 sare pašlōn, čavorrenqe muja phānden,
 sare mule daraθār ačhen.
 ‘Daja rat šilali,
 merel vi čhajorri,
 pale štar divesa
 garude štare čavorren rromnā
 andre bare iva.
 štaren khetane
 andre jekh dives garude !
 Dikh-ta, khamorro, sār bi tiro
 merel šilibnasθār čavorro rromano
 and-o veš baro !
 šunel čiriklo roviben daqro aj dad!esqro,
 šunel pani
 aj veš gili bari tugani kerel,
 dur anθ-e thema la ligārel.
 Sosqe veš bagel?
 So rromni rovel.
 Najekh vilin paše šero rromano nakhle,
 sār čirikle,
 najekh jasva ratvale čhordile...
 Takaj rromni pr-e gava na phirel,
 jekhvar pre kurko soš pes anθre veš arakhel
 sār na guruvni, to graj mudardo
 thaj kuti lond ja giv čhudino...
 No vi vešitko draborro,
 no i ježacko, vešitko baličhorro.

* * *

Kham ratāθār disilās,
 veš sareča parnilās.

Budēr kamdōmas te avav anθ-e veša,
 te xan man ruva,
 sār te bešav anθ-e ‘dala khera.
 And-e tamle ratā kaj na kaj manuša,
 sār anθ-e xaniga.
 Jekhvar ‘dr-o kher sās čhon anθ-e dudali,
 me te sovav n-ašti. Khonik ‘dr-e dudali dikhel.
 Phučav: Kon isi?
 Phirav vudara, miri kali rromnōrri !
 Dikhav: zal šukar zutōrri.
 Citrol, ‘zdral
 aj mangel te xal.
 – Čorrorri san, miri zutōrri !
 Diom la manro, so isās, gadorro.
 Sareduj bisterdām,
 kaj na dur amenθār isās xalade.
 Ne ‘daja rati ki amen na avne.
 Rromni!e tu miri !
 De te čamudav tut pal tro lačo ‘gi !
 Tu daras aj me darav.
 Me so kurko avàva, so rat.
 Val na zānes, kaj isi Čapajevu otrad?
 Amen lenča tradiam.
 Tradine angāl jon, kana pelām te sovas.

* * *

Me sōmas nasvali aj manθār sare, sār jekh.
 No nikon na mulās;
 sare sās šov kurke pherde pašle,
 pomagindle malinītka kerade rukhorre,
 ‘do panēča sare sastilām.
 Dèna Devel bišand tato.
 Kaj na kaj ivorro pašlo.
 Gaze tel-e dudalā phiren,
 dural dikhen aj pučen:
 Save Roma? Trušula keren.
 Roma polokhes bistēren,
 apre lava penqre akharen:
 Janek, Bronia, Krzysia, Zosia...
 Jekh miro lav
 N-ašti xaline rromano
 ‘dova isās baxtalo.
 Bari loš pesqe gaze kerēnas,
 sa e Rromen te mudaren.
 Phendle limora te xanden,
 kamdle amen te mudaren.
 So ‘doj isās roviben !
 No gaze ‘do na dikhen.
 Roma, rromnā nasvale
 pašle divese tele.

‘Doj mudarèna saren ratànça.
 Koćienqo peren, Devles mangel,
 roven ratvale jasvença.
 Fedër isàs dr-e veša, sār ‘dale gazença !
 Xàna amare masa !
 Amen sam murša, len tovera anθ-e vasta !
 Nek mudaren amen,
 a paledër e éhavorren.

* * *

Rat kali nakhlàs.
 Me aj jekh rromni
 nek avel laqro ‘gi baxtalo
 ka mro Devel,
 oj éorri nímaj zivel,
 ‘xtilàm rati, gelàm
 sàs rat bari thaj kali,
 kalilàs daraθār amaro ‘gi.
 Zas sìgo odole dromeça,
 kaj Čapajev isi.
 Ox, tu kali ratörri !
 Gili miri, gili !
 Sare tikne éiriklorre
 mangel Devles pal amare éhavorre,
 te na mudaren len xira sapa thaj gaze.
 Ex, phendli tu amari !
 Bibaxtali baxt miri !
 Šun-ta éhaje! Risövas,
 te na dujženā bi rromenqro xasardönas.
 Fedër sare khetane,
 šukaredër so butzene.
 Ex, tu mirro dromorro,
 sikav amenqe kaj isi laćho xalado,
 te podel amenqe vast pesqro !
 ‘Daja gili bagandām sare khetane,
 Čapajovska xalade thaj Rroma sare,
 vasta pesqre jekh vavëre dine
 pre trušulitka droma
 sare pesqe tradine, kaj jakha ligärde.

* * *

Amen areslām ki katalari xalade,
 bešāsas ‘doj duj kurke.
 Xalade sār Sàsi urāvde,
 éa sàs len theša amare apre stadika bare.
 Iv perèlas baro sār patrna
 thaj drom amaro rikërda.
 ‘Dasavo baro iv, kaj truja sareça garudās.
 Musaj herença špèra te keres
 aj vurdena pale’ grenθār te špules.
 Kici bìdi aj bokha !
 Kici tùgi aj droma !
 Kici rost bara girde anθ-e hera !
 Kici, kici vilina našle ‘menqe paš-e kana !

* * *

Sare Rroma te našen ki me,
 sār ki veš, kaj jag isi bari
 aj khamitka duda pherdo.
 Pre odo mire gilā
 te kidinön sare Rroma
 aj te xalön mire lava.

* * *

De tu, Dev!a, bari tati samaj,
 kaj te šuköl mri riskërdi šatrica.
 Xurdo brišind pelās,
 tikne éhaven kinžkërda.
 Ov mri gili muxlāça ligärda
 ki sare Rroma barvale,
 kaj len isi šatri neve.
 Jone na xalön savo
 manuš isi barvalo:
 odova, kaj sovnakaj isi les but, val dova,
 kaj godi aj manro isi les anθre vasta.
 Sār veš bagel, ada Rrom khelel,
 lokho sār por, pharo sār barr,
 ada anθre kamlipen xaćol,
 sār jag šukar.
 Amenqe anθ-e khera te bešas,
 šukar gili te bagas,
 lila te drabaras aj te mothovas.
 A nevo lil amen kuć manuša
 and-o nevo sundal avri te das.

‘chakërel - učarel
‘dadies – avdïves
‘daj - kathe
‘dava - kadava
‘doj - kothe
a - ši; iar; dar, însă
ada – kadaja, kadja
bagen - gilaben
barakërden - barären
bare ranqe – bare rajenqe
barrîtka - barrutni
barvalipena – barvalimata
belut – balano rukh; (o) strizàri
bešti - bešli
brung - rukhorro
butër – buteder, po / maj but
ciro – vrjâma; (o) vaxt
citron – daran, trašan
chûrdel - chudel
del kûna – kûnadel
desâr - desâr
fedër – feder, maj laçho
graj - grast
hadèna – kidena
xalöl – xalövel
xargatutno ciro – o vaxt kaj nakhel
jasva – asvină
jon - von
jov – vov
kalo korang – korangos
karig - karing
kèci – kazom; sode; kabor
kućbarra – kućimata
kućedër - kućeder
khanćesθâr - khanćesθar
lîza – inger
lîzal – ingerel
lîzan p-e vasta – ingeren len p-e vasta
lipërèna – liparela, risparela
manθâr - manθar
marrundo – paxome, paxojsardo
marrunel – paxojisarel
mexîtko – anθar kez, anθar pharr
na ách terdo – na beś, na áchöv tut!

naşarde - naşavde
opr-o bodliben – kaj o devel, p-o cèri
parikërdâm – parikerdâm, palikerdâm,
 naisardâm
paxîtka érhenă - paxojutne érξανă
pes morel – najol
polokhes – po / maj lokhes
pre – pa, p-o, p-i, p-e, p-ël
rakërel – vakärel
rakëren – vakären
sâr - sar
sare - savorre
säs barine – sas barile
siklakërda - siklârdăs
siklakërde - siklârde
sivênko grastorro - učaralo grastorro
sivone gres – e učarale grastes
skòli - škòle
so pes kerel – so kerel pes; so si?
sòva – bùha
stèpo - stèpa
sundal - lùmja
tamlipen - tunăriko
terdilâm - gelâm
Thudîtko Drom - Calea Lactee,
 Thudesqo Drom
tov - éak
tre - tire
uradăs - xurăvdăs
val - vaj
žalutno – pherdo žalăθar
ziide pană - lenă
zivàsa - traisarasa

NEVE SIKLÖVIMATA

Rromane odësqe / spirituàlo vâlòre anθar i Rùmunia

Palal ʒanel pes, anθ-o rumunikano kulturàlo kontèksto, anθar e rroma sas but ʒene save sasas prinʒarde anθ-o historikano, sociàlo, kulturàlo vi artistikano umal, sar sas: o raj le themesqo o *Ştefan Răzvan*, e lilărne o *Ion Budai Deleanu* vi o *Petru Maior*, o xramosarno o *Gheorghe Lăzurică - Lăzureanu*, o aktòro o *Ştefan Bănică*, e violonistură o *Grigoraş Dinicu*, o *Ion Voicu*, o *Ştefan Ruha*, e but şunde başavne, sar o *Barbu Lăutaru*, o *Petre Creţul Solcan*, o *Cristache Ciolac*, o *Angheluş Dinicu*, o *Fănică Luca*, o *Toni Iordache*, o *Fărămiţă Lambru*, o *Ilie Udilă*, o *Marcel Budală*, o *Ion Onoriu*, o *Ionel Budişteanu*, o *Alexandru Țitruş*, o *Ion Drăgoi* thaj aver.

Maşkar lenθe sasas vi strafinale gilavne rromane lavutarone muzikaqe, sar sasas o *Zavaidoc (Marin Teodorescu)*, o *Dona Dumitru Siminică*, o *Florică Roşioru*, i *Romica Puceanu*, o *Gheorghe Lambru* thaj aver.

Anθar e rromane liderură thaj le militàntură anθar i periòda maşkar le duj lumjaqe baremarimata sas aktivo: o *Gheorghe Niculescu*, o *Marin I. Simion*, o *Naftanailă Lazăr*, thaj anθar i komunistikani periòda, tha' vi palal o peripen e komunismosqo, sas liderură o *Ion Cioabă*, o *Gheorghe Nicolae*, o *Valerică Stănescu*, o *Vasile Burtea* thaj aver.

Vi anθ-i akanutni periòda, inklisti jekh sèria personaliteturenqi anθ-e verver umala, sar sine:

- *Xramosarne*: o *Valerică Stănescu*, o *Gheorghe Păun - Ialomişteanu*, i *Irina Gabor – Zrinyi*, o *Alexandru Ruja Gribussy* ş.a.
- *Poètură*: o *Ştefan Fuli*, i *Luminiţa Mihai Cioabă* (vi xramosarni), o *Gelu Măgureanu*, o *Marius Lakatos* ş.a.

Paşal e rromane personalitètură liparde maj anglal, save sasas vi si prinʒarde anθ-o historikano, sociàlo, kulturàlo vi artistikano umal - anθ-o rumunikano kulturàlo kontèksto – maj si vi kadala:

E aktòrură vi e rezizorură: o *Moca Rudi*, o *Sorin Sandu Aurel*, o *Mihai Răducu*, i *Vera Lingurar*, i *Zita Moldovan*, o *Mădălin Mandin*, i *Lavinia Răducanu* (vi operaqi gilavni), o *Vali Rupitş* (rezizor) th.a.

E piktòrură vi graficiènură: o *Eugen Raportoru*, o *Ion Micuţă* th.a.

E skùlptorură: o *Marian Petre*, i *Mihaela Cîmpeanu* th.a.

E artìstură - fotogràfură: o *Rupa Marconi*

E muzicìstură: o *Johnny Răducanu*, o *Mădălin Voicu*, o *Marin Petrache Pechea*, o *Marius Mihalache* th.a.

E gilavne lavutarone rromane muzikaqe: i *Gabi Luncă*, i *Valentina Mocanu*, i *Cornelia Catanga - Pădureanu*, i *Panseluţa Fieraru*, i *Mioara* vi i *Paula Lincan*, i *Elena Pascu*, o *Nelu Ploieşteanu*, o *Dan Armeanca*, o *Nicu Paleru*, o *Nicolae Guţă*, o *Adrian de Vito* th.a.

E başavne: o *George Udilă*, o *Ion Miu* vi pesqo éhavo, o *George Miu*, o *Mieluţă Bibescu*, o *Leonard Iordache*, o *Marian Mexicanu* th.a.

E rodutre anθ-o umal le socialone ʒantrimatenqo, e antropologiaqo vi le folklorosqo: o *Gheorghe Nicolae*, o *Vasile Burtea*, i *Delia Grigore*, o *Costică Băţălan*, o *Gelu Duminică*, i *Danciu Elisabeta*, i *Mariana Buceanu* th.a.

Istòrikură: o *Petre Petcuţ*, o *Ion Sandu*, i *Mariana Sandu*, o *Florin Manole* th.a.

E ʒurnalistură, editòrură: o *Vasile Ionescu*, o *Gheorghe Păun - Ialomişteanu*, o *George Lăcătuş* th.a.

E pollitikane manuşa, e deputàtură, e rromane tradicionàlo liderură: o *Gheorghe Răducanu*, o *Nicolae Păun*, o *Mădălin Voicu*, o *Florin Cioabă*, o *Rudi Varga*, o *Octavian Stoica*, o *Dumitru Ion Bidia* th.a.

E ministrură (themesqe sekretàrură vi telsekretàrură): o *Ivan Gheorghe*, o *Ilie Dincă*, i *Mariea Ionescu*, o *Gruia Bumbu* th.a.

Sportivură: e boksèrură o Ilie Dragomir, o Gheorghe Ștefan, o Gheorghe Simion vi pesqe čhave, o Marian Negoescu (grèko – romikane marimata, anθar o fòros Pitești) th.a.

E komersàntură, negocosqe manuša: o Vasile Baiculescu (negocosqo manuś vi mujalo / primàri anθ-o rromano gav Toflea), o Ninel Potîrcă (o prezidènto le Patronatosqo le Negocosqe Rromane Manuśenqo anθar i Rumùnia), o Florin Motoi th.a.

I EVALUÀCIA LE 3ANGLIMATENQI?

A. Literatùra

1. Roden e òpere risparde / liparde anθ-o kadava modùlo ka-e licevosqi bibliòteka, kaj tumaro siklărno rromane čhibăqo, ka-e žudecosqi bibliòteka vaj k-i didaktikani bibliòteka le školutne inspektoratosqi!
2. Roden aj arakhen anθ-e lila (rromane vaj avere čhibăθe) le fragmèntură alosarde aj dine kathe, anθ-o modùlo!
3. Ginaven / drabaren, sastesθe, e òpere dine kadale modulusθe!
4. Zumaven te sikaven kaj maladile tume kasave miazutne òpere (vaj tème, motîvură, personăžură th.a.) anθ-e aver literatùre (rumunikani, magjarikani, francuzikani, rusikani, germanikani, anglikani th. k. m. d.)!
5. Save sine le xarakterîstike le kreaciaqe xramosarde kaθar i Papùša?
6. Save tème vi motîvură arakhen pen anθ-e pesqe kreàcie?
7. Keren jekh literaturikano esèvo palal o rromano phirutnipen, o nomadîsmo!
8. Save xatărîmata aj emòcie si tumen kana čítisaren / drabaren kasave kreàcie?
9. Sosθar si kadava título kadala kreaciaqo?
10. Prezentisaren o stîlo, savesθe xramosarel o autòro!
11. Sosθe bešel o andipen kadala operaqo ka-o barăripen e dîvesutne rromane literaturaqo?
12. Roden p-o internèto e biografie vi e bută xramosarde aj kerde le autorurenθar maladile kadale modulusθe! Keren jekh xarni prezentàcia le neve arakhle butënça save dikhen len!
13. Save neve literaturikane tème, spèceie, motîvură th. a. arakhle aj siklile anθ-o kadava modùlo? Prezentisaren len!
14. Keren vi aver klasaqe vaj kheresqe bută anθar i literatùra, palal tumaro alosaripen vaj palal le siklărnesqo!

B. Čhib thaj vakăripen

1. Save sine e čhibăqe partikularitètură maladile anθ-i poèzia xramosardi kaθar i Papùša?
2. Zumaven te dikhen, kotor kotoreça, sar sas nakhavde / ambolde rromanes e fragmèntură prezentisarde kathe! Cirden avri ververutne ekzèmplură / misala, k-aşti te aven andine anθ-o vakăripen le savorre siklövnença!
3. Alosaren, anθar e fragmèntură, ekzèmplură vaś e “zorale” vi le “bizorale” pùntkură le amboldipnasqe / le tradukciaqe. Tume, save variànte arakhlenas?
4. Roden, anθ-e fragmèntură, ekzèmplură vaś e neve *fonetikane zanglimata* siklile kadale modulusθe! Vakăren palal lenθe!
5. Arakhen, anθ-e fragmèntură, ekzèmplură anθar e *morfologikane zanglimata* siklile kadale modulusθe, vaś e vakăripnasqe riga prezentisarde kathe! Vakăren palal lenθe!
6. Keren jekh “baribalval anθ-i godî” (“brejnstòrmîngo”) savorre kolegurença, kerindoj, ka-i kali phal, jekh xarni skèma le zanglimatenqi anθar e *leksikosqe nòcie* siklile anθ-o kadava modùlo!

7. Keren savorre siklövnença, ka-i kali phal, jekh “baribalval anθ-i godī” (“brejnstòrmīngo”), kerindoj jekh xarni prezentàcia le neve zanglimatenqi anθar e *vakāripnasqe nòcie* siklile anθ-o modùlo!
8. Roden anθ-e dine fragmèntură le rimome *fonetikane fòrme* thaj ulaven len, khethanes, klasaθe, anθar jekh “brejnstòrmīngo”, anθ-e verver kategòrie!
9. Roden, arakhen aj xramosaren savorre maladile *dialektàlo fòrme le lavenqe* aj den lenqe, klasaθe, sinonimură!
10. Roden aj arakhen, anθ-e dine tèkstură, e rromane lava kerdine anθar verver *maškara le barvalāripnasqe le leksikosqo*! Ulaven len p-e kolòne aj phenen o tìpo lenqo!
11. Keren *vi aver* gramatikane klasaqe vaj kheresqe bută, palal tumaro alosaripen vaj le siklārnesqo!

O BUXLĀRIPEN E 3ANGLIMATENQO

Bute themenθe, sar anθ-i Ćèxia, Polònia, Kroàcia, Sèrbia th. a., sas putarde rromane muzèvură, sar si vi kadava anθar o thanipen *Bjelovara*, e Kroaciaθar, kaj arakhen pen rromane bută, prodùktură, save vakāren anθar i història le romenqi, palal lenqo zivipnasqo échaud.

O III-to modùlo

O Ion Krängă

O DÄNÏLÄ, O DILO

(palal o Ion Krängă*)

Sas jekhvar anθ-o gav duj phrala thaj le dujen sas len zuvlă! O maj baro sas but butărno, xarano, užo thaj barvalo, anθar kodoja ke kaj tholas vov o vast tholas vi o Del o vast, tha' na sas les éhavorre. Thaj o maj tikno sas éorro. Butvar naśelas pesqe baxtäθar thaj i baxt lesθar, anθar kodoja kă sas khandino, dilo godăθe thaj biprinzanθo butăθe; palal, maj sas les vi but éhavorre!! I zuvli kadalesqi le éorresqi sas butărni thaj lači dėsθe, tha' i kodolesqi e barvalesqi sas nasul thaj zungali, na delas khanć nijekhesqe. Sar vakărel i purani duma!“ Să jekh guruv thaj jekh dilipen”. O éhavo éorro-éorro - te avel éorro bezexenθar! - sa sas vi les jekh zuto guruvenqo, kadja: kale le balenθe, terne, uće, bare śingença vi duj śukar krestome anθ-o éikat, kokalutne aj thule, sar si maj lače te thos len vurdonesθe, te ankles lença anθ-i lùmă thaj te keres buti! Tha' vurdon, plùgo, sa, sa so sine trebutne anθ-o kher le manuśesqo, na sinesas les. Thaj kana trebulas les kadala bută, sa jekhvar xolărelas averen, maj but pesqe phrales, kaj sas les savorrenθar.

I zuvli le kadalesqi le barvalesqi butivar kerdăs nasul dësă laqe murśesqe, k-aśti te na maj del duma pesqe phraleça. Voj phenelas butivar lesqe:

- Phral, phral, o manro si lovença, murś!a.

- Palal, mekh, éhe zuvli!e, o rat pani ci kerdöl. Kana me na azutiv les, kon te azutil les?

La zuvlă na sas la so te maj phenel, ačelas thaj nakhavelas kòmbură. Savorre bută sar savorre bută, aj lenqo vurdon but sas phiravdo anθ-e savorre riga. Na nakhenas duj trin dësă, thaj avelas laqe udaresθe o Dănîla, laqo salo, te mangel laθar le grastes: te anel pesqe kaśta anθar o veś, aj arov kaθar o asăv, aj khas, aj but averenθar.

* dikh i biografia e autorosqi anθ-o IX-to školutno lil rromane éhibăqo, inklislo ka-i Editura Sigma, 2006.

- Mo, phral!a, phenel, anθ-jekh dēs, o maj baro phral le maj tiknesqe, e Däniläsqe: si manqe nasul tutθar!... Tut si tut guruva, sosθar na keres tuqe vi vurdon? Murro ripenardän les sa. Kana opre, kana tele! ʒi kathe, o vurdon rimol pes! Palal, ʒanes kodoja dùma! “ De, raśaj!a tire podă thaj mar e grastnä e khurănça!”.

- Palal, phral!a - phenel o kodo aver, xarrundindoj pes anθ-o śero - so te kerav?

- So te keres? Te sikavav tut me: tire guruva si bare thaj śukar, lies len thaj ingeres len k-o pazàri, bikines len thaj kines avere maj tiknen thaj maj kuć lovença, tha' le aćhile lovença kines tuqe vi jekh vurdon, thaj, dikh, kadja avesa vi tu xulaj!

- Kadja, te ʒanes kă na sikavdän man nasul! Kadă kerava. Phenel kadava, ʒal khere, liel le guruven, phandel len e śelănça thaj telârel lença forosθe, k-o pazàri.

Thaj, sar phendem tumenqe, amaro manuś sas kasavo manuś ke xanas lesqe e ʒukela anθar pesqo gonorro, thaj sa so vov kerelas sas p-e aver rig.

Palal... maj palal, kana sas vov kòrkorro, te dikhen vi tume so kerdäs!

ʒalindoj vov le guruvença, maladiläs jekhe murśeça, kaj avilosas jekhe neve vurdonença kaθar o pazàri. O vurdon ʒalas kòrkorro opral o plajorro tele, na sas les guruva.

- Amal!a, ʒanes jekh?

- ʒanav, kana phenes manqe?

- Av te keras paruvipen. De manqe o vurdon, thaj le tu le guruven. Na kamav te maj dikhav lenθar; kana trebal khas, kana te na xan len e ruva, but, but averenθar... Si man zor te cirdav jekh vurdon, maj miśto kă ʒal kòrkorro.

- Keres pherasa, manuś!a, vaj trebal tut?

- Na, na, kerav pherasa! - phenel o Dänilä.

- Palal, haj, dikhav kă san laćho bikinitòri, phenel kodova le vurdoneça! Arakhlän man le laće dīveça! Haj, baxt te del o Del! Te avel tut baxt le vurdoneça, thaj man le guruvenθar!

Palal kodja, liel pesqe guruven, 3al p-o plajorro karing o veš thaj sa maj 3al. Kolaver, o Dänilä, phenel anθ-e pesqi godī:

- “Ačh, kä kerdem la lesqe; xoxavdem les mišto! Te na amboldel pes: aj vov na sas rrom, k-ašti te amboldel pes aj te na maj kerel o paruvipen.”

Palal, liel vi vov pesqo vurdon thaj 3al sa tele p-o drom, palpale karing o kher.

- Beš tu vurdon dilo, beš! Kana pherav tut mišto bute gonença kaθar o asāv vaj khaseça anθar i xar, atunc te 3as kadja!

Thaj sode so, sode so te na liel les o vurdon anglal. Aj palal jekh vaxt, i xar lias agor karing tele thaj avilās jekh plajin, kana te anklel o plain, ankli kana aštis!...Av opre, av tele, o vurdon 3ala palal.

- Ale! Vurdon trebusardās man’, vurdon arakhlem!

Palal kodja, e pharipnaça cirdel o vurdon anθ-jekh rig ačhavel les anθ-jekh than thaj bešel thaj godisarel pes:

“Mo!... kadja si jekh! Te avavas me o Dänilä o Dilo! Ačhilem bi guruvenqo; aj te na avavas me kodova, palal arakhlem jekh vurdon...”. Si vov o Čakado, na-i o Čakado...

Kana, dikh, jekh manuś nakhel sigo karing o fòro jekhe buznaça bikinipnasqi.

- Amal!a, phenel o Dänilä, na des manqe tire buzna thaj dava tuqe kadava vurdon?

- Palal... va... mirri buzni na-i kodolaθar kaj xutel, kadaja si lači thudesqi.

- So maj opre, so maj tele! Lači, bilači, le tuqe o vurdon thaj de ma’ la buzna!

Kodova na maj phenel khanć, del la buzna thaj liel o vurdon. Palal kodoja, aźukerel 3i kana avel aver vurdon, te phanden les palal lenθe, thaj 3al k-e pesqi butī karing o kher thaj mekhel le Dänilās muj putardo sa p-o kodova than.

- Lačhes, phenel o Dänilä, o Čakado. Dikh kodoles e buznaça.. 3anav kä xoxavdem les mišto!

- Palal kodoja liel vi vov pesqe buzna thaj 3al karing o fòro. Aj i buzni, sa i buzni si: cirdelas pes, kana k-i jekh rig, kana k-aver rig, kana opre, kerdölās lesqe phares laθar.

Te aresav maj sigo anθ-o fòro, phenel o Čakado, te xastrav laθar. Thaj, 3alindoj vov maj dur, arakhel pes jekhe manuśeça, kaj avelas anθar o fòro jekhe papinaça anθ-i angali.

- Lačo maladipen, manuś!a lače!a – phenel o Dänilä.

- Mišto te del o Del!

- Na kames te paruvās len? Te dav tu’ la buzna thaj te des man’ la papinā?

- Na phendān mišto, kä na-i papin, si ginsāko; kindem les.

- Va, de les manqe, de les manqe!, kä dav vi me tu’ jekhe lače buzna.

- Te des manqe vareso vi opral, dav les tuqe! Kana na, i baxt e papinenqi kheral; kä avela te našel maškar lenθe!...

Anθ-jekh agor, kana opre, kana tele, o aver maj mekhel, thaj o Čakado del la buzna!

Palal kadaja, liel o ginsāko thaj 3al sa angle karing o fòro. Kana aresel anθ-o fòro, o ginsāko kamelas papinā, delas muj sode aštis:

“Ga, ga, ga, ga!”

“Dikh! Xastrajlem, skāpisardem le bengesθar thaj arakhlem pesqe dad!es! Kadava kašukil man! Mekh kä bikinav tut me vi tut akana, mo ćoripen!”

Thaj, nakhindoj pašal jekh bikinitōri gonorrenqo, del o ginsāko p-e jekh gonorro. Liel o gonorro dikhel pes lesθe thaj phenel:

- Eheee, aj kä kerdem la tuqe! Anθar jekh zuto guruva, kaj sas tuqe o maj baro kamipen te dikhes tut lenθe, areslem jekhe ćuće gonorreça! Mo! mo! mo! mo!

3anav kä na-i manqe akana jekhvar kana telārdān dromesθe, tha’, akana, šaj o beng lias mirre godā!

Maj ačhel vov so ačhel e putarde mujeça anθar o fòro aj palal 3al karing o kher. Thaj aresel anθ-o gav, 3al pesqe phralesθe, k-ašti te ingerel lesqe o lošalipen.

- Mišto arakhlem tut, phra!la.

- Mišto avilān, phral!a Dänilä! Tha’ but maj ačhilān forosθe!

- Palal va, phral!a; gelem sa sigo thaj avilem lokhes.
- Aj so nevipen anes amenqe, forosθar?
- Aj, na kadja lačo nevipen! E ćorre mirre guruva gele-θar p-o muj le ruvesqo.
- Xalās len jekh ruv, vaj ćordā len tuqe varekon?
- Na! Dinem len me kōrkorro mirre vastenća, phral!a.

Palal phenel sa, kaθar sas thaj so kerdās, so nasulimata kerdās; palal kodja phenel:

- Thaj, so maj sa dūma but, anθar jekh ʒuto guruvenqo areslem jekhe gonorreća; thaj vi kadava si ćućo, phral!a.

- Mo! Tha', ćaćes te phenav tuqe, baro dilo maj san!

- Palal va!... phral!a ʒi kathe, savorre sas sar sas, tha' akana xutilem mirri godī... So te kerav? Kana si godī, na-i so te bikines; kana si kiral na-i kaštutno ćaro te thoves les... Dikh, dav tu' kadava gonorro, kā man na-i man so te kerav leća. Thaj maj mangav tut, p-e savorre Devela, te maj des man vunʒiles jekh var o vurdon le guruvenća, te anav varesave kašta anθar o veś la rromnāqe thaj le ćhavorrenqe, kā na-i len nić jag anθ-o bov! Palal, so dela o Del! Patāv kā na maj xolārav tut.

- Kadja, mo! - phenel pesqo phral - palal so dias agor vov. Dikhel kā o Del pherdās kadaja lūmā soća vov astisardās. Dikh, maj dav tu' jekh var o vurdon, aj kadja te avel tuqe i palutni var.

Le Dānilas kadja trebujisardās les. Liel, akana, o vurdon le guruvenća pesqe phralesqe thaj ʒal-θar. Sar aresel anθ-o veś, dikhel jekh rukh, savo sas maj baro, thaj ćirdel o vurdon pašal lesθe; thaj, bi te putarel le guruven e vurdonesθar, astarel te ćhinel o rukh, k-ašti te perel vōrta anθ-o vurdon jekhvaraθar. Butā le Dānilasqe, le dilesqe!

Ćhinel vov so ćhinel, kana...pīrrr! Perel o rukh opral p-o vurdon thaj phagel les thaj p-e guruven thaj mudarel len!

“- Ale! Dikh kā kerdem vi mirre phralesqe marāzo! Aj, aj, akana so te kerav?... Me patāv kā so si mišto, na-i nasul: o Dānilā kerel, o Dānilā trebul te putarel vi so kerel. ʒav te dikhav te n-ašti te kovlārav mirre phrales te del ma' vi la grastnā te naśav laća anθ-i lūmā, aj e ćhavorre thaj i ʒuvli mekhav len anθ-o kamipen le Devlesqo”.

Kadja phenindoj, astarel thaj, ʒalindoj anθar o veś, xasardōlas. Palal but drom, kamlās te anklel le dromesθe, thaj arakhel jekh bari len thaj dikhel varesave raćnān p-o pani. Zvīrr! le tovereća palal len e te mudarel jekhe raćnā thaj te ingerel la pesqe phralesqe.

Thaj e raćnā, na sinesas nić kore, tha' nić mule, xurānas; o tover pelās anθ-o pani, thaj o ćakado aćhilās bi khanćesqo.

- Mo!... kā nasul maj gelās manqe adēs! So dīves nasul! Dikhōl kā lias varekon mirri baxt!

Palal del anθar e dūme thaj ʒal-θar; maj ʒal vov so ʒal, ʒi kana, bari butī...pharipnaća arakhel o drom.

Palal, liel o drom sa angle thaj, av, av, av, av! Aresel anθ-o gav, kaj pesqo phral, thaj p-o than xoxavel jekh kaj maladōl sar... beśel o akhor p-o kher!

- Phral!a, maj ker jekh mištīpen vi le grastnāća k-ašti te tradav le guruven, me beśindoj anklisto p-i grasti.

Anθ-o veś diasas o briśīnd zorales, thaj kerdīlāsas jekh paxoj, thaj n-aštis te aćhes nić p-e punrenθe!

- Mo! - phenel pesqo phral - dikhel pes kā tu sanas lačo te traisares pašal i khangeri! Thaj na te traisares maśkar e manuśa, te keres nasul le manuśenqe, le ćhavorrenqe aj tire rromnāqe! ʒa-θar anglal manθe thaj ʒa-θar “kaj andās o kaśuko i rōta thaj o lalo la grastnā”, k-ašti te na maj śunav tire anavesθar!

I grastni? Mekh le Dānilas, kā ʒanel vov kaj ingerel la: te liel pesqo mekhipen / jertisaripen le guruvenθar thaj lačo dīves le vurdonesθar.

Palal, inklel p-o udar, thol o vast la grastnā thaj p-o jekh tover thaj telārel?

Kana uśtel pesqo phral, le la grastnā - kana si tut kaθar! O Ćakado reslosas k-i len anθar o veś te rodel o tover. Kathe xutlās lesqe anθ-o śero kā sas te avel mišto te kerdōl raśaj, palal e dūme pesqe phralesqe.

- “Avela te kerav jekh khangeri p-e kadaja ćar thaj avela te 3al laqo anav anθ-i lùmă” - phenel vov.

Thaj, jekhevaraθar, vi astarel pes. Kerel maj anglal jekh truśul thaj thol les anθ-i phuv, thaj kerel sëmno anθ-o kadava than. Palal kodoja, 3al-θar anθar o veś thaj astarel te dikhel aj te ćhinel e trebutne rukha: kadava si laćho udaresqo, kadava si laćho te kerav o ćathlo; kadava si te...sa kadja alosarel le rukha thaj nùmaj so inklel anglal lesθe jekh beng, kaj inklisto anθar o pani.

- So kames te keres kathe, mo manuś!a?

- Na dikhes?

- Beś, mo! Na astar tut nasulimatenθar! O pani, o than thaj o veś kaj sine kathe sine amare!

- Phenesas kă vi e raćnă opral o pani si tumare, thaj vi murro tover anθar o pani. Sikavava me tumenqe, te na maj xulajaren e lumjaqe bută, bareşingenqe!len.

O beng, na sas les so te kerel aj naśel-θar anθ-o pani thaj phenel le bengesqe le maj baresqe so kamel te kerel o manuś le Devlesqo, kaj si les o phiravipen le bengesqo. So te keren e benga? Den pen duma maşkar lenθe, thaj o maj baro, o thagar le bengenqo, arakhel te tradel avere benges k-o Dănilă jekhe lovenqe goneça, te del lesqe, k-aşti te telărel vov othar.

- Le, mo, love! - phenel o tradino beng - thaj te 3as-θar kajθar! Kă, kana na, si nasul tutθar!

O Ćakado dikhel pes k-o truśul, dikhel pes k-o beng vi k-e lovenθe... del anθar e dume thaj phenel:

- Si tumen baxt, maxrimea!len, kă maj gudle si manqe e love sar o aćhilipen anθ-o ćućo than, kă sikavasas me tumenqe!

O beng phenel:

- Na thov tut amença, mo manuś!a, amare thagareça! Maj miśto le tire love thaj 3a p-o tiro drom.

Palal, mekhel e love thaj amboldel pes anθ-o pani, kaj arakhel le thagares but xolăriko k-e xasardăş kadja but lovenqo barvalipen, saveça aştilas te pokinel but manuśenqe ile.

O Ćakado, anθ-i kadaja vrjăma, marelas pesqi godi sar te kerel te dikhel e love pesqe kheresθe.

- “Miśto - phenel o Dănilă. Khanć na liel pes anθar o drom. Sa kangeră te vazdes, kana kames te lien tut e benga anθ-o dikhipen, te aven tuqe le lovença kadja le punrenθe thaj te keren tut barvalo jekhevaraθar!”.

Sar godişarelas pes vov, sar te ingerel e love khere, ankelel aver beng anθar o pani anglal lesθe thaj phenel lesqe:

- Mo, manuś!a. Murro thagar paruvdăş pesqi godi, phendăş ke maj anglal te dikhas save sam maj zorale thaj palal kadaja te lies e love.

- <Akana si akana!> phenel o Ćakado anθ-i pesqi godi xolăriko. Aj si jekh aver duma: “Sa o barvalo si ćorro thaj o terno şukar”. O Dănilă maj xutilel pesqo di.

- Zorale? Aj, sar thaj anθ-o savo mōdo?

- Sar? Maj anglal, savo liel la grastnă anθ-e phike thaj amboldel pes trinvar trujal i len, bi te thol la tele aj bi te phurdel, kodoles te aven les e love.

Thaj sar phenel, vi liel o beng la grastnă anθ-e phike thaj anθ-jekh minuto amboldel pes trujal i len trinvar.

O Ćakado dikhel kazom zor si le benges, na avelas lesqe te patăl, aj să inkerdăş pes thaj phendăş:

- Mo, beng!a. Me patăvas tut kă san maj zoralo pe sar san! Kadja kă tu lăn e grastnă anθ-e phike? Me lava la maşkar e punre; thaj jekhvar liel la anθ-e punre thaj del pes trinvar trujal paněşθe bi te phurdel.

O beng atunc dikhel kadja, na-i les so te maj phenel.

- Akana te dikhas kon naśel maj sigo, phenel vov.

- Mo, beng!a, mança arakhlăn tuqe kă aştis te nakhaves man?

- Palal, kaça?

- Av orde, te sikavav tuqe me!

Palal 3al le bengeça anθ-e varesave kukurùzură, kaj dikhel jekhe šošojes sovindoj, thaj sikavel les le benquesqe:

- Dikhes tu varekas, kaj bešel tele, jekhe tiknorres?

- Dikhav.

- Kadava si murro čavorro, o maj tikno. Uštăv les! Thaj kana uštăvava les anθar i lîndri, te lies tut palal lesθe. Thaj jekhevaraθe vi del muj: u! ta! na! na! na!...

Atûnc, o šošoj xutel, thaj o beng palal lesθe. Našel vov sode našel, thaj anθ-jekh vrjăma o beng xasarel le šošojes.

3i akana savorre asanas e Čakadasθar, thaj akana asal vov le bengesθar.

Kana o Dănilă inkerelas pes le vasteça p-o ilo, asaindoj le bengesθar, dikh vi kadava amboldelas pes, phurdindoj:

- Mo! Tha' sigutno čavorro maj si tut, čăces phenav tuqe! Kana sas maj-maj te thav o vast p-e lesθe, xasardem les, thaj sa te 3as tut!

- Miazol pesqe dad!eça! – phenel o Dănilă. Aj? Maj kames te nakhaves tire zora mança?

- Na! Mekh ma! Maj mišto te maras amen.

- Te maras amen? Si tut nasul e 3ivipnasθar. Mo! Sa ašundem le phurenθar kă e beng na-i dile: palal, sar dikhav, tu na des anθ-e xivă, sar dilo so san. Ašun! Man si man jekh phuro kak, kaj si les enă šela enăvardeš thaj enă berša aj pan3vardeš thaj duj kurke, thaj te aštis te čhudes les tele, atûnc te nakhaves tut vi mança, aj patăv kă dela tut p-o nakh.

Phenindoj kadala, 3al angle thaj kerel e vasteça e bengesqe te avel palal lesθe. Anθ-o maškar le vešesqo, telal e varesave bare barra, arakhadöl jekh xiv le rričhinesqi, kajθar dias laθar o Čakado, phirindoj varekana, kôrkorro, kana sas palal vešesqe rukhorre thaj palal kale mûre / kalörră. Aresen von paše. O Dănilă phenel:

- Dikh o than mirre kakosqo, čhiv tut anθre; arakhesa tu les sovindoj anθ-o uçar, le nakheça anθ-e angara. Te del dûma n-aštil te del, kă pesqe danda thaj tharră pelinesas lesqe jekhe miaθar beršenqi.

O beng, kana na-i les so te kerel, zanen so kerel? 3al anθre thaj astarel te thol pesqi pori pašal o nakh le kakosqo. Kadja maj trebujisardăs lesqe, le phure rričhinesqe, palal, mekh pe lesθe! Jekhevaraθar, xutel xolăriko anθar i xiv e rričhinesqi thaj avel p-e lesθe! Liel le benges thaj thol les telal i thak thaj kikidel les zorales, paše sas te ankllel pesqo ilo, thaj pesqe jakha ankliste avri anθar o šero, bare kobor e puruma sinesas bare!

- Ehehe! Na rodes thaj arakhes vareso! - phenel o Dănilă, savo dikhelas len sar maren pen aj merelas asapnasqo.

Aj na 3anav so kerel o beng, ke kerel vov so kerel, thaj, bare pharipnaça, xastral sar aštil anθar o vast le rričhinesqo. O Dănilă, sar dikhel le benges xastrajlo... kerel pes kă ankalavel les.

- Mekh, mo manuš!a, mekh! Na maj ker tuqe muj šukar. Kana 3anglăn kă si tut jekh kak kadja zoralo, sosθar phendăn te marav man leça?

- Tha' so? Na čajlilăs tut? Av vi mança!

- Tuça thaj nûmaj tuça; nakhavas amen te das muj. Thaj kon dela muj maj zorales, kadava te liel e love.

- Mišto!... phenel o Dănilă anθ-i lesqi godi; mekh, kă dav me muj! Mo, beng!a. Av thaj de muj tu, k-ašti te ašunav tut.

Atûnc, o beng dindöl jekhe punreça k-i daxni rig thaj avereça k-i zervi rig haj xutilel pes zorales e šeresθar le čerosqo, putarel jekh muj sode jekh piri thaj kana del muj jekhvar, izdral i phuv, e xară šunen pen zorales, e derăva kiraven thaj e mače save si lenθe daran; e beng anklen avri anθar i len sode sine čară thaj patrina! Thaj anθ-jekhvar sas te na maj avel o cêro. O Dănilă bešelas opral p-o gonorro le lovença thaj xutilel pesqo di thaj phenel:

- Mo! Tha' nûmaj kadja aštis te des muj zorales? Me maj kă na ašundem tut. Maj de muj jekh var. O beng del muj maj zorales.

- Sa na ašundem tut. Maj jekh var!

O beng del muj maj jekh var, trinvar, kadja zorales, thaj patāsas kā pharolās vareso anθar lesθe.

- Akana na ašundem nić kadja cīra. Kadja kā akana trebala te dav vi me muj zorales?

- Kadja, va!

- Mo, beng!a, kana dava me muj avela te na maj ašunes vaj avela te xutel tire godā anθar o šero. Xatārdān tu? Me kamav te kerav tuqe mišto, kana kamesas te šunes ma’.

- Sar?

- Aj te phandav tire jakha vi e kana jekhe khosneça vaj e pištireça kana kames te maj zives.

- Phande so zanes thaj soça aštis, nūmaj te na merav! Atūnc, o Dānilā phandel le benges zorales jekhe khosneça le jakhenθe thaj le kanenθe, kadja sar e čhavorre khelen pen o khelipen “i phuri kori”; palal liel jekh rovli thuli anθ-o vast, kā sar sas o Dilo o Čakado, sa maj but patālas pes anθ-i rovli sar anθ-o trušul, thaj del jekh dab anθ-o šero le bengesqo!

- D dōsta, dukhal man! Aresel! Na maj de muj zorales!

- Na! Ačh, beng!a Sārsāilā! Tu sar dān muj zorales trinvar? Thaj maj del jekh dab vi p-i zervi rig e šeresqi!

- Dukhal man! Aresel! Ale, ale, aresel!

Thaj maj del les vi anθ-o anav le dad!esqo jekh dab!

- Dukhal man! - del muj zorales o beng - thaj, le jakhença phandle, sar sas vov, rovelas zorales thaj zalas savorre rigenθe sar o sap aj čhudel pes anθ-o pani thaj phenel le bengesqe e maj baresqe so kerdās thaj so lačhardās thaj kā na-i te khelen penqe kadale drabarneça.

O Dānilā phurdelas zorales pašal o gonorro le lovença thaj na zanel sar te kerel.

Kana, dikh, o trinto beng avel anglal lesθe, jekhe bare rovlāça anθ-o vast, kaj čhudel la anθ-i phuv thaj phenel:

- Mo, manuś!a. Akana te dikhav tut! Kon čhudela kadaja rovli maj zorales opre, kodolesqe te aven les e love.

- “Dikh, Dānile!a, phenel vov anθ-i pesqi godī, akana phabardās tut?

Aj si vi kodoja dūma: “ O trebaipen sikavel le vurdonaris”.

- Av, čhude tu la maj anglal, mo beng!a.

Atūnc o beng liel i rovli porāθar, thaj kana čhudel la opre, zorales, thaj na maj dikhōl; thaj nūmaj palal trin dēsa thaj trin rātā, perel tele, zorales but čhutās pes anθ-i phuv.

- Av, čhude la vi tu akana! - phenel o beng phutārdo.

- Čhudav la me, na bistardem, tha’ maj anglal ankalav la anθar i phuv, sar sas vi tuθe.

O beng kerel sar phendās o Dānilā aj ankalavdās la:.

- Av! maj sigo, maj sigo, kā na-i man vaxt te bešav.

- Maj mekh man jekh cīra, beng!a, kā na cīrden tut e čhavaorre coxaθar!

O beng mekhel les, kā na-i so te kerel.

Na nakhlās but vrjāma thaj o dēs nakhlās vi vov. O cēros sas dudalo, thaj e čerxanā asanas anθ-o cēro, aj o čhon ankalavelas pesqo šero palal e plajina, anklelas avri aj dudārelas i phuv.

- Tha’ na maj čhudes la, manuś!a?

- Na čhudav la akana; aj phenav tuqe anglal te khoses tut mosθe so dikhel o čhudipen laqo.

- Sosθar?

- Dikh sosθar! Dikhes tu kothe, anθ-o čhon, varesave ranga?

- Dikhav len.

- Kothe si mirre phrala anθar kolaver lūmā. Thaj, Devla, but kamen te avel len sastri, k-ašti te thon pètala le grastenqe. Dikh tu mišto thaj dikh sar keren manqe le vastesθar, te dav lenqe kadaja rovli kaj si la šero sastresqo; thaj jekhvar vi thol o vast pe lesθe.

- Beś, dile!a, kā kadaja rovli kaj si la šero sastresqo kadaja si amen bute beršenθar amare paposθar; thaj n-aštis te das la nić anθar kadaja sasti lūmā; thaj jekhvar liel la anθ-e lesqo vast thaj našel sigo leça anθ-i len, phenindoj le bengesqe le maj baresqe so sas te kerel lesqe o Dānilā.

Atùnc o beng o thagar, xoläriko, zorales akharel savorre bengen thaj marel anθar o punro,vakärindoj zorales:

- Akana, anθ-o kadava vaxt, te alosaren jekhes anθar tumenθe, savo te zal thaj te mudarel les, ke si jekh manuś nasul, jekh biamal!

Jekhvaraθe, vi avel jekh anglal lesθe, kaj izdralas:

- Te traisaren, tumaro melalipen! Me zav te kerav sar mangel tō rajipen, tumaro bigodäqo zorphenipen!

- 3a, thaj kana san manuś zoralo, te zanes kä avela te kerav tut bare manuśes.

Atùnc, o beng zal-θar jekhe moça opre thaj jekheça anθ-i phuv, thaj anθ-jekh var aresel k-o Dänilä!

- Mo, manuś!a, phenel o beng. Tu, tire xoxavimatença, darädän o savorro bengipen; akana vi me çhudava tut savorre bengimatenθe le meripnasqe! Av te kuśas amen, te das armanä jekh avres thaj savo kuśela maj nasul, kodova te liel e love!

Thaj, jekhevaraθar, vi astarel o beng te del armaja, thaj na zanav so kerel thaj xutel le Dänilasqe jekh jakh anθar o šero. O çorro Çakado! Dikhöl kä sa lesqe sas te pokinel vi e bezexa le grastnäqe lesqe phralesqi, la buznäqe, la papinäqe thaj le guruvenqe mudarde anθ-o veś. šaj, e armanä la papinäqe areslesas les, çorro lesθar, Devl!a. But maj si te cirdel jekh čaço rašaj, kana duräl le maxrime butänθar thaj gindil pes laçe butänθe!

O Çakado rimosaläs, kerdölas but nasul akana sa le bengeça... Thaj palal, so si maj laçi sar i jakh? O Dänilä pharolas dukhaθar! Tha' dukhalas les, vov maj inkerelas pesqo dī anθ-e danda thaj phendä:

- Na daraves man kadalença, beng!a maxrime!a so san! Avela te kerav tut te xas tire vasta thaj te na maj bistares ma' nić jekh var!

- Va, va, na maj de dūma but thaj de vi tu armanä, akana, te dikhav vi tut sode san zoralo le mosθe.

Avela te lies o gonorro le lovença anθ-e phike thaj avela te zas manθe khere. Kä e armanä e dad!enqe na-i manθe? Xatäres?

Thaj, sar phenel, anklel vi o Dänilä p-o gonorro; thaj o beng vazdel les anθ-e phike thaj xuräl lença sigo zi kheresθe, k-o Dänilä o Çakado.

E çavorre thaj pesqi rromni, kana dikhen jekhe guruves sar xuräl opral, našle-θar, daravde. O Dänilä, astardäs te del muj palal lenθe p-o anav; thaj von, prinzarindoj pesqo muj, ačhile, bešle anθ-o than.

- Čavorra!len le dad!esqe, çavorrea!len. Aven orde thaj anen tumença vi e armanä e dad!enqe: i kangli soça xulaves aj o pošom thaj aver kangli!

E çhave, e xurdorre, çhördön savorre, sar astaren le armanänça anθ-o vast. Aviläs akana vi le Däniläsqe o pani k-o asäv!

- Thon o vast, çavorra!len, p-e kadala xulajes, thaj astaren te den les armanä sar zanen tume maj mišto, te čajlöl les vi pesqo rajipen.

Atùnc mekhel le çavorren, kä vi o beng našel lenθar. Xutiläs savorre pe lesθe thaj marde les sar čajlöl le Dänilas. Thaj astarel o beng te del muj zorales sode liel lesqo muj; thaj xastral bare butäça anθar o vast lenqe, mardo thaj malavdo sar sas, mekhläs vi e love thaj sa thaj geläs p-e plajina palal kolaver.

Thaj o Dänilä o Çakado maj na sas xoläriko thaj xastrajläs savorrenθar. Xaläs thaj piläs thaj sä kadja zi kana phuriläs, dikhindoj vi le çavorren pesqe çhavorenqe trujal pesqe meseläθe.

(O nakhavipen si kerdino kaθar *I Lìdia Ûrsu*)

ale! – hej!, vaj!
 Čakado – O čalavdo
 kä – ke, kaj; so

mòdo – (o) čhand
 vurdonàri - o tradno e vurdonesqo

NEVE SIKLÖVIMATA

1. E STÏLURĂ E ČHIBĂQE

- I. O zantrikano stïlo anθar: *lingvïstika, metòdika, fïzika* thaj *matemàtika, (h)istòria, naturalikane zantrimata* th.a.);
- II. O oficiàlo (vaj o administratïvo) stïlo
 - a. E krisutne tèkstură (i konvència, i ordonànca, o òrdino, i rekomendàcia, o memoràndumo, o regulamènto th.a.);
 - b. E tèkstură kerdine kaθar e rajikane thaj e birajikane institùcie (o zenutno mangipen, o memòrio, o administratïvo lil, e prezentaciaqi (informaciaqi / aprobaciaqi) nòta, e prezentaciaqi nòta, e motivaciaqo lil, o čăčăripen, i mujutni nòta, i rezolùcia, o sigutno mesăzo - i telefonikani nòta, o emăjlo, i telegràma, o tèlekso -, o kontràkto, i civilo konvència, e butăqi agènda, o rapòrto jekhe butăqe maladipnasqo, o apèlo / o zoraloakharipen, jekh lobiaqo lil, o akharipen, e živipnasqo drom (o kurrikulùm vïte), i zenutni (vaj administraciaqi) rekomendàcia;
 - c. E tèkstură save si vastipnasqe thaj informaciaqe materiàlură (o plakàto, i paparudòrri, o zanăripen, e medienqo (presaqo) komunikàto, o sikavipen / o gido, e lovăripenasqo mangipen, o projèkto);
- III. E rivistenqo thaj e editurenqo stïlo (o nevipen / e nevimata, o šerutno / bazutno artïkulo (o editoriàlo), o artïkulo, o intervïo, i krònika jekhe spektakulosqi / jekhe publikone prezentaciaqi, i tehnikani patrin/rig, e titulosqi patrin/rig, o anglutno lav / o anglolav, o agorutno lav/o agorlav, e nòte, o ander, i bibliogràfia, i bio – bibliografia e autorosqi [e živipnasqo aj e kreaciaqo drom e autorosqo];
- IV. O literaturikano - artistikano stïlo (o epikano/mothovutno tèksto, o lirikano/poezienqo tèksto, o dramatikano/tătrosqo tèksto, o palalgodŭtno tèksto/o memorialistikano tèksto, o tèksto anθar biblia);
- V. E bičhaldelilenqo stïlo (o svakodivesutno bičhaldolil, e emajlosqo bičhaldolil, i telegràma);
- VI. O mujutnikano stïlo (jekh pùbliko mothovipen, i pùbliko prezentàcia jekhe projektosqi (jekhe temaqi, jekhe studiosqi th. a.).

2. O ŽENUTNO MANGIPEN

O zenutno mangipen si jekh lil anθar savo phenas oficiàlo jekh personàlo mangipen anθ-o tèksto.
 O zenutno mangipen xramosarel pes e vasteça vaj k-o kompùtero thaj ankalavel pes k-i imprimànta p-jekh patrin savi si la o formàto A4.
 Kaj o zenutno mangipen te šaj avel thovdo ka-o dosàro ka-i bangi rig mekhel pes veste duj centimètrură.

O zenutno mangipen si te respektisarel e avutne règule / te anderărel:

1. Ka-jekh durăripen panže centimetrurănqo opral-tele e patrinăqo, xramosarel pes ka-o maškar, bare grafemaça, e adresaciaqi / akharipnasqi formùla. I akharipnasqi formùla anderărel i titulătura vaj i fùnkcia e ženesqe karing kasθe keras o zenuto mangipen. Palal i akharipnasqi formùla thol pes kòma.

2. Palal duj veste rëndurë širdel o mangipen. Kadava aderërel:
 - o telxramosardo;
 - o anav thaj o angloanav e zenesqo kaj kerel o zenutno mangipen;
 - e identitetaqo lil (i sèria thaj o gin) vaj o titùlo, i fùnkcia thaj e butăqo than, e bešipnasqo than savorre informaciença (o gav / o fòros, o gin, i stràda, o žudèco / o sektòro);
 - o mangipen (so mangas amen): “*mangav tumen te mištokamen te avriden man jekh...*” ;
 - ke so trebal amenqe so amen mangas: *liparav so kadava ... si trebutno...*”.
3. E phandipnasqi formùla: “*Naisarv tumenqe*”.
4. Palal duj veste rëndurë anθ-i bangi rig xramosarel pes o than / i lokalitëta thaj i dàta, thaj anθ-i éací rig i semnătùra (o xramosaripen e kodolesqo, kaj kerel o mangipen).
5. P-o palutno rigaqo rëndo xramosarel pes kodolesqi titulatùra thaj anav karing kasθe keras o zenutno mangipen.

Raj!a Direktore!a,

O telxramosardo, Stănesku Marin, siklövno anθ-i dešto klàsa k-o Licèvo “Dinu Lipatti” anθar o fòros Bukurèšti, bešlărdo anθ-o gav Kitila, gin 154, i stràda “O ternipen”, o žudèco Ilfov, mangav tumen te mištokamen te avriden man jekh éacáripen anθar savo te éacárel pes so me som siklövno anθ-i kadaja škòla.

Liparav so kadava éacáripen si trebutno mirre dadesqe k-e butăqo than.

Naisarav tumenqe!

Bukurèšti,
12.01.2011

Naisarimatença,
O Stănesku Marin

E Rajesqe Direktoresqe e Licevosqe “Dinu Lipatti” anθar o fòros
Bukurèšti

Inkeren godi!

I lùngo paramìci si jekh spècia e epikane échandeqi anθ-i pròza, bare buxlărimatenqi, anθ-i savi inklôn fantastikane àkcie, save sine kerde kaθar e personàzură kaj si len opralnaturalikane zoră.

E autorosqi lùngo paramìci si xramosardi jekhe autorosθar thaj sikavel o stìlo kodole autorosqo.

I EVALUÀCIA LE 3ANGLIMATENQI?

A. Literatùra

1. Roden e òpere risparde / liparde anθ-o kadava modùlo ka-e licevosqi bibliòteka, kaj tumaro siklärno rromane čhibăqo, ka-e žudecosqi bibliòteka vaj k-i didaktikani bibliòteka le školutne inspektoratosqi!
2. Roden aj arakhen anθ-e lila (rromane vaj avere čhibăθe) le fragmèntură alosarde aj dine kathe, anθ-o modùlo!
3. Ginaven / drabaren, sastesθe, e òpere dine kadale modulusθe!
4. Zumaven te sikaven kaj maladile tume kasave miazutne òpere (vaj tème, motìvură, personăžură th.a.) anθ-e aver literatùre (rumunikani, magjarikani, francuzikani, rusikani, germanikani, anglikani th. k. m. d.)!
5. Save sine le xarakteristike le kreaciaqe xramosarde kaθar o o Ion Krängă?
6. Save tème vi motìvură arakhen pen anθ-e pesqe kreàcie?
7. Keren jekh literaturikano esèvo palal sar si te žutisaren pen e manuša maškar lenθe!
8. Save xatărimate aj emòcie si tumen kana čitisaren / drabaren kasave kreàcie?
9. Sosθar si kadava tìtulo kadale kreaciaqo?
10. Prezentisaren o stìlo, savesθe xramosarel o autòro!
11. Sosθe bešel o andipen kadala operaqo ka-o barăripen e dīvesutne rromane literaturaqo?
12. Roden p-o internèto e biografie vi e bută xramosarde aj kerde le autorurenθar maladile kadale modulusθe! Keren jekh xarni prezentàcia le neve arakhle butënça save dikhen len!
13. Save neve literaturikane tème, spècie, motìvură th. a. arakhle aj siklile anθ-o kadava modùlo? Prezentisaren len!
14. Keren vi aver klasaqe vaj kheresqe bută anθar i literatùra, palal tumaro alosaripen vaj palal le siklärnesqo!

B. Čhib thaj vakăripen

1. So si jekh zenutno mangipen?
2. Sar xramosarel pes jekh zenutno mangipen?
3. So anderărel jekh zenutno mangipen?
4. Redaktisar jekh zenutno mangipen karing jekh biguvernamentàlo organizàcia anθ-i savi te manges jekh éacaripen anθar savo te inklöl so san rrom. O éacaripen trobal tuqe kaj te šaj te xramosares tut k-i fakultèta p-e speciàlo thana vaš e rroma. Palal so agorisardăn, paruv tiro zenutno mangipen tire kolegoça. Lačharen tumare doša dikhindoj ka-o dino modèlo.
5. Zumaven te dikhen, kotor kotoreça, sar sas nakhavde / ambolde rromanes e fragmèntură prezentisarde kathe! Cirden avri ververutne ekzèmplură / misala, k-ašti te aven andine anθ-o vakăripen le savorre siklövnença!
6. Alosaren, anθar e fragmèntură, ekzèmplură vaš e “zorale” vi le “bizorale” pùntkură le amboldipnasqe / le tradukciaqe. Tume, save variànte arakhlenas?
7. Roden, anθ-e fragmèntură, ekzèmplură vaš e neve *fonetikane zanglimata* siklile kadale modulusθe! Vakăren palal lenθe!
8. Arakhen, anθ-e fragmèntură, ekzèmplură anθar e *morfologikane zanglimata* siklile kadale modulusθe, vaš e vakăripnasqe riga prezentisarede kathe! Vakăren palal lenθe!
9. Keren jekh “baribalval anθ-i godī” (“brejnstòrmīngō”) savorre kolegurença, kerindoj, ka-i kali phal, jekh xarni skèma le zanglimatenqi anθar e *leksikosqe nòcie* siklile anθ-o kadava modùlo!

10. Keren savorre siklövnença, ka-i kali phal, jekh “baribalval anθ-i godĩ” (“brejnstòrmíngo”), kerindoj jekh xarni prezentàcia le neve zanglimatenqi anθar e *vakāripnasqe nòcie* siklile anθ-o modùlo!
11. Roden anθ-e dine fragmènturǎ le *rimome fonetikane fòrme* thaj ulaven len, khethanes, klasaθe, anθar jekh “brejnstòrmíngo”, anθ-e verver kategòrie!
12. Roden, arakhen aj xramosaren savorre maladile *dialektàlo fòrme le lavenqe* aj den lenqe, klasaθe, sinonimurǎ!
13. Roden aj arakhen, anθ-e dine tèksturǎ, e rromane lava kerdine anθar verver maškara le *barvalāripnasqe le leksikosqo*! Ulaven len p-e kolòne aj phenen o tìpo lenqo!
14. Keren *vi aver* gramatikane klasaqe vaj kheresqe butǎ, palal tumaro alosaripen vaj le siklǎrnesqo!

O BUXLĀRIPEN E 3ANGLIMATENQO

Na bute vrǎmaθar, o raj, o dr. Marćel e Kurtiadesqo, kaθar i francuzikani fakultèta, o INALCO, arakhlǎs kaj e pra-rroma gele-θar akana paše 1000 berša anθar i India, e zonaθar e Kanaužesqi. Anθ-i ilustràcia, dikhel pes sar “i Kali” si andini anθ-o pani, kadja sar kerel pes vi avdǐves anθ-i telutni rig e Franciaqi kaj i Provènca, kana si ingerdi “I Kali Bibi” anθ-o pani e derǎvǎqo, kaθar e rroma.

Palal sar zanas anθar e xramosarimata le Kurtiadesqe, o Kanauž sas astardo / okupime anθ-o berš 1018, kaθar o Mahmud anθar o Gazni (jekh fòro arakhlo na dur p-i mezmerutni rig kaθar o Kabùlo), kaj sasas o sultàno e Afganistanosqo. Vov lias peça le savorren 53.000 manušen arakhle kothe, anθ-o Kanauž, pesqe themesθe, anθ-o Afganistàno, isindaj barvale vi zanindoj but profèsie.

O IV-to modùlo

Sorin-Kristian Mojsesko
(Sorin Cristian Moisescu)

Kerdilòm and-o fòro le Kalarašenqo. Barilòm anθ-o Modèlo mašk-ol rupunàrà zi kana sòmas trinenqo; atunc areslãm anθ-ol Kalaràšã mašk-o xanotàrà de-anθ-o Orizònto. Pherdòm deşuřtar breş thaj astardòm te rodav murre phure daden, te zanav kon sòm, kaθar avav. Murre manuša sin kòrci. Murre dadesqi dej laxisa, murre dadesqo dad jekh paş làxo haj jekh paş rumunizime rrom. Murra dejaqi dej anθar-ol muntănìcika rumunizime rroma haj anθar-ol bulgaricika làxuri, murra dejaqo dad anθar-ol èrdeji-ćangòvuri, kaj sin kherukune rroma, save sas-le ungrizime. Kana avile de kothar, denas dùma nùmaj ùngrika haj phiravenas penqe anava – nić ungricika, nić laxicika. Ternaxar, phirdòm te risàvav anθ-e kodã nàcia prandindos, de amenθe nùmaj sigonθàrla ziven vi kesave rroma. Sas xanotàrà, sas ćaunàrà, sas gàborã. Svakone rromane piramnãça murrãça, kaj kamlòm te lav la rromnãqe, murre manuša thode tãga. Svakon ćej siklãrdã man pesqi ćhiborri, thaj bàrima kadjal ći avilòm pe xasaripnasθe. Brailaθe reslòm la Adela ka ”Milajesqi škòla rromane ćhibaqi”, prinzandãm amen, sas anθar-ol rajikane rroma, vi anθ-e laqo ilo sas kodo andrutno maripen – ”Kazome aximipnaça, sòm vaj na sòm vi rromni ?”, ćajlilãm amen, gelãm anglesqe ka ”Siklãrne vaş ol rromane ćhãvorre”, ka Rigini siklilòm pàleş murre praphurenqi ćhib, pala’ sosθe paruvdilãsas duj var, lilãm amen, si amen jekh ćej negaravdini.

Lien godãθe!

Kathe, tume arakhle jekh sombiografia e autorosqi, kerdi lesθar. Paşal kadalenθe maladile lesqe biografiaθe, si te sikavas ke o *Sorin-Kristian Moisesko* si jekh anθar ol maj laće prinzarne le rromane dialekturenqe, thaj lesqo but zoralo zanipen si anθar i rig la ćhibãqi vakãrdini le xanotarenθar, ol rroma save xanoven arciceça il kakavã haj aver ćare anθar e manuşesqo kher. Lesqe preokupàcie si anθ-o umal la poeziaqo, la ćhibãqo, la rromane historiaqo, phurane gilãnqo, paramicãnqo tha’ vi le amboldimatenqo. Vov nakhavdãs anθ-o dialèkto vakãrdino kaθar ol spoitòrà

(ol xanotàrà) i *Evangèlia palal o Lùka*. Sa kadja, vov amboldàs rromane čhibăthe maj but bibli Kane lila haj anθar i kreàcia le rumunikane autorurenqi, po but anθar pesqo fòros, o Käläràši. Kathe arakhena, pašal varesode poèzie lesqerrenθar, vi jekh paramìci kidini kaθar o *Nikulàje Picigoj*, adaptione haj anavàrdi lesθar Bičalo.

Pala' lesθe si te maj liparas vi kadala:

- Biando an 1979, studènto 2002-2006, agordinipen an 2008;
- siklárno rromane čhibaqo k-i škòla "Mihaj Vitèzo" le klasença I-VIII, anθ-o fòro Kalaràši, 2002-2003;
- sas o jekhto "rumùno" kaj xramosardă pa o Hiderlèzi le xanotarenqo (buti dindi ka-i organizàcia "Arakhen le čhavorren!" anθ-o 2003, tha' inklili vi ka-o Pitèsti anθ-o nev-lil *O glaso le rromenqo*, savesθe sas anθrutno korespondènto an 2004) haj pa' ol tradicie le gaborenqe (kadaja buti si ìnke biprintime);
- formatòri školutne mediatorurenqo (projèkto le Themutne Kolezosqo "Gergi Lazar" anθar o fòro Kluž-Napòka, anθ-o progràmo *O giripen k-i edukàcia le dezavantažime grupurenqo, le akcentoça p-i rromani populàcia*), k-i Sarata Monteorò anθ-o žudèco Buzow thaj k-o Kluž-Napòka anθ-o žudèco Kluž, anθ-o berš 2004;
- somautòri e lilesqo *Tradicie le rromenqe anθar o rumunikano them* ("Arakhen le čhavorren!", Bukurešti, 2004);
- autòri e amboldipnasqo inklisto sar I Evangelia 'θar o Lukas, Kalaràši, 2005

Nùmaj tuqë iriv murro ilo

Motto *Gindos tut manθe? Me bilădŭvav bi tŭrro.*

Maj sòm me anθe tŭrro šero?

So mišto avelas - paš tuθe te ašav,
malado jubimasθar te na tilàrav.
Maj lokhes kamlòmas me te-avel;
bi nasul faipnasqo i godi te-alosarel.

Piav le korkoripnasqi kërki jasfin
finke anθe manθe bešav phandino.
Le manθar o kîno, dăkë teredis!
Trušalo tē' dorosθar 'žukërel mo' ilo
kodo pheras ašilo biphendo
pala' sekon ćumidimos amaro.

Musuriv čăcîmaça so me dikhav suno
Šukar phendănas: "San manθar but kamlo!"
Da sar načilă iz o ćiro, naćol vi adēs
Na samitil khănci te patăs kē jubines.

Kē na dikhlăn văreso manθe si čăces;
amburik vi akana ìnke fal tut phares.
Phendòm destul thaj ažukërav
te das amen angălă, tut te ćumidav.

Delmutano suno

Khònik na ertil i dukh murri
haj so-jj anθe murro vodi.
But rojimo' anθ-o kolin,
kërke jasfa...Anθar jekh šejorri.

Ćòrdă murre sune i ćoxani.
Murro seretimo' vaš ka'qē ašilă?
Kana voj ji došali -
leg maj vuži anθ-o šejă!

Haj o seretimo' phabol anθ-o ilo
sar jekh jag mòjnem mudardì anθ-o bov,
kodă balval ažukërindo
kaj te phurdel la...haj te žudöl!

I màmi

Andral me' ursimakosqe rola i phuri
Anθar-o thuwajaqo kištòkos pela
žawa avri k-i pòrta – te na avel phirri
Pal avral roawa me-da

Ava' pàlpa-'nθ-o kher; angal te giraw
Khosa' mo' muj – te na axojol
Pal' oj sa rola; na-'j man pànda zor
O àpsoja kona o bare bouarlar man

Lawa-'n me' vasta laqo vas'
Zbìrcìme, sa kòkalos
Kale vasteça tholas ke mi' bul o pàtawos
Man kale vasteça barawdas

Gudara' la, "Muk!" phena'
Pal' oj mudarla pi thuwajj
Perre adìminça javàšā hen cigne
Kerla hìzmèci anθar o kher.

Bićalo

Ekh rrom, terno, panze brešenθar pilto, panć kizaja les. Čowrro lipime phujaθe. Anθ-o muj o ivendesqo žala ke pe' manuša te mangel lenθar kašta. O manuša lesqe pale: "Barawdam tut, pilcardam tut, kerdam tuqe bāw, dian tut bāška, akana ale tu-da hīnerzis, khidi tut, lačhar tuqe korkorri! žanca ke pilcajlo to' phral po cigno, ame lazīmi te dikhas kalesθar-da."

O breš ke avias andas pe' gožāθe ke lesqe manuša akerde lesqe ke akanirla sino rigaθe pe' familiaça, pal o' trèbuj te dikhel pe' kizajinθar hen pe' rromnāθar. Gīndisajlo o'-da ke si po šukar te khidel pesqe kašta lina'. Pal' sar kerna o rroma, ka' te na cinen θar-o kiristedes, ke na-'j frankoja? Khidena xurzimata anθar o veš. O', ke sias o'-da po vrènikos, phendas te phirel pesqe te khidel pesqe xurzimata po but, ka' te l les ivende, te tacarel o kher o kizajinqe. Pal' gelo-tar anθ-o veš. Sar khidela ekh drez xurzimata pherdas po' ordonos. Kana te céksin khere, šunla ke vrangisolas ekh. Tīrzios, maškar o racāqo, trašavzilo, ama thardas ekh ruj pal geas te dikhel kon isi. Kaj ekh ambrīn thuji sias phando dozdolaj o šizimiça aver manuš Devlesqo, ekh rrom penžarduno. Pal pučhela les:

- Sosqe sian phando athe? Kon phandias tut?

- Zerima éhndom ekh ambrîn, kolesqe phandias man o padurâri! Ćek te na phandel tut-da!
 - Man na-'j sosqe te phandel man, zèrima me khidawa xurzimata, nana lawa kašta bare, ambrîna thule.

O', te phirrel o šíizimi te del les drom.

- Na di man drom! Kowa si pašal, dikhela anθ-o karanîci-da, si sigo pal' astarla amen! Ćek te na phandel tut-da!

Po koda manuś thowde cîncără but. O', te ažutisarel koles, te del o cîncără rigaθe opral lesθe. O manuś ke sias phando k-i ambrîn akerla lesqe:

- Na maj di o cîncără rigaθe opral manθe!

O' pale:

- Tha sosqe? Ke xane tut hen ka' meres!

Koda o phando:

- Muk-ta' len kana akerawa! Ćale sine, dâke desa kalen rigaθe avena aver, bokhale!

(adaptăcia pala' ekh paramîca akerzi o *Nikulajisθar Picigoj* an 12 juliaoq 2010)

Inkeren godî!

I paramîci si jekh literârø kreăcia prozaθe, savi si la jekh sado subijèkto vi buxlărimata maj tikne sar si kaj o romăno.

I-rat

And-i rat axor hen kaji
 Kana i jindra sij-θar thagarni
 Niekh nan'-axojla
 Mo 'zi ce ćućola
 Kana bute hîzmecinθe sunisona
 Pal o khajnimata, savre, bisterzona
 Me jazarîm ćima pherasenća
 Me kinosθar o khajne sunenća
 Te-aśi pašawa manqe
 O paćăça and-o 'zi
 Me racă te-n bi sunenqe
 Pal mi jindra te-l uźi

(*Sorin Moiescu*)

LAVA MAŠKAR LAVA...

adîmi - pàso, phird
akanîrla - akanaθar, de-akana
akerel - phenel
ambrîn - rukh
amburik - amborim, pòte
andral lesqe - anθar lesqi kàuza
ànlă pe' godăθe [**anel pe' godăθe*] - serel
ăpsos - asvin

axîmimos – xamimos
axòjla [**axojol*] - prinzandöl
bàrima - makar
bisterzòla - bistardöl
bouar [**bou-*] - izbuknil, inundil,
 éhordöl o pani
ćangòvo - rromùngro, ungrizime rrom
ćeker [**ćek-*] - tilărel, tinivel

čhiborri - dialèkto
čima - hancĭ, cĭra, pĭko, zàlaga, bùka
čĭro - vaxt
čucòla [*čucòl] - čucăvel
-da - vi
del drom - mestărel, slobodil
del pes baška - del pes rigaθe - bešel
 separime
dikhel lesθar - grižol les, lel sàma pre
 lesθe
dozdolaj - trujal
èrdeji - ardălăno
ertil - xatărel
fal les phares - fal les nasul
frànkos - lovo
gĭrla [*gĭrel] - del anθre
hen - thaj
hĭnerzis - vrènikos - butărniko
hĭzmèci - buti
iril - xramol
javàši - pohalo
jazar [*jaz-] - xramol
jĭndra - lĭndri
jubinel - kamel
karanĭci - tunèriko, temĭna
kerel hĭzmèci - butikerel
khajnimos - nasulimos
khajno - nasul
khajno suno - kośmàro
kherukutno rrom - rajikano rrom,
 karpacĭvo rrom
kĭnos - dukh bari
kiristes - depòzito kaštenqo
kištokos - thuvalăqo agor
kizàj - xurdorro, čhăvorro
kòrci - xamime naciengqo
laxìciko - rumunikano
làxika - rumunikanes, po laxìciko čhib
laxisa - rumùнка
làxo - rumùno
lazĭmi - trèbuj - trebul
manús - parĭnto
mòjnem - màjke, paše
negaravdino - kaj na lažal pesqe rateça

òrdonos - vurdon
pal - haj
pale - aj
pàles - pàlem, Neves
pàlpa - parpalepànda - maj, ĭnke
pàtawos - patavo
pašòla pesqe - paślòl, sovel pesqe, thol
 pes p-o šerand
penzardutno - prinžandino, vestime
phas - duma
phas (s.m.) - lav
phirrel - puterel, deskerele
phirro - puterdo, deskerdo
pilcarla [*piltărel] - prandil
pilcòla [*piltòl] - prandisăvel
pilto - prandime
praphuro - phuro dad, anglutno babas
risăvel - avel pesqe parpale
ruj - rovli
rumunizime - kaj perriença del duma
 làxika anθ-o kher
samĭtil - kontil, si bari buti
seretimos - jubimos, kamimos
si anθe lesqo šero – serel les
si rigaθe - si separime
sigonθàrla - na bute vrămaθar, cĭra
 vrămaça anglal
sunisòla [*sunisòl] - dikhel suno, del
 sune, sunisăvel
šízimi - šelo / šolo
teredil - pasol lesqe, dukhol
ternaxar - terno biprandime, čhăvo baro
tharel - del jag
thol tàga - si kòntra
thuwaĭj - thuvali
ungrìciko - magărikano
ùngrika - magărikanes
ursimàkos - sòrta, phendini
vrangisòla [*vrangisăvel] - vajtil pes
zbĭrcĭme - rancòšo
zèrima - finke
zi - (v)ogi, (v)odi, di
žudòl - živdòl
žal anglesqe - žal maj dur

NEVE SIKLŌVIMATA

O intervjo vaš o thovipen k-i buti

O intervjo si jekh planifikisardo thaj kotrolisardo khetanovakaripen maškar duj vaj maj but zene, savo si les jekh res. Anθ-o intervjo sa e duj riga vakaren thaj asunen rendosθe.

O intervjo vaš o thovipen k-i buti si jekh trampikani fōrma e intervjosqi.

Ka-jekh intervjo vaš o thovipen k-i buti lien kotor duj riga:

- A.** I jekhto rig: o trampikano manuš vaj i firma; kadaja rig intervisarel / pučharel kolaver rig.
- B.** I dujto rig: o zeno kaj si intervisardo, kadava amboldel kolaver rigaqe.

So si te kerel i rig savi intervisarel/pučharel?

- Arakhel kazom maj but informacie palal o kandidato dikhindoj lesqe thovdine lila: e intenciaqo lil, o CV-o.
- Phenel o than thaj o vaxt kana avela o intervjo.
- Rodel so pučhimata avena thovdine ka-o intervjo. Kadaja si i maj importanto thaj i maj buxli rig e intervjosqi.

So si te kerel o zeno kaj si intervisardo?

- Palal so tradas pesqo intenciaqo lil thaj o CV-o, rodel maj but informacie palal e butaqo than vaj palal i firma, keridoj dikhimata thaj vakarindoj e manušenca kaj keren buti kothe, vaj p-o interneto.
- O kandidato si te prinzarel e intervjosqo than thaj te aresel vaxtesθe.
- Te analizisarel pesqe emocionalo isimata, godisarindoj pes sar te del lacho dīves, sar te del vast e manušeça vaj e manušenca kaj intervisaren les, sar te bešel p-o skamin.
- Te zanel mišto save si lesqe “zorale virama” thaj “kovle virama”. Vaš e pesqoprinzaripen si te mangel jekhe lache amalesqo vastdinipen.
- E gada thaj e fizikano dikhipen e kandidatosqe si te aven klāsiko thaj uže.
- E kandidatosqo vakaripen si te avel naturalo, pakivalo thaj amalikano.
- E pesqoprezentisaripen si te avel realisto, haj e kalitete si te aven prezentisarde lache xakaripnaça.
- Palal so agorisarel pes o intervjo, kandidato si te naisarel thaj te inklol anθar e intervjosqi sala.

So pučhimata si te anderarel jekh intervjo vaš o thovipen k-i buti?

O intervjo vaš o thovipen k-i buti

1. So šaj phenes palal tuθe?
Ke kadava pučhipen vakaren palal tumari edukacia, palal e kerde profesionalo kursura thaj palal tumare objektivura / resimata.
2. So zanes palal amari institucia / firma?
Vakaren palal e firmaqe resimata, objektivura, kerimata, manuša. Si mišto te sikaven ke roden informacie palal i institucia / firma.
3. Sosθar kames te keres buti amenθe?

- Vakären palal e instituciaqe / firmaqe trebuimata. Te, misaläqe, zanen so si jekh progràmo anθ-e savo šaj te lien kotor, phenen kadaja butĩ.
4. So eksperiënca si tut kadala umalesθe?
Vakären palal e anglutne tumare bută, zorăriendo e baxtagora.
 5. So rekomandisarel tut vaš kadava pòsto?
Vakären palal tumare baxtagora, misalărindo. Phenen so zanglimata thaj talèntură si tumen thaj so lačhe resimata si tume.
 6. So plaçal tut k-i amari ofèrta thaj so na plaçal tut laθe?
Vakären palal trin vaj štar bută kaj plaçal tumen: “O progràmo si lačho, kodolesqe ke kadaja butĩ si ...”.
 7. Savo sas tiro palutno drabardo lil, o palutno dikhlo filmo thaj o palutno sportivo evenimènto savesθe lian kotor?
Kadava pučhipnasθe si te ambolden sikavindo so si tumen jekh kantaisardo zivipen, anθ-e savo si tumen vaxt vi vaš e hòbivură.
 8. Sar godišares ke si tiri personalitèta?
Ambolden xarnes, labărindo varesode propozície anθar save te sikaven tumare lačhe riga. Šaj te anderären anθ-o amboldipen vi vareso negatìvo, tha’ thon kadava butĩ anθ-jekh pozitìvo dikhpen (sar misaläqe: “Sem varekana biažukărno te arakhav mire butăqe resimata”).
 9. Patăs so sas tut baxtagor anθ-i tiri butĩ ži akana?
Prezentisaren tumare baxtagora anθ-jekh lači dud, tha’ na lašaren tumen zorales.
 10. So zanglimata save siklilăn len školaθe šaj te labăres len anθ-o kadava butăqo than?
Vakären palal so zanglimata kaj siklile len anθ-i škòka. Sar misaläqe: e komputeresqo labăripen, e avrutne čhibănqo prinžaripen th.a.
 11. So kerdăn anθ-o palutno berš kaj te lačhares tire zanglimata?
Zumaven te anderären e aktivimata save buxlărde tire zanglimata vaš e butăqo than. Šaj te liparen verver khonžarimata thaj projèktură vās e personàlo barăripen. Anglekeren varesode misala.
 12. So pokipen trobal tuqe vaš kadava butăqo than?
Si jekh pharo pučhipen. Na ambolden sigo. Phenen vareso sar: Kadava si jekh pharo pučhipen. Šaj te phenen manqe tumen sode molărel kadava butăqo than? Šaj te maj phenes ke o pokipen si phanglo e verver butăqe xurdimatenθar thaj palal kodoja des jekh maj buxlo lovenqo interval.
 13. Keres butĩ mišto anθ-o khetanipen?
Čăces phendo zanen te keren butĩ mišto anθ-o khetanipen. Aven anglekerde te den misala save te čăčaren ke kerden butĩ anθ-o khetanipen. Na ašaren tumen, prezentisaren p-jekh normal vak. Kadava si jekh imporànto pùnkto.
 14. Sode vaxt godišares ke keresa butĩ amare firmaθe / instituciaθe?
Kadala pučhipnasθe na si te den jekh dudalo amboldipen. šaj te ambolden sar: Plačalas man te kerav butĩ vaš kazom maj but vaxt.
 15. Save si tire avutne projèktură?
Vakären palal tumaro profesionàlo buxlăripen, sar tumen kamen te siklôn maj but anθ-e kadava umal.

I EVALUÀCIA LE 3ANGLIMATENQI?

A. Literatūra

1. Roden e òpere risparde / liparde anθ-o kadava modùlo ka-e licevosqi bibliòteka, kaj tumaro siklärno rromane čhibăqo, ka-e žudecosqi bibliòteka vaj k-i didaktikani bibliòteka le školutne inspektoratosqi!
2. Roden aj arakhen anθ-e lila (rromane vaj avere čhibăθe) le fragmèntură alosarde aj dine kathe, anθ-o modùlo!
3. Ginaven / drabaren, sastesθe, e òpere dine kadale modulusθe!
4. Zumaven te sikaven kaj maladile tume kasave miazutne òpere (vaj tème, motìvură, personăžură th.a.) anθ-e aver literatùre (rumunikani, magjarikani, francuzikani, rusikani, germanikani, anglikani th. k. m. d.)!
5. Save sine le xarakteristike le kreaciaqe xramosarde kaθar o Sorin-Kristian Mojsesko?
6. Save tème vi motìvură arakhen pen anθ-e pesqe kreàcie?
7. Keren jekh literaturikano esèvo palal tumari famìlia!
8. Save xatărimate aj emòcie si tumen kana čitisaren / drabaren kasave kreàcie?
9. Sosθar si kadava tìtulo kadale kreaciaqo?
10. Prezentisaren o stìlo, savesθe xramosarel o autòro!
11. Sosθe bešel o andipen kadala operaqo ka-o barăripen e dīvesutne rromane literaturaqo?
12. Roden p-o internèto e biografie vi e bută xramosarde aj kerde le autorurenθar maladile kadale modulusθe! Keren jekh xarni prezentàcia le neve arakhle butënça save dikhen len!
13. Save neve literaturikane tème, spèceie, motìvură th. a. arakhle aj siklile anθ-o kadava modùlo? Prezentisaren len!
14. Keren vi aver klasaqe vaj kheresqe bută anθar i literatūra, palal tumaro alosaripen vaj palal le siklärnesqo!

B. Čhib thaj vakăripen

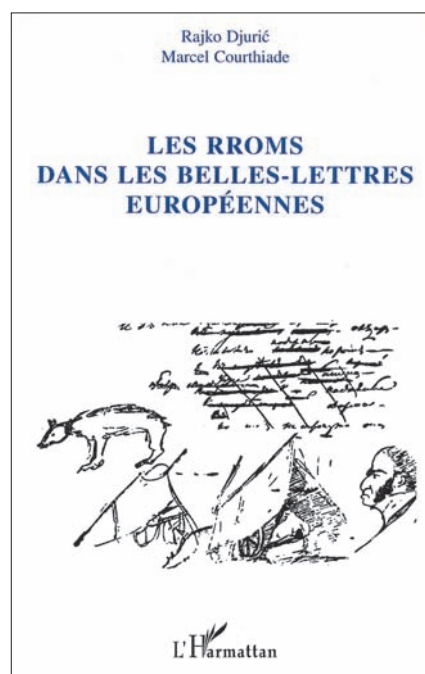
1. So si jekh intervìo?
2. Kon liel kotor k-jekh intervìo vaś o thovipen k-i butĩ?
3. So si te kerel i rig savi intervisarel / pučharel?
4. So si te kerel o zeno kaj si intervisardo?
5. Godīsaren ke, kaj te lien jekh butăqo kamlo than, lien kotor k-jekh intervìo. Keren khetanimata anθar duj zene thaj keren jekh rolosqo khelipen. Anθ-e sarkon khetanipen, jekh zeno si e butăqo dinitòri (e firmaqo / instituciaqo dirèktoro), haj o kolaver zeno si o kandidàto savo kamel te lel e butăqo than. Vakeren palal sar sas kerdo o intervìo sarkone khetanipnasθar. Alosaren o maj lačho butăqo dinitòri thaj panž kandidàtură save godīsaren ke šaj te avel len baxtagor k-jekh intervìo.
6. Zumaven te dikhen, kotor kotoreça, sar sas nakhavde / ambolde rromanes e fragmèntură prezentisarde kathe! Cirden avri ververutne ekzèmplură / misala, k-ašti te aven andine anθ-o vakăripen le savorre siklövnença!
7. Alosaren, anθar e fragmèntură, ekzèmplură vaś e “zorale” vi le “bizorale” pùntkură le amboldipnasqe / le tradukciaqe. Tume, save variànte arakhlenas?
8. Roden, anθ-e fragmèntură, ekzèmplură vaś e neve *fonetikane zanglimata* siklile kadale modulusθe! Vakăren palal lenθe!
9. Arakhen, anθ-e fragmèntură, ekzèmplură anθar e *morfologikane zanglimata* siklile kadale modulusθe, vaś e vakăripnasqe riga prezentisarede kathe! Vakăren palal lenθe!

10. Keren jekh “baribalval anθ-i godī” (“brejnstòrmīngō”) savorre kolegurença, kerindoj, ka-i kali phal, jekh xarni skèma le zanglimatenqi anθar e *leksikosqe nòcie* siklile anθ-o kadava modùlo!
11. Keren savorre siklòvnença, ka-i kali phal, jekh “baribalval anθ-i godī” (“brejnstòrmīngō”), kerindoj jekh xarni prezentàcia le neve zanglimatenqi anθar e *vakāripnasqe nòcie* siklile anθ-o modùlo!
12. Roden anθ-e dine fragmèntură *le rimome fonetikane fòrme* thaj ulaven len, khethanes, klasaθe, anθar jekh “brejnstòrmīngō”, anθ-e verver kategòrie!
13. Roden, arakhen aj xramosaren savorre maladile *dialektàlo fòrme le lavenqe* aj den lenθe, klasaθe, sinonimură!
14. Roden aj arakhen, anθ-e dine tèkstură, e rromane lava kerdine anθar verver maškara le barvalāripnasqe le leksikosqo! Ulaven len p-e kolòne aj phenen o tìpo lenqo!
15. Keren *vi aver* gramatikane klasaqe vaj kheresqe bută, palal tumaro alosaripen vaj le siklārnesqo!

O BUXLĀRIPEN E 3ANGLIMATENQO

Sar tume dikhle ka-o agor le jekhtone modulosqo, maškar le maj anglutne politikane manuša le rromenqe anθar i sasti lùmja, si vi o dr. *Rajko Djurić* anθar i Sèrbia. Vov sas maj anglal, anθ-o komunismo, baro rromano žurnalisto, tha – sa vrjāma – vov sas o maj baro akanutno poèto le rromenqo anθar savorre phuvă kaj živen rroma.

Kathe, tume dikhen duj anθar pesqe lila, printisarde avere themenθe, Germaniaθe vi Franciaθe. Sa so kerdās (vi kerel) pesqe živipnasθe, vov kerdās len ka-o superlativo: i poezia, i pròza, i història, i žurnalistika, i politika, o organizisaripen le rromenqo, e rromane festivālură, o rromano aktivismo, sa, sa, vov kerdās len bare ileça vi manušíkanipnaça! (**Gheorghe Sarău**)

O V-to modùlo

KONCÈRTO VAŞ VIOLÌNA VI ŞTAR MULENQE MOXTONA

(fragmentură) kaθar o Geòrge Păun Ialomicănu

Geòrge Păun Ialomicănu (Gheorghe Păun – Ialomiţeanu, b. 1957)

O Geòrge Păun Ialomicănu si biando ka-i Dragalina, anθ-i telutni Rumùnia, anθ-o jùlio 1957, jekhe rromane familiaθe. Pesqi daj sasas anθar o endaj / nămo le kakavărenqo, θaj po dad sas “thanesqo”, beşlărdo rrom. O Geòrge Păun Ialomicănu kerdăs Armiaqi škòla θaj, ʒi ka-i Rumunikani Rivolùcia vov kerdăs buti anθ-i àrmia. Palal o dekèmbro 1989, vov mukhlăs o xelavdipen / i àrmia θaj reslo publicìsto vi rromano aktivìsto.

Butsigo, palal i Rivolùcia, anθ-o éhon aprìlo 1990, o Geòrge Păun Ialomicănu xramosarel aj ştampinel pesqi rivìsta “Şatra liberă” [O vesto rromano tàboro], kaj inklòl, kana θaj kana, ʒi anθ-o berś 1997.

Anθar 1997 ʒi k-o berś 2002, vov sas redàktoro, editoro aj o printisarno la rivistaqo “Asul de treflă”, publikisardo kaθar i Partida le Rromenqi, θaj, jekh vrjàma, sas o şerutno vaj o dujto şerutno redàktoro kadala publikaciaqo.

O jekhto lil xramosardo aj dino avri kaθar o Geòrge Păun Ialomicănu sas *Arzoaica a stat la masă cu dracu’*. E θabardi beşlăs meselăθe le bengeça (1991), aj o dujto sas *Bulibaşa şi artista*. Bare romesko ai “şukarni” (1992) θaj aver.

Paşal kadala pesqe editoriàlo aktivimata, o Geòrge Păun Ialomicănu sas vi si jekh but aktìvo rromano politikano manuś vi jekh zoralo thanutno konsilièro, anθ-i diz Slobozia, anθar o žudèco Ialomiţa.

O “Koncèrto vaś violīna vi śtar mulenqe moxtona” sikavel amenqe jekh kamli okàzia te arakhas jekh xarne prozaqo lil, kaj arakhen pen “xramosarimata e oděça p-e éanga”, sar phenel o autòro lenqo, xramosarimata jekhe xore autobiografikane xarakteroça.

Das kathe, kitora amboldine kaθar o Geōrge Sarǎu

Jekh kamipen

Phenel jekh legènda, savi buxlǎrel pes anθ-i balval vi anθ-e briśinda, ke atùnć kana o Sazanglo xulǎvdās e čhibǎ, zanindoq ke o Baro Nǎmo le Rromenqo anθar i Butpurani Indikano Sel si xulavdo anθ-e savorre riga la lumjaqe, dīas lenqe, le rromenqe, o vak le muzikalone notenqo vi le semnorrenqo, k-aśti te resen vrjamaθe, jekh k-o odǐ jekhesqo vi, khethanes, ka-o odǐ le savorre kutǎnqo, nǎmurenqo.

Kadja, i nòta **DO** = mangipen; **RE** = respèkto; **MI** = mīla; **FA** = fāmīlia; **SOL** = solidaritèto; **LA** = le asvinǎ; **SI** = si o xatǎripen; **DO** (opral) = dòro, zoralo kamipen.

Dikhindoq sutno le putarde jakhança, dikhes ke o **DIEZO** = o bianipen; o **BEMOLO** = meripen; o **BEKARI** = o aźukǎripen.

Thaj, kadja sar phenel pes, vi kana varekon čhinel jekhe zivutres, liel anθ-o vast o *tulung* la violinǎqo, marel e thava e cimbalosqe vi uštavel e tǎste le akordionesqe.

Von, e rromane baśavne, vi muzikǎnturǎ vi muzicīsturǎ, keren khethano kòrpo e instrumentoça, kaj azbal les kadja sar jekh koro masòro azbal jekhe śukare źuvlǎ, kas na dikhel la, tha’ xatǎrel la.

Sar fǎkto ke le sune resen te aven čaće si ke i mùzika le rromenqi si sar *ternipen bi phuripnasqo vi źivipen bi meripnasqo*.

.....

I daj

La daja akharen la *Daj*, kadja si laqo nav.

La si la Svuntaqo anav.

La si la sar berša o sasto amaro beršipen pesqe čhavenqo, kaj ame sam.

La si la kale phovă; e rimeloça na dias nijekhvar, anθar ke le phovă, kaj si la, si la kaθar o prapàpos, prapàpos savo xastrajlo anθar i robîa, anθar ke jekh xulajni bisterdāsas pesqe jakha anθ-e lesqe jakha, jakha arakhle barvale phovānθar sar e šere le dīvesqe, si *lūnga*, sar jekh Patradăqi răt, vi kale, sar e manda, e gîndură jekhe phirnesqe anθar jekh gàra kaj na bikinen pen bilètură.

I daj na dias pesqe le loleça p-e vušta, kodolesqe o dad rangărdăs laqe vušta pesqe lole vuštença, sar o lolo ačhilo kaθar i mirri pramami, pramami xastrajli vi voj anθar i robîa, kodolesθar ke jekh xulaj “makhlāsas pes” ka-o muj jekhe gadesqo, le loleça lino kaθar e vušta la pramamăqe.

Te rangărel pesqe pesqo muj, voj rangărdăs pes nūmaj atūunc kana o vast e dad!esqo na maj sasas telal o kontròlo le kamipnasqo...

Te del le *farbença*, le rangănça? Nićsar! Ame “farbisardăm” la ame amare čhavenqe ćumidimatença, čhave so ame samas vi sam ...

I daj dias rigaθe o bal opral pe punre e milajesqe praxoça vi le ivendesqe iveça.

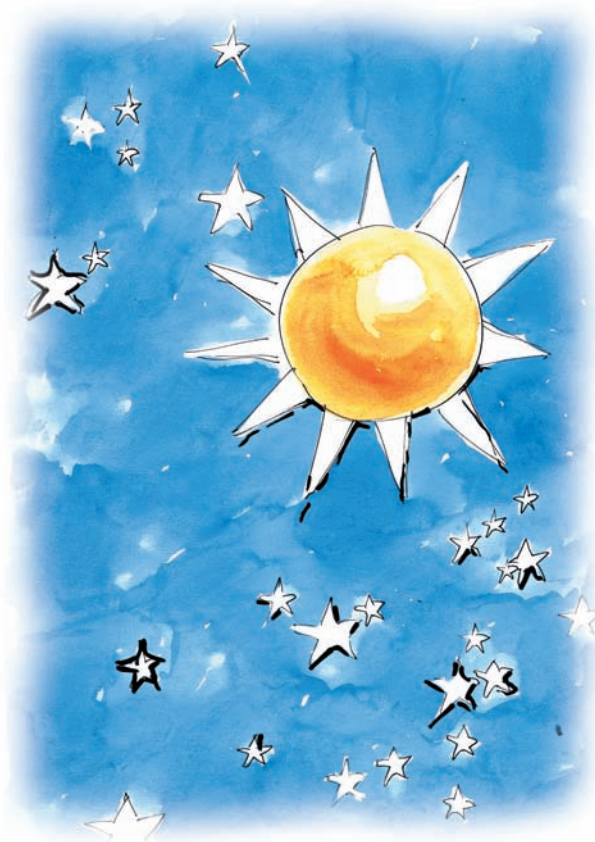
Bistardem! I daj na delas laqe e šukare sungalença, anθar ke voj sungalas, savrjăma, sar sasas amari sung čhavenqi, pesqe čhave, vi kana voj geli-çar te merel *cîra*...

I zuvli, jekh *xamimos* anθar i Kleopătra Egiptosqi vi anθar i Penelòpa le Ulisesqi, le “xasarimatença” kaθar i rajni Madame Bovary vi kaθar i Anna Karenina...

O kham vi e ćerxenă

O kham vazdăs pes maşkar e marutha thaj na maj xatărdăm o tatipen khethanes e šeresqe nasvalipnaça, e baldimença, zi kana na uştilem duje ćexrenănça p-o dumo, le Programoça e

Rumunikane Komunistikane Partidosqo anθ-o sēro vi le pośotāça pherde lovença. Palal trin dīvesa, liemas kher, palal aver trin dīvesa kindemas manqe kheresqo mobiliēro vi, palal aver trin, semas akhardo ka-o *politrùko* k-ašte phenen manqe palal i butī jekhesqi, e Matejaśosqi, jekh *soldàto*, kaj sasas les nište lila, aver sar i ortodoksàlo Biblia.

Anθar i *kazàrma* me demas patīiv vi demas palpale i patīv mexanikanes, kana mirre godā ingerenas man karing i daj, ka-i piri le fasujeça vi karing e *xavicesqo* kotor, kaj andinesas manqe i daj anθ-jekh pàuza ka-i bar la školaqi, kaj, bi te dikhen man e aver, voj ispidelas man te xav, k-ašti te bistrav e gudle *biskvuìtură* le Monesqe, i phabaj la Rodikaqi vi i śokolàda e piipnaça “Rom”, kaθar o kak Ionel, kaθar i *bikinlin*.

.....

LAVA MAŠKAR LAVA...

dòro - zoralo kamipen
tulung – i rovli, soça cirdel
 pes p-e sastrutne thava le violinaqe
masòro – kodova kaj kerel masàžo
lùnga – dīlga
pramami – i mami la mamāqi
farbença - le rangănça
cīra – zàlaga
xamimos – miksàžo, mikstùra

marutha – nòrură
politrùko – o aktivìsto le politikaça
soldàto - lùrdo, katàna
kazàrma – o kher le soldaturenqo
xavicesqo – mamuligaqo
ispidelas – pisdelas
biskvuìtură – peke sane gudle manrorre
bikinlin – o magazìno kaj bikinēl pes, o butìko

I skica – o xarno mothovipen si jekh literàro spècia e epikane éhandesqi, xarne buxlàrimatenθar, savi sikavel nùmaj jekh xarakteristiko epizòdo anθar o zivipen jekhe vaj maj bute personažurenqo.

NEVE SIKLÖVIMATA

O CURRICULUM VITAE

I. I etimologìa “curriculum vitae”

O “Curriculum vitae” si jekh latikani eksprèsia savàqo mandaipen / sènso si: *e zivipnasqi història vaj e zivipnasqo drom*. I xarnàrdi fòrma “CV” širdàs te avel labàrdi anθar o šeliberš XX.

II. O ander jekhe “curriculum vitae-osqe”

O “Curriculum vitae” si les jekh stàndardo fòrma, savi khetanàrel informàcie palal:

1. I fotografia: si te avel jekh fotografia sar anθ-o pašapòrto vaj anθ-e identitetaqo lil, jekh pativali fotografia;
2. Ženutne informàcie: o anav / o angloanav, i adrèsa, e telefònurà, o fàkso, o e-mailo, i nacionalitèta, e biandipnasqi dàta, o sèkso;
3. O kamlo butàqo than / Butàqo umal: kana jekh bari firma si la maj but veste butàqe thana, si mišto te xramosarel pes e butàqo kamlo than;
4. Profesionàlo eksperienca: kathe xramosarela pes (te si tut eksperienca butàqe) kaj kerdàn butà maj anglal, širdindoj kajθar o maj pašutno k-o maj duràrutno butàqo than;
5. I edukàcia thaj o siklövipen: širdel pes e palutne siklövipnasqe nivełoça, sikavindoj e siklövipnasqo vaxt, i kalifikàcia/i lini dīploma, e šerutne siklile disciplīne/e profesionàlo resle zanglimata, o anav thaj e silklàripnasqo instituciaqo tīpo, o nivèlo anθ-i themutni thaj maškartthemutni klasifikàcia;
6. Ženutne aštimata thaj zanglimata: i dajutni éhib, avrikane prinzarde éhibă (kerela pes i pesqievaluàcia palal o evropikano nivèlo), e sociàlo zanglimata thaj aštimata, e planifikaciaqe zanglimata thaj aštimata, tehnikane zanglimata thaj aštimata, e zanglimata thaj aštimata vaš e komputerosqo labàripen, e artistikane zanglimata thaj aštimata, aver zanglimata thaj aštimata, e tradipnasqo šajutnipen/ permiso;
7. Aver informàcie: xramosaren kathe orsave aver lače informàcie kaj na liparde len maj anglal, sar misalàqe: referenciaqe zene;
8. Anèkse: kathe anavàren e lila save si aneksime e CV-osqe: rekomendaciaqe lila, e siklövipnasqe diplomenqo butàripen, e butàqo lilesqo buxlàripen vaj orso écačarel so sas xramosardo anθ-o CV-o.

III. O EUROPASS CV

Vaš jekh maj lačo xatàripen e datenqo, anθ-i Evròpa kerdàs pes jekh konvència kaj o CV-o te avel les sajekh fòrma thaj ander anθ-e savorre thema, i fòrma Europass.

IV. Te siklövás te keras amaro cv!

Thon tumari fotografia / dikhipen

Curriculum vitae Europass	
Ženutne informácie	
O anav / O angloanav	GABOR, Ionel
I adrèsa	I stràda Alba Iulia, gin 12, bl. D3, ap. 21, Oradea, o poštàlo kòdo 30100, I Rumunìa
Telefònură	Fikso: +40 259 347014 Mobìlo: +40 721235678
Fàkso	+40 259 347014
E-màilo	gaborionel@yahoo.com
I nacionalitèta	rrom
E biandipnasqi dàta	24.11.1980
Sèkso	Murśikano
O kamlo butăqo than / Butăqo umal	Koordonatòro vaś edukacionàlo pharimata
Profesionàlo eksperiènca	
O vaxt	Anθar o trinto naj 2003 ži akana
I fùnkcia vaj e butăqo than	Siklărno vaś i rromani čhib
Śerutne aktivimata vaj khonžarimata	O siklăripen e rromane čhibăqo thaj historiaqo
E butăqo anav thaj i adrèsa	I škòla e klasenča I-VIII Ineu, o gav Ineu, gin 222, o poštàlo kòdo 417259, scoalaineu@yahoo.com
E aktivitetaqo čhand vaj sektòro	edukàcia
I edukàcia thaj o siklòvipen	
O vaxt	1999-2003
I kalifikàcia / I lini dìploma	Siklărno; O profilo: Sociopsihopedagogia; I specializàcia: Rromani čhib
Śerutne siklile discipline / profesionàlo resle žanglimata	- I rromani čhib; E rromenqi història thaj tradicie; E rromane čhibăqi stilistika; E rromane čhibăqi metòdika; I anglikani čhib; I pedagogia; E klasaqo manàžemento th.a.
O anav thaj e siklăripnasqo instituciaqo tipo	I Universitèta anθar o Bukureşti – I Fakultèta vaś e Avrikane Čhibă thaj Literatùre

O nivèlo anθ-i themutni thaj maškarthemutni klasifikàcia										
O vaxt	1995-1999									
I kalifikàcia / I lini diploma	Bakalaurèato; O profilo: Ekonòmiko									
Šerutne siklile discipline / profesionàlo resle zanglimata	I rumunikani čhib, I rromani čhib, I matemàtika, I ekonomia, I anglikani čhib, I filosofìa t.a.									
O anav thaj e silklàripnasqo instituciaqo tipo	O Licèvo “Emanuil Gojdu”, Oradea									
O nivèlo anθ-i themutni thaj maškarthemutni klasifikàcia										
Ženutne talènturà thaj zanglimata										
I dajutni čhib	I rromani čhib									
Avrikane prinzarde čhibă										
Pesqievaluàcia	Xakàripen		Vakàripen		Xramosaripen					
<i>O evropikano nivèlo (*)</i>	Ašunipen		Drabaripen		O kotorliipen k-o vakàripen		O vakàrdo diskùrso		O xramosardo vakàripen	
I anglikani čhib	C1	Lačo labărno	B2	Vesto/ korkoro labărno	A2	Elementàro labărno	B1	Vesto/ korkoro labărno	B2	Vesto/ korkoro labărno
I rusikani čhib	A2	Elementàro labărno	A2	Elementàro labărno	A1	Elementàro labărno	A1	Elementàro labărno	A1	Elementàro labărno
	<i>(*)E Referenciaqo Khetano Evropikano Kadrosqo Nivèlo Vaš e Avrikane Čhibă</i>									
Sociàlo zanglimata thaj aštimata	Khetanàripnasqo odī: si man e butăqi eksperienca anθ-o khetanàripen ĩnkă anθar o licèvo, kana liem kotor k-e aktivimata anθar o Projèkto: “Terne Rroma anθ-i àkcia”; anθ-i fakultèta liem kotor anθ-e maj but rodipnasqe projèktură vaš e rroma thaj i rromani čhib.									
Planifikaciaqe zanglimata thaj aštimata	Lači eksperienca anθ-e projektosqo manàžemento. Akana sem o koordonatòri e avriškolutne aktivimatenqo anθar i škòla Ineu.									
Tehnikane zanglimata thaj aštimata	Žanav te marav vi te lačharav e kompùterură									

Žanglimata thaj aštimata vaš e komputerosqo labăripen	Žanav te kerav buti e komputeroça, labărindoj e progràmură: Word, Excel, Power Point, Photoshop, Internet, E-mail. Kadala žanglimata siklilem len k-o kŭrso “Kŭrso vaš e Komputerosqo Labăripen”.
Artistikane žanglimata thaj aštimata	Žanav te gilabav thaj te khelav rromanes. Koordonisarav e khelipnasqi ekîpa “Sa e terne rroma” anθar i Škòla Ineu.
Aver žanglimata thaj aštimata	Hobivură: o drabaripen, i mùzika
Tradipnasqo šajutnipen/ permiso	Tradipnasqo permiso vaš i kategorîa B
Aver informăcie	Referenciaqe žene: o raj universitărò siklărno, o Gheorghe Sarău, o telefòno... thaj i rajni inspèktora vaš e rroma, i Elisabeta Ile, o telefòno...
Anèkse	1. Rekomandaciaqo lil kajθar o raj universitărò siklărno, o Gheorghe Sarău 2. E licenciaqo diplomaqo ćacăripen 3. E bakalaureatosqo diplomaqo ćacăripen 4. E butăqo lilesqo ćacăripen

I EVALUĂCIA LE ŽANGLIMATENQI?

A. Literatŭra

1. Roden e òpere risparde / liparde anθ-o kadava modŭlo ka-e licevosqi bibliòteka, kaj tumaro siklărno rromane ćhibăqo, ka-e žudecosqi bibliòteka vaj k-i didaktikani biblioteka le školutne inspektoratosqi!
2. Roden aj arakhen anθ-e lila (rromane vaj avere ćhibăθe) le fragmèntură alosarde aj dine kathe, anθ-o modŭlo!
3. Ginaven / drabaren, sastesθe, e òpere dine kadale modulusθe!
4. Zumaven te sikaven kaj maladile tume kasave miazutne òpere (vaj tème, motivură, personăžură th.a.) anθ-e aver literatŭre (rumunikani, magjarikani, francuzikani, rusikani, germanikani, anglikani th. k. m. d.)!
5. Save tème vi motivură arakhen pen anθ-i kreăcia e Georgesqi le Păunosqo - Ialomnicănu?
6. Keren jekh literaturikano esèvo palal i daj!
7. Save xatărimate aj emòcie si tumen kana ćitisaren / drabaren kasave kreăcie?
8. Sosθar si kadava tìtulo kadale kreăciaqo?
9. Prezentisaren o stilo, savesθe xramosarel o autòro!
10. Sosθe bešel o andipen kadala operaqo ka-o barăripen e dīvesutne rromane literaturaqo?
11. Roden p-o internèto e biografie vi e bută xramosarde aj kerde le autorurenθar maladile kadale modulusθe! Keren jekh xarni prezentăcia le neve arakhle butënça save dikhen len!
12. Save neve literaturikane tème, spèceie, motivură th. a. arakhle aj siklile anθ-o kadava modŭlo? Prezentisaren len!
13. Keren vi aver klasaqe vaj kheresqe bută anθar i literatŭra, palal tumaro alosaripen vaj palal le siklărnesqo!

B. Ĉhib thaj vakăripen

1. Kajθar avel i eksprësia “Curriculum vitae”?
2. So anderărel jekh “Curriculum vitae”?
3. So si o CV-o kaj si les i fôrma Europass?
4. Godĭsar so agorisares o licëvo thaj kames te zas maj dur fakultetaθe. Na si tut dōsta love thaj kames vi te zas fakultetaθe vi te keres varekaj butĭ; kodolesθe si te redaktisares tiro CV-o. Redaktisar tiro CV-o palal o dino modëlo maj opre thaj prezentisar les tire kolegosqe. Mang tire kolegos te laĉharel tire doša.
5. Zumaven te dikhen, kotor kotoreĉa, sar sas nakhavde / ambolde rromanes e fragmëntură prezentisarde kathe! Cirden avri ververutne ekzëmplură / misala, k-aĭti te aven andine anθ-o vakăripen le savorre siklōvnenĉa!
6. Alosaren, anθar e fragmëntură, ekzëmplură vaš e “zorale” vi le “bizorale” pûnktură le amboldipnasqe / le tradukciaqe. Tume, save variante arakhlenas?
7. Roden, anθ-e fragmëntură, ekzëmplură vaš e neve *fonetikane zanglimata* siklile kadale modulusθe! Vakăren palal lenθe!
8. Arakhen, anθ-e fragmëntură, ekzëmplură anθar e morfologikane zanglimata siklile kadale modulusθe, vaš e vakăripnasqe riga prezentisarde kathe! Vakăren palal lenθe!
9. Keren jekh “baribalval anθ-i godĭ” (“brejnstōrmīngo”) savorre kolegurenĉa, kerindoj, ka-i kali phal, jekh xarni skëma le zanglimatenqi anθar e *leksikosqe nōcie* siklile anθ-o kadava modūlo!
10. Keren savorre siklōvnenĉa, ka-i kali phal, jekh “baribalval anθ-i godĭ” (“brejnstōrmīngo”), kerindoj jekh xarni prezentăcia le neve zanglimatenqi anθar e *vakăripnasqe nōcie* siklile anθ-o modūlo!
11. Roden anθ-e dine fragmëntură le *rimome fonetikane* fôrme thaj ulaven len, khethanes, klasaθe, anθar jekh “brejnstōrmīngo”, anθ-e verver kategōrie!
12. Roden, arakhen aj xramosaren savorre maladile *dialektălo fôrme* le lavenqe aj den lenqe, klasaθe, sinonimură!
13. Roden aj arakhen, anθ-e dine tēkstură, e rromane lava kerdine anθar verver *maškara le barvalăripnasqe le leksikosqo!* Ulaven len p-e kolōne aj phenen o tĭpo lenqo!
14. Keren *vi aver* gramatikane klasaqe vaj kheresqe bută, palal tumaro alosaripen vaj le siklărnesqo!

O BUXLĂRIPEN E 3ANGLIMATENQO

Kathe si o maj nevo lil, xramosardo kaθar o *Geōrge Păun Ialomicănu*, anavărdō “*O gudlo – muĭ*” vaj “*I Thabardi*” bešlăš meselăθe e *bengeĉa*, inklišlo anθ-o berš 2008, kaj i Slobozĭa, o than kaj bešel akana o xramosarno anθ-jekh sociălo khethano kher.

I jekhto edĭcia kadale lilesqi inklišti anθ-o berš 1991, ka-i Slobozĭa.

O VI-to modùlo

RROMANE AKTÒRURĂ ARAKHLE VI SAR XRAMOSARNE THAJ AMBOLDÀRĂ

O Sorin Sandu Aurel*, jekh terno rromano aktòro, si vi poëto, vi traduktòro. Vov kerdäs o rromano amboldipen le poezienqo, xramosarde kaθar o raj Àtico Villas – Boas da Mota – anθar i Brazilia -, kaj sas anθ-i Rumùnia, ka-e Bukureštosqi Universitëta, profësoro anθar i brazilianikani literatùra. Kadava lil, *Ciganos* [Phirutne poëmura], inklisto ka-i Editùra “Coresi”, anθ-o berś 2008, štare čhibënθe. Das, kathe, jekh tikno kotor anθar kadala poezie kerde le rromenqe, anavårdo *Ciganos XXIII*:

*De tikno siklilôm kadaja but dikhli butĩ:
O khelipen thaj o bašavipen sastären i dukh vi o kamipen
Thaj na sas te piav nijekh drab;*

*O serben le lavutarenqo anθ-i brišindali balval,
E thava gitarage - e dromorre e bisovipnasqere,
čhinen i kez le rătăqi an-dilipen thaj lubnipen,
fòrma te bistres o baro tòno le sastärde phugnënqo.
OPRE RROM!
(akhardem les rromanes)*

* dikh i biografia e autorosqi anθ-o IX-to školutno lil rromane čhibăqo, inklisto ka-i Editùra Sigma, 2006.

*I asvin le rromesqi
xanavel anθ-o ćam
mothovindoj lokhes s-arre ćhibă e lumăqere!*
Bukurėsti, 1982
(jekhe birtosθe rromane bařavipnaća)

Rromano amboldipen: *Sorin Sandu Aurel*

O Sorin Sandu Aurel amboldăs vi anθar rumunikane poetură, sar si o themutno poeto, o *Mihai Eminescu*, thaj o *Nichita Stănescu*. Sa kadja, o rromano aktoro, o *Sorin Sandu Aurel*, amboldăs rromane ćhibăθe *I somnal liturgia*, kaj sas inkerdi anθ-o dekėmbro 2008, ka-i Bari Khangeri “Radu Vodă” – anθar o București – kaθar o barorařaj e Bukureřtosqo, o episkopo o *Varsanufie o Prahovăno*. Le řukar devlikane dila si dila bade le terne rařajenθar anθar o koruso “E manuřa le Devlesqe” thaj ařti te aven řunde p-o jekh kompaktdisko.

Maj tele, das anθar e poezie amboldine kaθar o *Sorin Sandu Aurel*:

Lindrale ćirikloră
amboldipe’ palal o Mihai Eminescu

Lindrale ćirikloră
Kiden pen k-ol kųjbură,
Garaven pe-an’ ranika
Laćhi răt!

Tòke-ol xaniga roven,
O kalo veř aćhol moća
Ol luludă-an’ bar soven
Sov řandeća!

Nakhel i lėbėda ‘pr-o pani
Mařkar trėřtii te sovel,
Te-aven tuća-l inzeră
Thaj o Del!

‘Pral ratăqi feeră
Vazdel o ćhonut p’o dĩ
Să si suno-aj armonia
Răt laćhi!

Emòcia tomnaqi
amboldipe’ palal o N. Stănescu

Avili i tòmna, ućhar m’o ilo daićheća
le ućhaleća jekhe rukhesqo vaj maj miřto t’e ileća

Darav, pojokhar, ke na-i te maj dikhav tut
ke si te baron manqe phakha ‘skucime ři k-o marut,
ke si te garavdős anθ-i jakh averesqi
thaj voj si te phandel pes jekhe patrinaća pelinosqi.

Thaj atùnçi pašav le barenθar thaj mosθar ačhav,
lav ol alava thaj anθ-e derāv tasavav le'.
Akharav o *čhormunt*, dudārav les thaj les paruvav
anθ-e jekh baro kamipe'.

Tha' pesqo talànto si dikhlo vi anθ-e pesqe pðezie, sar sine kadala:

Jag

jag vazdel pes karing o učipe'
karing o devel
jag bari
sar o baro tìlo le šivasqoro
tharel sã so si biužo
dudārel sarro tamlipen

jag vraskerel m'o rat
o rromano
jag kaj vazdel pes
dekaθar o anglutnipen m'e čirlatunenqoro
anθar o them le develenqoro
pravarindoj pes le rateça
sarre thanenqoro
kaθar nakhle m'e phure
zikaj te ovav me
athe
akana
manuš jagalo
dud anθar o kham –
jag le Devlesqiri

Rrom

zal o rrom
kòrkorro 'pr-o drom
na zanel karing zal
sa phirel
sa rodel
na zanel – arakhel?
am' rodel thaj rodel...

jekh vurdon thaj jekh grast
but xurde-aj jekh rromni...
zal o rrom
lesqoro amal si o drom...

sa ajakha pirdă
iž, overiz, pèrsi
sa-ajakha rodindă
baxt pirri...

phirel o rrom córorro
rodel pesqe p'o than
an' sarsavo dīves
rodel than khamalo
sar si lesqe čhindo
rodel o rrom p'o ilo
rodel o rrom l'e Devles
phralipe'

me sòm tu,
phral!a,
odolosqe dukhav tuqe
t'o dī
si jekh kotor anθar m'o dī
t'o rat thavdel anθar m'e mas
o zivipen tiro si mirro
čhindo sa anθar jekh ilo
kaj
me sòm tu,
phral!a,
thaj odolosqe dukhav tuqe!

Korkoripe'

akharel man daiči
anθar o xoripe' le odēsqoro
jekh dukhorri
jekh absin so thavdel
bi ašundi
kòrkorro phirav
opr-o drom m'e gindurēnqoro
me
thaj sarre phure mirre
kaj phenen manqe anθar lenqoro bidikhlo
sundal:
“šukar, čhave!a, ušti sa maj opre
za sa maj angle
ke jekhvar tuça
baröl i baxt amari
dudöl o drom anglal amenθe!”

Korkoripe'

Kòrkorri beşes thaj wardijes
khatinenθe,
daj!e.
Učhala phirutne
sar jekh filmo k-o cinema
nakhen opr-ol duvara...
Beşes thaj wardijes len
thaj vakeres lenqe.
Ta na den tuqe angle:
odolkha kaj phiraven len si dur
thaj ol učhala n-aşti vakeren.

Kòrkorri beşes thaj wardijes ol duvara,
daj!e.
Kerke *absia* thavden tuqe
opr-o sa maj phuro čam,
ta khonik na dikhel len.
Săn kòrkorri.
Tu, ştar duvara thaj aborkha gîndură
kaj na meken tut...

Nevo dës

Jekh nevo dës
jekh nevo kham
o drom 3al sa angle
n-aşti ačhavdös, n-aşti terdös
opr-o than
o devel si tuqe puterdo.

Pojekhvar dukhal man
o nanaipen le jagaqoro
and-o ilo
o kalo xor
kaj na arakhes khanć.

Atûnc, alavav jekh dudorro
barărav les
le ilesqere *maripnatença*
thaj, ita, jekh nevo dës
puterdöl anglal manθe
thaj o drom 3al sa angle

O Moka Rùdolf (Moca Rudolf)

Maşkar rromenθe, sasas vi rromane artistură, save -
komunistikane berşenθe - na mukhle penqo rromanipen, lenqo
rromano identiteto, či xasarde i rromani gudli dajaqi čhib. Maşkar
lenθe si vi o aktòro o **Moca Rudolf**, anθar o fòros Târgu Mureş,
savo si na nùmaj aktòro, tha' vi paramicări, dramatùrgo. Jekh lil
xramosarimatenqo, kaj inklislo anθ-o berş 2007, ka-o Cluj
Napoca, si les o anav *O picătură de viaţă* [Jekh zivipnasqi pićin].

Kadale lilorresθe, o autòro vakărel jekhe realistikane
čhandesθe, bi te kerel “ćuće” şukarărimata, bi te avel patètiko,
palal/anθar o importantipen e “ratesqo”, palal o respektisaripen e
vokaciaqo, anθar/palal i zor e rromane komunitetosqi te zorărel, te
peköl o vesto spîrito, o rromano odî. Si amen so te siklôvas lesθar,
anθar pesqe zivipnasqe phirimata, trujalimata!

O dud

Kamlem te avav
o maj saprinzardo ...
Tha', na sas manqe xramosardo!
Kamlem te avav
thagar an-Paradîso...
vaj ...
aktòro xasardo
an-jekh suno!

tha' ...
xatărdem kaj
bi KAMIMPANSQO
nana-i ... sosqe!
Bi kamipnasqo,
orkozom marelas tut,
n-aşti arakhesa tuqe
tiro IDENTITÈTO!
Kamlem te avav...
jekh ćerxain,

p-o dudărdo devel,
tha'
reslem...
jekh KOMÈTA,
Savi kerdās dud

fèri jekh jakhaqo maripen
p-o devel mirre zivipnasqo!

(poèzia xramosardi kaθar o Rùdolf Mòka, anθ-o
b. 2010, thaj nakhavdi rromanesθe kaθar o
Geòrge Sarau, p-o 12 februàro 2011)

O Mòka Rùdi si biando pa o 2 dek. 1948, “ka-i òra 1,25, k-e biandipnasqo kher” (sar vov inkerel te sikavel!), anθ-o transilvanikano fòros Târgu-Mureş, isindoj vakărno karpatikane dialektosqo.

O éhavorripen nakhavdās les anθ-o fororro Iernut (kaj 29 km kaθar o Târgu-Mureş), anθar i daj Katalina (magiarikani etniaθar) vi o Rùdolf (rrom). I baròrri, e anglutne klàse, o gimnàzio vi o licèvo sas kerde anθ-o fororro... Iernut, palal e oprutne pesqe stùdie anθar o tătro sas agordine kaj o Bukurèşti.

Ka-o 8 trintonaj e beršesqo 1973 si pesqo

jekhto butāqo dīves k-o Tătro le Ternipnasqo “Ariel”, anθar o Tîrgu Mùreş, kajθar vi inklišlo ka-i pènsia (tha’ vov kerdās butī vi maj dur!).

Si te liparas kaj maj anglal te resel kadale tătrosθe, vov sasas “butărno anθ-i edukàcia”, ka-o Licèvo anθar e mureşosqo gav Ràcŭ (Raciu).

Palal o peripen e komunismosqo, o Mòka Rùdi lias rig ka-o kùrso palal i politologìa vi e manuśesqe xakaja, inkerdo kaj e Milajesqi Universitèta Versaille – Frànca (1990).

Sa kodole beršesθar, pašal pesqi tătrosqi butī, zi akana, vov xramosarel kaj maj but publikàcie, sikavindoj e rromane pučhimata, thaj – anθar o berš 1994 – putardās i rromani emìsia “Lačhi baxt” ka-o Teritoriàlo Studiòvo le Radiosqo anθar o Tîrgu Mùreş. Sa kadja, anθar o oktòbro 2007, vov kerel ka-i T.T.M, i kòrkorro biumblavdi televìzia le rromenqi anθar kadava fòros, jekh emìsia “Gypsy show”, kaj si la profilo “Artistikano-dokumentàro” anθar i perspektiva le civikone edukaciaqi vi le rromane kulturaqi.

Vov sas prinzardo vi sar amboldàri, nakhavdās rromanesθe e éhavorrenqe tătrosqo kotor “I Zurinka”, xramosardo kaθar i Alina Nelèga, palal rromane paramicǎ vi lùnzi paramicǎ. Sa kadja, palal pesqo jekhto inklišlo lil, xramosardās jekh aver, *I baxtlin*, kaj kidel purane gilǎ, oràcie, magikane pràktike, rromane ácara tradine mujutne éhandesθe th.a., save sine nakhavde rromane khethane éhibǎθe kaθar o siklărno o Samuila e Dodoşiosqo (Dodoşiu Samuila).

[o prezentisaripen: *Gheorghe Sarău*]

Themutni teatrosqi premièra Rumuniaθe

Jekhtovar, Rumuniaθe, kheldās pes o rromano tătrosqo kotor rromane éhibǎθe, *Jekh lisiamè rǎt* (*Jekh dili rǎt*), zójne, 16 septèmbro 2010, ka-o Tătro “Masca” anθar Bucureşti (Bd. Uverturii, o gin 70-72), ka-o 19,00 éaso. Kothe kerel butī sar aktòri o terno rrom, o *Sorin Sandu Aurel*, kaj sas o odī kadale tătrosqo thaj, leça, sas vi aver rromane terne aktòrǎ, sar: o baro aktòri, o *Moka Rudolf*, anθar o Tîrgu Mureş - savo sas vi o som-rezizoro e tătrosqo kotoresqo -, i aktòrka vi i teleàsta i *Zita Moldovan*, o *Mădălin Mandin*, o *Dragoş Dumitru*. O sasto progràmo sas kerdo le rromença. O amboldipen rromanesθe anθar i rumunikani éhib sas realizisardo kaθar o Sorin Sandu Aurel, palal i kreàcia le bare rumunikane dramaturgosqi, I.L.Caragiale. Anglal e tătrosqo spektàkulo, sas dino jekh koncèrto, kaθar i 18,00 òra, savo sas opralinkerdo kaθar i rromani orkèstra, i *Mahala Raj Banda*.

Dikhen, kathe, tele, jekh rig anθar kadaja tătrosqo kotor,
Jekh lisiame răt (Jekh dili răt)

O IX-to kotor

KIRIAK, VETA, napal avrăl o RAJ o DUMITRAKE haj o IPIN3ESKU

KIRIAK: tiro rajipe' akhardăn man?

VETA: Me?... Na

KIRIAK: O Spiridon phendă manqe...

VETA: Va... phendôm le Spiridonesqe te anel tuqe e bobòja; sivdôm la'.

KIRIAK: Mersi!

VETA: Na-i sosqe.

(Pauza)

KIRIAK: O udar... phanglôm les.

VETA: Mišto. (*boldel o šero karing o muj le scénago; si*

lan emòcia)

KIRIAK: Aver iči na-i tu te čhes man te kerav?

VETA: So? Me te čhav tire rajipnas?

KIRIAK: Te čhes man, normàlo; na săn manqe xulajni?... Na sôm me slùga pokindi anθ-o kher tire rajipnasqoro?

VETA (*irindoj pes le moça karing o Kiriak*): Mišto, raj!a Kiriak, mišto; phen angle, ke na phendăn dòsta.

KIRIAK (*zal angle*): Ei! De izara ži akana sar resabdilăn? Si tuqe maj mišto kadja?

VETA (*del palpale jekh padmad/phir/pàso k-ašti te durărdöl leste*): Va.

KIRIAK: Fal tut mišto so kerdăn?

VETA: Na zanav te kerdôm vareso; ta' na fal ma' nasul ke ondilo kadja.

KIRIAK (*pašindoj maj but*): Texara ratăte žas palem k-o "Iunion"?

VETA: Te kamela ov te žas, si te žav, normàlo.

KIRIAK: K-ašti te dikhes tut tire amploimeneça?

VETA: (*sigo hai vazdindoj o šero karing leste*): Raj!a, manglôm tut te oves lačo haj te na maj phenes manqe kadaja vòrba. Kana na sas tut dòsta vrăma te prinžares man, beză! Me patăvas tut maj godălo.

KIRIAK (*bešel bipătămno, napal avel maj paše*): Maj solaxa tut jekhvar!

VETA: Te maj solaxarav ma'? – me?... Na solaxardôm ma'? Na rumnôm? Soça ačhilôm? Na maj solaxarav ma', ke na patăs man; rovipnasqe mai rovavas, am' na maj d-aštiv... Ta... kadja si, na san tu doşalo... me sôm doşali... na trebulas te čhav m'i godĭ jekhe xurdeça sar san tu... Odolosqe phenav li me, maj mišto ke reslo pes athe. Sa trebulas te agordas lan jokhas... Agordinăm...

KIRIAK: Maj solaxa' tut jokhar haj...

VETA (*sa maj bare emociaça*): Sosqe! Tiro rajipen patăs maj but anθ-ol dilimata haj anθ-ol patăimata m'e romesqere desar ande m'i sovli, haj patăv ke trebulas te pinžares amen şukar li man li les. Ta... mišto kerdăn te na patăs man. Kadja si. Me sôm jekh zuvli khanili; kamnôm tòko te asav tutar. Me mekhav tire rajipnas sar jekhe slugan "pokindi" te brakhes o kher, haj cirdav les les k-ol restaurăntă, te dikhav man avrença. Me sôm jekh zuvli xoxamni; na-s man khanć anθ-o ilo kana phendôm tuqe ke na zanav te traiserdôm žikaj te prinžarav tire rajipnas... Sarre kerdôm len tuqe tòko xoxaipnaça... sadajekh jekh phendôm tuqe, haj aver godisardôm; athavdôm tut, xoxavdôm tut,

prasardöm tut aborkha vrăma... Akana, mišto ke, îta, puterdăn li tu t'e jakha, k-aști te dikhes kon sôm. Ake! Kerdöm tuqe bilaçhipe, ta... xastrajlăn manθar. Mekh! So sas, nakhlo-θar... Bonsoar. (kamel te del avri, anθ-i stingo rig)

KIRIAK (*inklöl laqe jekhe phireça anglal*) 3as tuqe?

VETA: Sosqe te maj bešav? So maj si ma' man tire rajipnaça?

KIRIAK: Na maj phen manqe "tirro rajipen".

VETA: Sar kames te phenav tuqe?

KIRIAK: Sar phandăn manqe 3i iz.

VETA: Avdës si avdës, iz nakhloθar. (del te inklöl)

KIRIAK (*çhinindoj laqoro drom*): Haj na maj kames te boldel pes?

VETA (*del palpale jekh phir, durärindoj pes lesθar k-i daxni rig*): Na.

KIRIAK (*pašindoj latar*): Veto!

VETA: Na; mekh man... Sosθe si laçhi sode baxt sas man jekh berś, kana ande jekh dës rumnôm lan sarri! Ma, na maj kamav; maj mišto si manqe ajakha sar sôm...

KIRIAK: Ta me... me so te kerav?

VETA: So kerav li me... Le siklipnas si les li bisteripe, na 3anel tiro rajipen?

KIRIAK: Bisteripe'! Lokhes anθar o muj. Inkales ol jakha le manușesqere haj palal ojkh phenes lesqe: "Mekh ke na-i khaniles li bi te maj dikhes... maj mišto ke ondilo kadja! Na-i te meres bi le dudençale jakhenqere! Le siklipnas isi les li bisteripe'!..." Ta te na maj kamava me te

maj 3ivav kadja!... sar ovel pes, te merav, aj?

VETA: šukar sas te merel o manuș kana kamel; ta... na merel khonik adalkhatar!

KIRIAK: Ta me te merava? (*del našipe' haj lel i çhuri kaθar o phurdino*) Dikhes tiro rajipen kadaja çhuri?

VETA (*del tradi lesθe haj kamel te lel lan lesθar*): Kiriak!

KIRIAK (*marindoj pes laça*): Naš!... mekh man!...

VETA: Na mekhav tut! 3anav tut me kon săn. Na mekhav tut! Na kamav te avel t'o meripe' manθar.

KIRIAK: mekh man! mekh man!... (*maren pen*)

VETA (*disprime*): Kiriak! (*tasavel pes*) Kana kames te mudares tut, mudar man maj anglal man! (*marel pes zorales*) Kiriak!... Na-i tuqe mila manθar? Sarre, sarre sode sas maj but jekhe berśesθar bisterdăn len ande jekh dës?... Kiriak!...

KIRIAK: òrta kaj na bisterdôm len, kamav maj mišto te merav. Kana na mana-i khançi mașkar amenθe, phan manqe tiro rajipen sar te mai 3ivav! Kana mukhes man, kana na maj kames man, sa mulo sôm me; maj mišto mekh man: adio, trajo!na! (*cirdel pes*) Mekh man!

VETA (*inkerindoj les zurales*): Kiriak! Kames te dav muj? Săn dilo?

KIRIAK: Da! Sôm dilo, çaçes sôm dilo; dilărdă man tiro rajipe; tiro rajipe' te les m'e bezexa pe tute! Sode gëndură haj dukh phabarde ma' man, na puçhes man?

VETA: Ta tu na puçhes-ma' man?

KIRIAK: na maj kamav te 3anav khanć, na maj 3anav kon sôm! Kamnôm te mudarav man maj anglal anθ-i bar, am' dikhlôm t'o uçal nakhindoj opral e perdăwa kaθar e felăstra, haj kamnôm te maj dikhav tut jokhar. Barem te merav paše tute, sar li 3ivisardôm. (adalkhe vorbença o Kiriak maj açhavdilo)

VETA: Kiriak, așun. Na phendăn manqe tu te maj solaxarav man jokhar? Te solaxarava, patăs man?

KIRIAK: Patăv tut.

VETA (*sigo*): Drago Kiriak, te na ovel man rig m'e jakhendar, te na ovel man rig t'e trajostar, te na maj resav jekh dës baxtali tuça – le! So maj kames? – Te zanava me daiči m'e ileste anθar sode phendă tuqe ov.

KIRIAK: Sosqe gelăn k-o restaurântos?

VETA: Gelôm palal o muj m'e phenăqoro le Zicaqoro. Sas but manușa, ke na-s amen kaj te beșas; bașavelas e mûzika; khelelas komedië; na șundôm khanć, na dikhlôm khanć. Sasti răt, anθ-o bașibaș le restaurantosqoro, mirri godi sas tōko tute; falas manqe ke sovav haj dikhavas jekh suno... zanavas me ke si te ondōl manqe jekh baro bialăchipe; kerdilosas manqe sēmnos: kana dësilo dinōmas mujal o taxtaj le momelăça. Ov, kana dikhlă man ke trașav, phenel: “Ei, so si kaj dină pes mujal! Na maj pată li tu anθ-asavke dilimatenθe. So! So kam ondōl manqe? Kam thabōl m'i kaștenqi-bikinlin. Te thabōl sastevesti! Na kerdă man oj man! Si

asigurime... Aborkha bilačipe...”. Dinōmas mujal i kândela; palal kodo, i daxni jakh marelâs pes manqe sajekh trine dësendar. Tut meklōmas tut khere khosindoj t'o phurdino: zanes ke kalilosas o praxos anθre lesθe haj astardănas tut te inkales les le sastrorreça. N-aști lavas m'o gindo kaθar o phurdino. Phenevas manqe: te čhudela jag, arakh Devl!a, o phurdino ande lesqoro vast, so kerav kana arakhava les mulo khere!... Am' sosqe na phendôm lesqe te lel sâma! Sosqe na manglôm les te del rigaθe ol gîndură sasti răt! Na dikhlôm khanć, zêw! Na dikhlôm khanć, na șundôm khanć! Solaxarav man pe so kames tu; patăs man?

KIRIAK (*ačhavdo sastes*): Patăv tut! (*čhudel dur i čhuri thaj lel e Vetan anθ-ol angălă*)

VETA (*kidindoj les zuralas*): Kiriak! (*ačhon jekh momênto jekh anθ-ol angălă okolavresqere bi te phenen khanć*) Kiriak, te na maj keres so kerdăn manqe, ke merav... čăces! mudares man...

KIRIAK: Ma, na maj kerav.

VETA: Des man tiro alav? Solaxares tut?

KIRIAK: Da.

VETA: Haj na-i te maj phenes manqe nijekh vôrba bilači?

KIRIAK: Na

VETA: Haj na-i te maj keres man te rovav?

KIRIAK: Na! Na! Na! Ta jartisares man?

VETA: Ta tu jartisares man?

KIRIAK: Me jartisardôm tut aba! (*kiden pen anθ-ol angălă*)

O r. DUMITRAKE (avrăl, telal i felăstra): Kiriak! Kiriak!

(*Ol duj zene ačhon jekh anθ-ol angălă avresqere sar barr, diindoj kan*)

VETA: Ai! Si ov...

KIRIAK: (*sigo, bi te mekel lan angălăθar, zal karing i felăstra*): Na-i khanć, zal k-ol pòstură karing o Marmizon... (*karing o raj o Dumitrake, k-i felăstra*) Tu săn, raj!a?

O r. DUMITRAKE (*avră!*): Am' so, Kiriak, éhave!a, na maj sutăn tuqe?
 KIRIAK: Pànda na, raj!a, akana sovav manqe.
 O r. DUMITRAKE: (*avră!*): Sov lokhes!...
 IPIN3ESKU: Sune šuže, onorabilo!na
 O r. DUMITRAKE (*durăndindoj pes lokhes*): Kiriak, éhave!a, le sàma pe so diam duma, ov bare jakhença: žanes man ke inkerav kana si te phenas pal'...
 KIRIAK (*kidindoj zorales le Vetan*): Mek, raj!a, žanes man ke sòm tuça kana si te phenas pala' t'i pakiv sar familistos!...

LAVA MAŠKAR LAVA...

absia - asvină

absin - asvin

čhormunt - čhonut, šonut(o)

ita - dikh

lisame, lisăme - turbime; (kathe) dilo, dili

maripnatença - marimatença

padmad - phir, pàso, phird

pojokhar - pojekhvar, varvar

ranik - krănga

šand - pàca

tòke, tòko - nùmaj, fèri, sàmo, sàci(s)

wardijes - dikhes

NEVE SIKLŌVIMATA

SINTAGME: ARTİKULO + ADŽEKTIVO + ŽUVLIKANO SUBSTANTIVO

Artikulo + rromano adžektivo štare agorimatença + žuvlikano živdisardo substantivo agorisardo anθ-o -j

O pučhipen	O kèzo	Jekhipen	Butipen
kon?	O Nominatìvo	i gugli daj	e gogle daja
kas?	O Akuzatìvo	e gogle daja	e gogle dajan[en]
kasqo?	O Genitìvo	e gogle dajaqo	e gogle dajan[en]qo
kasqi?		e gogle dajaqi	e gogle dajan[en]qi
kasqe?		e gogle dajaqe	e gogle dajan[en]qe
kasqe?		e gogle dajaqe	e gogle dajan[en]qe
kasqe?	O Datìvo	e gogle dajaqe	e gogle dajan[en]qe
kasθe?	O Lokatìvo	e gogle dajaθe	e gogle dajan[en]θe
kasθar?	O Ablatìvo	e gogle dajaθar	e gogle dajan[en]θar
kaça?	O Soc.-Instr.	e gogle dajaça	e gogle dajan[en]ça
-	O Vokatìvo	gugli!e daj!e	guglă!len daja!len

Artìkulo + rromano adžektìvo štare agorimatença + zuvlikano živdisardo substantìvo savo kerel o butipen anθ-o -ă

O pučhipen	O kèzo	Jekhipen	Butipen
kas?	O Nominatìvo	i terni bori	e terne boră
kas?	O Akuzatìvo	e terne boră	e terne borăn[ăn]
kasqo?	O Genitìvo	e terne borăqo	e terne borăn[ăn]qo
kasqi?		e terne borăqi	e terne borăn[ăn]qi
kasqe?		e terne borăqe	e terne borăn[ăn]qe
kasqe?		e terne borăqe	e terne borăn[ăn]qe
kasqe?	O Datìvo	e terne borăqe	e terne borăn[ăn]qe
kasθe?	O Lokatìvo	e terne borăθe	e terne borăn[ăn]θe
kasθar?	O Ablatìvo	e terne borăθar	e terne borăn[ăn]θar
kaça?	O Soc.-Instr.	e terne borăça	e terne borăn[ăn]ça
-	O Vokatìvo	terni!e bori!e	ternă!len boră!len

Artìkulo + rromano invariàbilo adžektìvo + zuvlikano živdisardo substantìvo

O pučhipen	O kèzo	Jekhipen	Butipen
kon?	O Nominatìvo	i kuć phen	e kuć phenă
kas?	O Akuzatìvo	e kuće phenă	e kuće phenăn[ăn]
kasqo?	O Genitìvo	e kuće phenăqo	e kuće phenăn[ăn]qo
kasqi?		e kuće phenăqi	e kuće phenăn[ăn]qi
kasqe?		e kuće phenăqe	e kuće phenăn[ăn]qe
kasqe?		e kuće phenăqe	e kuće phenăn[ăn]qe
kasqe?	O Datìvo	e kuće phenăqe	e kuće phenăn[ăn]qe
kasθe?	O Lokatìvo	e kuće phenăθe	e kuće phenăn[ăn]θe
kasθar?	O Ablatìvo	e kuće phenăθar	e kuće phenăn[ăn]θar
kaça?	O Soc.-Instr.	e kuće phenăça	e kuće phenăn[ăn]ça
-	O Vokatìvo	kući!e phen!e	kuća!len phenă!len

O pučhipen	O kèzo	Jekhipen	Butipen
kon?	O Nominativo	i zèleno žàmba	e zèlena žàmbe
kon?	O Akuzativo	e zelenone žàmba	e zelenone žamban[en]
kasqo?	O Genitivo	e zelenone žambaqo	e zelenone žamban[en]qo
kasqi?		e zelenone žambaqi	e zelenone žamban[en]qi
kasqe?		e zelenone žambaqe	e zelenone žamban[en]qe
kasqe?		e zelenone žambaqe	e zelenone žamban[en]qe
kasqe?	O Dativo	e zelenone žambaqe	e zelenone žamban[en]qe
kasθe?	O Lokativo	e zelenone žambaθe	e zelenone žamban[en]θe
kasθar?	O Ablativo	e zelenone žambaθar	e zelenone žamban[en]θar
kaça?	O Soc.-Instr.	e zelenone žambaça	e zelenone žamban[en]ça
	O Vokativo	zèlen!e žàmb!e	zelenă!len žambea!len

TE LIAS GODĂŢE!

- E zuvlikane navnă ka-o jekhipen xuden i desinença –a kajθar o akuzativo, te si živdisarde, thaj kajθar o genitivo, te na si živdisarde; ka-o butipen xuden i desinença –**an[-en]** kajθar o akuzativo, te si živdisarde, thaj kajθar o genitivo, te na si živdisarde.
- E zuvlikane navnă save keren o butipen anθ-o –ă (phen-phenă, kat-kată, bori-boră th.a.) xuden i desinença –ă kajθar o akuzativo, te si živdisarde, thaj kajθar o genitivo, te na si živdisarde; ka-o butipen xuden i desinença –**ăn[-ăn]** kajθar o akuzativo, te si živdisarde, thaj kajθar o genitivo, te na si živdisarde.
- Kana bešen pašal jekh zuvlikano substantivo, e rromane adžektivură štare agorimatença xuden i vokala –**e** kajθar o akuzativo tele vaş e živdisarde substantivură (Akuzativo: e terne daja / e terne dajan, Genitivo: e terne dajaqo / e terne dajanqo) thaj kajθar o genitivo tele vaş e biživdisarde substantivură (Akuzativo: i melali len / e melale lenă, Genitivo: e melale lenăqo / e melale lenănqo).
- Kana bešen pašal jekh zuvlikano substantivo, e invariabilo rromane adžektivură xuden i vokala –**e** kajθar o akuzativo tele vaş e živdisarde substantivură (Akuzativo: e kuće phenă / e kuće phenăn, Genitivo: e kuće phenăqo / e kuće phenănqo) thaj kaθar o genitivo tele vaş e biživdisarde substantivură (Akuzativo: i şukar còxa / e şukar còxe, Genitivo: e şukare coxaqo / e şukare coxenqo).
- Kana bešen pašal jekh zuvlikano substantivo, e gazikane adžektivură duje agorimatença xuden o agoripen –**ne** kajθar o akuzativo tele vaş e živdisarde substantivură (Akuzativo: e lungone sapnă / e lungone sapnăn, Genitivo: e lungone sapnăqo / e lungone sapnănqo) thaj kajθar o genitivo tele vaş e biživdisarde substantivură (Akuzativo: i lùngo dori / e lùnga doră, Genitivo: e lungone dorăqo / e lungone dorănqo).

Klasaqe bută

- Thon e avutne sintàgme savorre kezurenthe: *i terni bori*, *i ruputni rroj*, *i şukar rakli*, *i nasul phen*, *i žilto patrin*, *i zèleno phabaj*.
- Pheren e paragime:

O kèzo	Jekhipen	Butipen	Jekhipen	Butipen
Nominatìvo			i şukar bori	
Akuzatìvo	i purani kat			e şukare borăn
Genitìvo				
	e purane katăqi			
				e şukare borănqe
Datìvo		e purane katănqe		
Lokatìvo	e purane katăthe			
Ablatìvo			e şukare borăça	
Soc. – Instr.		e purane katănça		
Vokatìvo			şukari!e bori!e	

O kèzo	Jekhipen	Butipen	Jekhipen	Butipen	Jekhipen	Butipen
Nominatìvo	mirri phen			laqe luludă		
Akuzatìvo		mirre phenăn	laqi luludĩ		amare bibă	
Genitìvo	mirre phenăqo					amare bibănqo
				laqe luludănqi		
Datìvo						
Lokatìvo		mirre phenănthe				
Ablatìvo			laqe luludăθar			
Soc. – Instr.					amare bibăça	
Vokatìvo	mirri!e phen!e		-			

- Keren sintàgme save te anderăren zuvlikane substantivură thaj jekh maşkar e avutne adžektivură: parni, terni, žilto, şukar, lûngo, tang, loli, uži, nasvali.

I EVALUÀCIA LE 3ANGLIMATENQI?

A. Literatùra

1. Roden e òpere risparde / liparde anθ-o kadava modùlo ka-e licevosqi bibliòteka, kaj tumaro siklärno rromane čhibăqo, ka-e žudecosqi bibliòteka vaj k-i didaktikani bibliòteka le školutne inspektoratosqi!
2. Roden aj arakhen anθ-e lila (rromane vaj avere čhibăθe) le fragmèntură alosarde aj dine kathe, anθ-o modùlo!
3. Ginaven / drabaren, sastesθe, e òpere dine kadale modulusθe!
4. Zumaven te sikaven kaj maladile tume kasave miazutne òpere (vaj tème, motìvură, personăžură th.a.) anθ-e aver literatùre (rumunikani, magjarikani, francuzikani, rusikani, germanikani, anglikani th. k. m. d.)!
5. Save sine le xarakteristike le kreaciaqe (*Jekh lisiamè răt*) xramosardi kaθar o Ion Lùka Karažiàle?
6. Save tème vi motìvură arakhen pen anθ-e pesqe kreàcie?
7. Keren jekh literaturikano esèvo palal o kamipen maşkar e terne!
8. Save xatărimate aj emòcie si tumen kana čitisaren / drabaren kasave kreàcie?
9. Sosθar si kadava título kadale kreaciaqo?
10. Prezentisaren o stìlo, savesθe xramosarel o autòro!
11. Sosθe beşel o andipen kadala operaqo ka-o barăripen e đivesutne rromane literaturaqo?
12. Roden p-o internèto e biografie vi e bută xramosarde aj kerde le autorurenθar maladile kadale modulusθe! Keren jekh xarni prezentàcia le neve arakhle butënça save dikhen len!
13. Save neve literaturikane tème, spècie, motìvură th. a. arakhle aj siklile anθ-o kadava modùlo? Prezentisaren len!
14. Keren vi aver klasaqe vaj kheresqe bută anθar i literatùra, palal tumaro alosaripen vaj palal le siklärnesqo!

B. Čhib thaj vakăripen

1. Zumaven te dikhen, kotor kotoreça, sar sas nakhavde / ambolde rromanes e fragmèntură prezentisarde kathe! Cirden avri ververutne ekzèmplură / misala, k-aşti te aven andine anθ-o vakăripen le savorre siklövnença!
2. Alosaren, anθar e fragmèntură, ekzèmplură vaş e “zorale” vi le “bizorale” pùnkstură le amboldipnasqe / le tradukciaqe. Tume, save variànte arakhlenas?
3. Roden, anθ-e fragmèntură, ekzèmplură vaş e neve *fonetikane zanglimata* siklile kadale modulusθe! Vakăren palal lenθe!
4. Arakhen, anθ-e fragmèntură, ekzèmplură anθar e *morfologikane zanglimata* siklile kadale modulusθe, vaş e vakăripnasqe riga prezentisarde kathe! Vakăren palal lenθe!
5. Keren jekh “baribalval anθ-i godĩ” (“brejnstòrmìngo”) savorre kolegurença, kerindoj, ka-i kali phal, jekh xarni skèma le zanglimatenqi anθar e *leksikosqe nòcie* siklile anθ-o kadava modùlo!
6. Keren savorre siklövnença, ka-i kali phal, jekh “baribalval anθ-i godĩ” (“brejnstòrmìngo”), kerindoj jekh xarni prezentàcia le neve zanglimatenqi anθar e *vakăripnasqe nòcie* siklile anθ-o modùlo!
7. Roden anθ-e dine fragmèntură le *rimome fonetikane* fòrme thaj ulaven len, khethanes, klasaθe, anθar jekh “brejnstòrmìngo”, anθ-e verver kategòrie!
8. Roden, arakhen aj xramosaren savorre maladile *dialektàlo fòrme le lavenqe* aj den lenqe, klasaθe, sinonimură!

9. Roden aj arakhen, anθ-e dine tèkstură, e rromane lava kerdine anθar verver *maşkara le barvalăripnasqe le leksikosqo!* Ulaven len p-e kolòne aj phenen o tipo lenqo!
10. Keren *vi aver* gramatikane klasaqe vaj kheresqe bută, palal tumaro alosaripen vaj le siklărnesqo!

O BUXLĂRIPEN E 3ANGLIMATENQO

Kon sas o O Ion Ćōabă? (1935-1997, rum.: *Ion Cioabă*) sas o maj prinzardo lidero le rromenqo - na nùmaj anθ-i Rumùnia, tha' vi avere themenθe - anglal o berś 1989, kana, Rumuniaθe, pelăs o komunismo, tha' vi palal kadava berś, isindoj jekh anθar le maj anglutne rromane liderură.

O *Ion Ćōabă* sas biando p-o 7 januàro 1935, kaj o Băilèşti (rum.: Băileşti, jud. Dolj) anθ-jekh kăldăraricko famìlia. Pesqo dad, o *Mihucèsku Geòrge – o Diamànto Barkulika* (rum.: *Mihuţescu Gheorghe*), tha' vi savorre anglutne pesqe pradada vazdinesas penqo rromano kăldăraricko nămo pànda anθar o agor e 18-tone seliberśesqo. I rromni le Ionosqo le Ćōabăosqo sas i *Lùcia Mihàj Ćōabă* (rum.: Lucia Mihai Cioabă, 1937 – 2006), kaj sasas i phen e rromane xramosarnesqi, le Valerikăosqi le Stăneskosqo).

P-i vrjăma le Dujtone Maripnasqi e Lumjaqo, e šove berśenqo čhavorro, o Ion Ćōabă, khethanes pesqe familiăa, sas line aj tradine kaθar e vrjamaqe autoritètură, anθ-i Transnìstria, ka-o Bug, avere rromenča.

Palal o irinipen pesqe familiăo kaθar o Bug, avile te beśen palem anθ-i Oltènia. Atùnc, o *Ion Ćōabă* kerdăs pesqe i generàlo škòla, thaj kerdăs buti pesqe familiăa, palal i tradicia anθar o nămo le kăldărarurenqo (kerenas anθar xarkuma verver kheresqe čare, kazànură th.a.).

Astarindoj kadale berśenθar, vov ispidăs pesqe rromen te lien o modèrno zivipnasqo čhand, te mekhen o phirutno zivipnasqo čhand aj te beślθren pen, te zan anθ-e fàbrike te keren buti, te traden le čhavorren ka-e čhavorrenqe baròrră, školènθe, te traisaren vi von lače kondicienθe.

Isindoj jekh godăver terno, jekh komunikativo manuś, kaj sikavelas šukar, reslo, maşkar e berśa 1949-1955, o responsiblo le rromane komunistikane ternipnasqo anθar o žudèco Gorz (i Komunistikani Ònia le Ternipnasqi – KUT = UTC). E ternipnasqe grupača vov kerdăs buti ka-e sastrutne droma maşkar Bumbèşti- Livezèni.

O berś 1955 sas but baxtalo lesqe, o *Ion Ćōabă* aresindoj o bulibaşa le phirutne rromane kăldărarurenqo anθar o žudèco Gorz, tha' vi aktivisto kaj o Cèntrolo Komitèto le Uniaqo le Komunistikane Ternipnasqi, zi ka-o berś 1960. Vi maj dur, sas instrùktoro anθar e pučhimata le rromane ternenqe vaś e regiònură Krajòva thaj Pitèşti (rum.: *Craiova, Piteşti*). Sa kadja, anθ-i sajekh vrjăma, o *Ion Ćōabă* implementisarel o jekhto progrămo vaś o anipen le rromenqo palal sar mothovel i legislàcia, kerindoj lenqe zenuitnelilorre vi biandipnasqe čacărimate.

Anθ-o berś 1962, o *Ion Ćōabă* mekhłs o gorzıkano fororro, o Tîrgu Kărbunèati (rum.: *Târgu Cărbuneşti*), thaj ačhilăs – khethanes pesqe familiăa - ka-o Sibiu, anθ-o maşkar e themesqo. Kathe, panz berśa, maşkar 1962-1967, kerdăs jekh vesti - profesionàlo aj tradicionàlo buti, palal gelo te kerel buti sar mehàniko anθ-o Sibiu (1967-1971).

Kadja, vi maj anglal, vi anθ-e avutne berśa, o *Ion Ćōabă* sas o jekhto anθ-e jakha le rromenqe, kerindoj o jekhto emancipaciaqo vi integraciaqo progrămo le kăldărarickone vi le tradicionalone rromenqo. Kadava sas o kòrkorro lačo progrămo, e savesqe rezultàtură dikhen pen vi avdìves: e čhavorre gele ka-i škòla, e roma rodinde te keren buti, kerindoj penqe verver butilina vaś e sastrutne vaj plastikane bută. Adja, e kăldăraricko roma mekhle penqo phirutno trăjo. Vov sasas sa vrjăma o jekhto ekzèmplo thaj e kolaver gele palal lesθe e saste patăipnasça. Vov sas o jekhto kas sas les jekh bicikla, o jekhto kas sas les jekh tradipnasqo lilorro / tradipnasqo muklipen, o jekhto savo xurăndilo

e avionoça, o jekhto kaj vazdäs pesqe jekh kher, o jekhto savo dias pesqe le čhavoren ka-i škòla. E kolaver rroma vi von kerde sar vov kerdäs.

Anθ-o berś 1971, vov sas alosardo sar bulibäša le savorre phirutne rromenqo anθar i Rumùnia, thaj lias rig ka-o Jekhto Lumjaqo Kongrèso le Rromenqo, kaj thavdilo anθ-i Bari Britània. Kadä, reslo o mèmbro e Maškarthemutne Preziduosqo e “Rromane Uniaqo”, i jekhto maškarthemutni organizàcia le rromenqi anθar i lùmja thaj, 1981-e berśesθe, gelo ka-o trinto Lumjaqo Kongrèso le Rromenqo kaθar o Göttingen (I Federàlo Germània).

Vov, pesqe zivipnasθe, zumavdäs te kidel le rromen, te arakhen penqe xakaja sar themutne e Rumuniaqe. But mardäs pes vaś o inkeripen e kulturalone identitetosqo le rromenqo, te na aven asimilirime. *“I čhib, e ačara vi o tradicionàlo phiravipen sine e elemèntură save ašti te sikaven ke jekh naròdos si čacipnasθe jekh*

naròdos”. Paśal lesθe, sa vrjàma arakhläs pes o terno sociològo atùncaθar, o Geòrge Nikoläe (rum.: *Gheorghe Nicolae*), kaj resela o maj importànto lèdero vaś o arakhipen le xakajenqo le rromenqo.

Palal i Rumunikani Rivolùcia, zi kaj e alosarimata - save sasas te thavden pen p-o 20 maj 1990, o *Ion Čöabä* sas anavàrdo te avel reprezentànto le rromenqo anθar o endaj (nămo) le phirutnenqo vi le kàldàrarurenqo, o *Szomàntz Pètre* – reprezentànto le magàrikane rromenqo, thaj o avòkato (mujalo), o *Nikoläe Bòbu*, sar reprezentànto le thanesqe rromenqo.

O *Ion Čöabä* kerdäs jekh ilesqo atàko p-o 23 februàro e berśesqo 1997 thaj mulo ka-e Nasvalenqo Kher “I Floreasca” anθar Bukurèšti. Vov sas praxosardo anθ-e Municipiosqi Limorilin anθar o Sibiu. Palal o meripen, pesqo čhavo, o *Florin Čöabä* (biando anθ-o berś 1954), reslo pe thanesθe le rromenqo thagar. Pesqi čhai, i *Luminica* (rum.: *Luminița Mihai Cioabă*) si jekh but prinžardi xramosarni. Avräl i *Luminica* vi o *Florin*, anθ-i fàmilia le Ionosqi le Čöabäosqo maj sine aver štar čheja: i *Violèta* (xramosarni), i *Lùcia* (kaj bešel anθ-o fòros Los Angeles aj si aeronaùtiko inženèro), i *Liliàna* (kompozitòra devlikane himnurenqi) vi i *Gàbi Čöabä* (i daj e modistaqi, e Anaqi le Raduosqi).

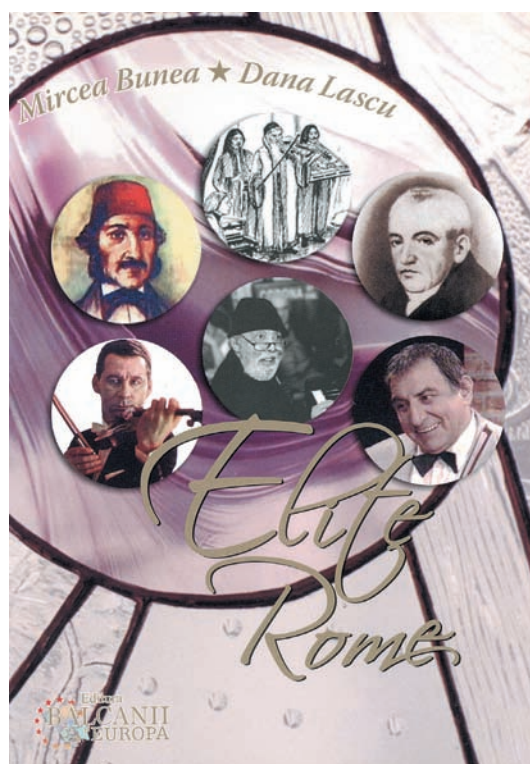

- Anθ-i Rumùnia si prinžarde vi aver rromane aktòrură, sar sas o *Ștefan Bănică* (București), vaj o *Mihai Răducu* (Tg. Mureș), i *Vera Lingurar*, kerindoj buti anθ-o Bukurèšti.

Vi avere themenθe, sas bare rromane aktòrură, sar sasas o Yul Brinner (b. ka-o 07.07.1915 - palal aver rodale vov sas biando ka-o 12.07.1915 - anθ-o Sahalin, Vladivostok (Rùsia), savo mulo ka-o 10.10.1985, anθ-o New York). Ka-o dujto rromano internacionàlo kongrèso, anθar i Genèva, anθ-o berś 1978), vov sas alosardo sar onorìfiko prezidènto le rromenqo.

Sa kadja, o *Charles Chaplin* (b. ka-o 16 aprìlo 1889, m. ka-o 25 dekèmbro 1977) prinžardä ke vov si rrom 13-e berśenča anglal o meripen (dikh *I paramìci mirre zivipnasqi. My autobiography* - 1964): “Mirri mami sasas p-i paś rromni”.

O VII-to modùlo

LE MAJ PRINZARDE PROZATÒRURĂ THAJ POÈTURĂ E RROMANE LITERATURAQE E RUMUNIAΘAR

O 18-to dīves e marcosqo si anθ-i Rumùnia o *Dīves e Rromane Xramosarnesqo* – astarindoј kaθar o 18 trintonaj e beršesqo 1812, kana o **Ion Budai-Deleanu** telxramosarel vi bičhalel *Prinzaripnasqo lil karing o butšundo gilavno*, o *Mitreă Perea* [“Epistolie închinătoare către Mitru Perea, vestit cântăreț”, kajθar inklōl ke o rumunikano xramosarno o Ion Budai Deleanu thaj o Petru Maior [“Mitreă Perea”] sasas rroma!

Sa kadala okaziaça, svakone beršesθe, p-o 18 trintonaj, del pes patīv vi avere **rromane prozatorenqe e Rumuniaθar**, sar sine: o *Anton Pann*, o *Valerică Stănescu*, o *Păun Gheorghe Ialomițeanu*, i *Irina Gabor-Zrinyi*, o *Moca Rudolf* vi o *Costică Bățălan* th.a., tha’ vi le xramosarnenqe avere **themenθar**, sar sine e **prozatòrură**: o *John Bunyan* (Anglia), i *Celja Stojka* (Austria), i *Sali Ibrahim* (Bulgaria), o *Daniel Bartolomej* (Cehia), i *Mariella Mehr* (Elveția), o *Veijo Baltzar* (Finlanda), o *Mateo Maksimof* (Franța), i *Philomena Franz* (Germània), o *Aleksandro Germano* (Rusia), o *Dezider Banga* (Slovakia), i *Elena Lackova* (Slovakia), o *Alja Krasnici* (Sèrbia) o *Jose Heredia Maya* (Spania), i *Kaθarina Taikon* (Suedia), o *Bari Karoly* (Ungaria), o *Menyhert Lakatos* (Ungaria) ș.a.

Sa kadja, del pes patīv vi le **rromane poeturenqe**, ververe **themenθar**, sar sine: o *Uzin Kerim* (Bulgaria), o *Santino Spinelli* (Italia), o *Kujtim Paçaku* (Kosovo), o *Ljatif Demir* (Macedonia), i *Bronislawa Wajs-Papusza* (Polonia), o *Nikolaj Pankov* (Rusia), o *Leksa Manuš* (Rusia, Letonia), o *Slobodan Berberski*, o *Rajko Djurić*, o *Jovan Nikolić* (savorre anθar i Sèrbia, tha’ o palutno živel akana anθ-i Germània), o *Bairam Haliti* (Serbia), o *Choli Daróczi József* (Ungaria) th.a. vaj rromane poètură e **Rumuniaθar**, sar sine: o *Ștefan Fuli*, o *Gelu Măgureanu*, i *Luminița Mihai Cioabă*, o

Marius Lakatos, o Ion Micuță, o Ghiță Marian, o J. Price, o Mircea Lăcătuș, o Marconi Rupa, i Ina Radu, i Delia Grigore, i Izabela Tiberiade ș.a.

O 3èlu Măgurănu (Gelu Măgureanu)

Mașkar e terne poètură le rromenqe o maj talantime poèto sas o Gelu Măgureanu. Bibaxtăθar, vov mulo na bute vrjamaθar, ka-e 41 berša, p-o 5 jùlio 2009, anθ-o fòros Satu Mare, kaj vov beśelas 6-e berśenθar aj kerelas buti vaś e rroma. Vov biandilo anθ-o Bacău, isindoj anθar e rrome, save xasarde i rromani vakărdini čhib. Tha', savorre kadalença, vov sas but lačhes molisardo / dikhlo kaθar e gažikane bare xramosarne, dinindoj lesqe maj but prèmiură. Kathe, arakhena jekh anθar pesqe poezienqe lila, Fereastra de dincolo [I felăstra intă], savo inklisto anθ-o berś 2004, ka-o Bacău, isindoj editisardo kaθar o "Kher le Xramosarnenqo".

Te dikhas o xoripen pesqe poeziaqo!

*Phaglem manqe o gad te
sikavav tuqe ke vi man si man
Odī, tha' tu na dikhlăn desār
varesave
kale vi jekh ilo kermărindoj
an-jekh duruvli
rateça, na dikhlăn desār tiri
pesqi jakh..."*

[o rromano amboldipen: o Geòrge Sarau]

Kana mulo o 3èlu Măgurănu, jekh rromano poèto vi skùlptoro, kaj beśel anθ-i Vièna, o Mircă Lăcătuș (rum.: Mircea Lăcătuș), xramosardăs palal lesθe i poèzia, Poštaqo lil. E 3elusqe le Măgurănuosqe:

*Te na avel tut grîza, daje, si man lačhes
Si kodobor šukar i barrutni phurt
telal savăθe sovav
o pani si užo
dikhlem man an-laθe
po but var sar o Nărcizo
thaj na dilisajlem pànda
Te na avel tut dar, daje, si man lačhes
maj thavdel xanci rat manθar kaθar jekh maripen
varesave bi kheresqe zuklença
akana sam amala
thaj beśen arakhipnasqe jekhe vi avere rigaθe e
phurtăqe
sar arakhenas pen k-e udara varesave filatînaqe
vi kana, varvar, kana dikhav manqe i učalin
sa vrjàma inklôl manqe p-o šero jekh koròna
tha' na xatărav te si jekh sovnakajutni
vaj jekh kanrenqi*

*Na avel tut dar, daje, si man lačhes
avďives tradem p-o pani pànda jekh bero".*

(rromano amboldipen: o Geòrge Sarau)

O Ștefân Fùli (Ștefan Fuli) sas biando ka-o 23 àugusto, o b. 1950, anθ-o Mureșeni, jekh pero e forosqo Târgu Mureș, isindoj o jekhito poèto anθar i Rumùnia, savo ankalavel jekh sasto poezienqo lil, anθ-o berś 1993, o tòmo *Pașe - dur* ("Aproape-departe", i Editura Tipomur: Tg. Mureș). Maladilo kaθar jekh depresivo isipen e odēsqo ćucipnasqo, kaθar o xatāripen e xasaripnasqo, o poèto piel viś/otrōva p-o 17 dekēmbro 1994, tha' marel pes e meripnaça trin ćhona, isindoj but nasvalo, thaj merel, agoresθe, ka-o 28 mārco 1995, ka-o Tirgu Mùreș.

O Ștefân Fùli kerdās pesqe anglutne eŧta školaqe klāse ka-o Tirgu Mùreș, thaj i oxtoto klāsa ka-o Adāmuș (rum.: *Adămuș*), kaj avilās pesqe familiaça te bešen kothe (2 km. dur kaθar o Tîrnăveni). Vov kerdās butī sar butārno ka-o Himikano Kombināto vi sar jagaqo astaralo ka-e Tatāriplasqi Centrāla kaθar o Himikano Industriālo Licēvo anθar o fōros Tîrnăveni (rum.: *Târnăveni*). But palal, anθ-o berś 1987, o Ștefân Fùli agordel pesqe e Phuvāqo aj Industriālo Licēvo anθar i diz Živdēj (rum.: *Jidvei*, jud. Alba).

Les sasas les, sa vrjāma, familiaqe pharimata, kodolesqe sasas les śtar ćhave, thaj jekh lenθar sa kadja sasas les jekh ćhavorro aj "savorre živenas anθ-jekh ćorrorro kher" – palal sar phenel amenqe pesqo amal, o xramosarno, o *Răzvân Dukân* (dikh "Cuvântul liber", Observator cultural, nr. 162/21 August, 2007), liparindoj i dedikācia dini lesqe aj xramosardi kaθar o poèto p-e pesqo lil *Pașe - dur*: "...*I poezia anθar manθe si sa, kana n-aști te avel tut khanć aver...*

Manθe bianel pes i poezia anθar o xasardo rodipen e ġindosqo, e mandosqo...".

Sa vrjāma, vov xramosarelas poezie, isindoj mēmbro ka-o literāro kidipen anθar o Tîrnăveni, anavārdo o "Tudor Arghezi" (kaj paruvdās o anav anθ-o literāro kidipen "Elena din Ardeal" [*I Elēna anθar o Ardālo*]).

Anθ-o berś 1994, jekh germanikano žurnalisto anθar i Rumùnia, o *Franz Remmel* (kaj editisardās, ka-i Viena, anθ-o berś 1993, o lil *Die Roma Rumaniens*. Volk ohne hinterland, Viena: Picus), kerdās le rromane poetosqe prezentācie anθ-e verver kulturālo institucie, ka-o Berlīn, Oberwart, Viēna vi Innsbruck.

O Ștefân Fùli publikisardās pesqe poezie anθ-e thanutne rīviste sar: *I loli ćerxen* ("Steaua roșie"), *I Tîrnāva* ("Târnava"), *O vesto lav* ("Cuvântul liber").

Palal lesθe vi palal pesqo poezienqo lil "*Pașe - dur*" (*Aproape - departe: Poeme campestre*, Târgu-Mureș: Editura Tipomur, 1993, 63 p.), xramosarde pesqe laće amala ververe thanenθe - e xramosarne o *Răzvân Dukân* (Răzvan Ducan), o *Nikolāe Băcūc* (Nicolae Băciut) thaj o *Dēmeter Zoltān* -, o *Dōru Mureșān* (Doru Mureșan), o *Euzēniu Nistor* (Eugeniu Nistor), o *Franc Remēl* (dikh Franz Remmel, *Un poet rrom*, "Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien", 5 martie 1994), i *Āna Kòmśa* (dikh Ana Comșa, *Scriitori români mureșeni*. Dicționar biobibliografic, Târgu-Mureș: Biblioteca Județeană Mureș, 2000) th.a.

O Nikolāe Băcūc xramosarelas palal o Ștefân Fùli, kadja: "*Berśença anglal, malavavas jekhe poetos, savo ućāreleas pes anglal tuθe anθar o sadipen vi o putaripen pesqe poetikane vakāriplasqo, biinklōvindoij nijekhe ćhandesθe pesqo somdidaktikano stātuso, anθ-e "dokumēnturā" isindoj fēri jekh agorutno oxtone klasenqo.*

Nić pesqo etnikano isipen, rromesqo, na sasas kadja lokhes dikhlo. Sasas sa vrjāma xurāvdo śukar, sasas pedānto vi śužo, falas sar "inkaldo anθar o moxton".

Vov sas praxosardo anθ-o gav Adāmuș. Anθar pativ karing lesθe, p-o 20 septēmbro 2001, e autoritēturā paruvde o anav e stradaqo anθar o Adāmuș, kaj beślās o poèto, anavārdi "Înfundată", anθ-o anav *I strāda o Poèto o Ștefân Fùli* ["Strada Poet Ștefan Fuli"], thaj o berśisaripen e neve anavesqo, oficialone ćhandesθe, sas kerdo žojine, 28 mārco 2002. Sa kadja, palal pesqo meripen, sas kidine - kaθar pesqe sas amala, e poēturā o *Răzvân Dukân* thaj o *Dēmeter Zoltān* - aver pesqe arakhle poezie anθ-jekh lil anavārdo *O kīno e jagaqo* ["Calvarul rugului"].

NEVE SIKLÖVIMATA

I. I DISKÛSIA / O VAKÄRIPEN

2. So si jekh diskÛsia?

- Si jekh zivdo dujenqo vakäripen, butvar tradino, maškar zene verver falimatença, anθ-o savo kerel pes i evaluàcia jekhe pučhipnasqi.
- Si jekh vakäripen palal jekh pučhipen, anθ-jekh parlamentosqo khetanipen vaj palal jekh kotor jekhe procesosqo, anθ-e savo o lav si dino e rigenqe thaj e avokaturänqe.

3. I trujalni sinia si jekh vesti diskÛsia p-jekh dini tëma, saväthe si akharde te phenen penqo alav e specialisturä anθar nesavo umal vaj e reprezentanturä e buxle publikosqo. I eksprësia trujalni sinia, avel kajθar i legënda e thagaresqi ärtur; voj mandaisarel e participaciaqo barrabaripen. Kadava dujenqo vakäripnasqo tipo si jekh vakäripnasqi fërma anθ-o grùpo.

4. E fäktorurä kaj influencisaren e gruposqi eficiëncia si:

- **e gruposqo phandlipen:** i zor saväça e gruposqe mëmbrurä si cirdine maškar lenθe. E gruposqo phandlipen tradel e kamle resimatenθe.
- **e gruposqo baripen:** sodeça o grùpo si maj baro, kazomeça si jekh maj baro informaciaqo, talenturänqo thaj eksperiençenqo ververipen. Avere rigaθe, sodeça o grùpo si maj baro si maj frimi šanse kaj te len kotor sarkon gruposqo zeno.
- **e membrurenqe xarakteristike thaj e objektivurä:** šaj te aven homogëno grùpurä thaj heterogëno grùpurä. Anθ-e heterogëno grùpurä šaj te aven konflikturä, tha' butvar, kadala grùpurä si len maj laçe resimata sar e homogëno grùpurä; sa inkerel e šerutnesqe personalitetosθar thaj e stilosθar.
- **e zenenqo thovipen:** na si mišto kaj e “biamala” te bešen jekh anglal kolaver. Von trobal te aven thovde jekh pašal aver.
- **e maškargrupuränqe reläcie:** nijekh zeno na kerela kotor anθar jekh grùpo kaj si dikhlo e kolaverenθar sar biinteresänto. Kadava zeno vaj mekhela o grùpo, vaj avela bisombutärno thaj avela pharo te vakärel pes leça.
- **i duti:** e dutäqo pharipen thaj orso dutäqo mangipen azbana e gruposqe membrurenqi tordäs. Jekhe gruposqe dutä šaj te aven xulavde dikhindoj e malavimatenqe štar šerutne resa: e informaciaqo tradipen, o godipheripen, e pharipnasqo rezolvisaripen, e decizienqo liipen.
- **e tradipnasqo stilo šaj te avel:** o demokratikano stilo, o autoritärno stilo thaj o mukhipnasqo stilo; von si praktikisarde e gruposqe šerutnesθar. Si mišto kaj e gruposqo šerutnesqo stilo te avel demokratikano; e gruposqo šerutno tradel nùmaj atünçi kana trobal thaj butärel opral e bazutne idëe, kaj e gruposqe mëmbrurä te aresen penqe resenθe.

Klasaqe butä

1. So si jekh diskÛsia? Tha' jekh trujalni sinia?
2. Save si e fäktorurä kaj influencisaren e gruposqi eficiëncia?
3. Kana šaj kerel pes jekh diskÛsia? So anderärel voj?
4. Xulaven tumen anθ-e grùpurä kerde anθar 5-6 zene thaj keren jekh diskÛsia p-i tëma “Si mišto te agorisaras o licëvo? Sosθar?”. Anθ-e sväko grùpo jekh zeno avela e gruposqo šerutno. Palal kodoja dikhen savi sas i eficiëncia tumare gruposqi, te aresle tumaro res.

II. I KERNAVNI

Palal sar dikhläm anθ-e kolaver berša, anθ-i rromani čhib, e kernavnä šaj te aven:

- tematikane (save agorisaren pen k-o infinitivo anθ-o **-al**, **-ol/öl**, **-il**), 2% anθar savorre rromane čibäqe kernavnä;
- bitematikane (save agorisaren pen k-o infinitivo anθ-o **-el**), 98% anθar savorre rromane čibäqe kernavnä.

Sar nakhavas jekh kernavni savorre vaxtenθe thaj modururenθe / čhandenθe?

A. E 3ENUTNE MÒDURĂ

1. O INDIKATÌVO MÒDO

- a) o **akanutno vaxt**: kerel pes anθar e verbosqo kòkalo thaj e agorimata: *-av, -es, -el, -as, -en, -en* (vaś e atematikane kernavnă), *-av, -as, -al, -as, -an, -an* (vaś e tematikane kernavnă save agorisaren pen ka-o infinitivo anθ-o agoripen **-al**), *-iv, -is, -il, -is, -in, -in* (vaś e tematikane kernavnă save agorisaren pen ka-o infinitivo anθ-o agoripen **-il**), *-av, -os, -ol, -as, -on, -on* (vaś e tematikane, kernavnă save agorisaren pen ka-o infinitivo anθ-o agoripen **-ol**).
 - b) o **avutno vaxt**: o sintetikano avutno vaxt kerel pes anθar e verbosqo akanutno vaxt thaj i vokàla **-a**, haj o analitikano avutno vaxt kerel pes anθar o alav **ka(m)** thaj e verbosqo akanutno vaxt.
 - c) o **imperfèkto**: kerel pes anθar e verbosqo akanutno vaxt thaj o grùpo **-as**.
 - d) o **nakhlo vaxt**: kerel pes anθar e verbosqo kòkalo thaj e agorimata: *- dem/-dòm/-dùm, -dăn, -dăs, -dăm, -de(n), -de(n)* vaj *-lem/-lòm, -lăn, -lăs, -lăm, -le(n), -le(n)*.
 - e) o **po but sar perfèkto**: kerel pes anθar e verbosqo nakhlo vaxt thaj o grùpo **-as**.
2. O **KONZUNKTÌVO MÒDO**: kerel pes anθar i konzùnkcia **te** thaj o akanutno vaxt kaθar o indikativo.
3. E **MANGIPNASQO MÒDO**:
- a) o **akanutno vaxt**: si les sajekh fòrme e imperfektoça.
 - b) o **perfèkto**: si les sajekh fòrme e po but sar perfektoça.
4. O **IMPERATÌVO**: vaś o dujto zeno ka-o jekhipen liel e kernavnăqo kòkalo, haj ka-o dujto zeno ka-o butipen liel e fòrma kaθar o akanutno vaxt o dujto zeno.

B. E BI3ENUTNE MÒDURĂ

1. O **INFINITÌVO**: liel i fòrma kaθar o akanutno vaxt, o trinto zeno k-o jekhipen.
 2. O **GERUNDÌVO**: kerel pes anθar e verbosqo kòkalo thaj jekh anθar e agorimata: *-indoj, -indos, -indor*.
 3. O **PARTICIPIO**: kerel pes anθar e verbosqo kòkalo thaj e agorimata: *-d/o, i, e, e* vaj *-l/o, i, e, e*.
 4. O **SUPÌNO**: kerel pes anθar e verbosqo kòkalo thaj e agorimata: *-ipnasq/o, i, e, e*.
- Anθ-i rromani čhib paśe savorre kernavnă konzùgisaren pen sakadă. Bute kernavnănθe si verver o nakhlo vaxt. E kernavnă save **na respektisaren i zangli règula** si:

I. ATEMATIKANE VÈRBURĂ save na respektisaren i zangli règula, kana thon pen ka-o nakhlo vaxt, o indikativo mòdo:

1. I **kernavni sovel** ka-o nakhlo vaxt, o indikativo mòdo, kerel pes anθar: *su-* (e verbosqo kòkalo) + *-tem/-tòm, -tăn, -tăs, -tăm, -te(n), -te(n)* (e nakhle vaxtesqe agorimata) = *me suturem, tu sutăn, vov/voj sutăs, ame sutăm, tume sute(n), von sute(n)*.
2. I **kernavni zanel** ka-o nakhlo vaxt, o indikativo mòdo, kerel pes anθar: *zan* (e verbosqo kòkalo) + *g + -lem/-lòm, -lăn, -lăs, -lăm, -le(n), -le(n)* (e nakhle vaxtesqe agorimata) = *me zanglem, tu zanglăn, vov/voj zanglăs, ame zanglăm, tume zangle(n), von zangle(n)*.
3. I **kernavni rovel** ka-o nakhlo vaxt, o indikativo mòdo, śaj te kerel pes anθar:
 - a) *rov* (e verbosqo kòkalo) + *-lem/-lòm, -lăn, -lăs, -lăm, -le(n), -le(n)* (e nakhle vaxtesqe agorimata) = *me roblem, tu rovlăn, vov/voj rovlăs, ame rovlăm, tume rove(n), von rove(n)*.
 - b) *ru* (e verbosqo kòkalo) + *-jem/-jom, -jan, -jas, -jam, -je(n), -je(n)* (e nakhle vaxtesqe agorimata) = *me rujem, tu rujan, vov/voj rujăs, ame rujam, tume ruje(n), von ruje(n)*.
4. I **kernavni merel** ka-o nakhlo vaxt, o indikativo mòdo, kerel pes anθar: *mu* (e verbosqo kòkalo) + *-lem/-lòm, -lăn, -lăs, -lăm, -le(n), -le(n)* (e nakhle vaxtesqe agorimata) = *me mulem, tu mulăn, vov/voj mulăs, ame mulăm, tume mule(n), von mule(n)*.
5. I **kernavni perel** ka-o nakhlo vaxt, o indikativo mòdo, kerel pes anθar: *pe* (e verbosqo kòkalo) + *-lem/-lòm, -lăn, -lăs, -lăm, -le(n), -le(n)* (e nakhle vaxtesqe agorimata) = *me pelem, tu pelăn, vov/voj pelăs, ame pelăm, tume pele(n), von pele(n)*.
6. I **kernavni avel** ka-o nakhlo vaxt, o indikativo mòdo, kerel pes anθar: *av* (e verbosqo kòkalo) + *i + -lem/-lòm, -lăn, -lăs, -lăm, -le(n), -le(n)* (e nakhle vaxtesqe agorimata) = *me avilem, tu avilăn, vov/voj avilăs, ame avilăm, tume avile(n), von avile(n)*. Sakadă phiravel pen e kernavnă **xutel, ačhel**.
7. I **kernavni del** ka-o nakhlo vaxt, o indikativo mòdo, śaj te kerel pes anθar:
 - a) *d* (e verbosqo kòkalo) + *-dem/-dòm, -dăn, -dăs, -dăm, -de(n), -de(n)* (e nakhle vaxtesqe

agorimata) = *me dem, tu dăn, vov/voj dăs, ame dăm, tume de(n), von de(n).*

- b) *d* (e verbosqo kòkalo) + *i* + *-nem/-nòm, -năn, -năs, -năm, -ne(n), -ne(n)* (e nakhle vaxtesqe agorimata) = *me dinem, tu dinăn, vov/voj dinăs, ame dinăm, tume dine(n), von dine(n).*

8. I kernavni *lel* ka-o nakhlo vaxt, o indikativo mòdo, šaj te kerel pes anθar:

- a) *l* (e verbosqo kòkalo) + *-lem/-lòm, -lăn, -lăs, -lăm, -le(n), -le(n)* (e nakhle vaxtesqe agorimata) = *me lem, tu lăn, vov/voj lăs, ame lăm, tume le(n), von le(n).*

- b) *l* (e verbosqo kòkalo) + *i* + *-nem/-nòm, -năn, -năs, -năm, -ne(n), -ne(n)* (e nakhle vaxtesqe agorimata) = *me linem, tu linăn, vov/voj linăs, ame linăm, tume line(n), von line(n).*

- c) *l* (e verbosqo kòkalo) + *i* + *-lem/-lòm, -lăn, -lăs, -lăm, -le(n), -le(n)* (e nakhle vaxtesqe agorimata) = *me lilem, tu lilăn, vov/voj lilăs, ame lilăm, tume lile(n), von lile(n).*

II. TEMATIKANE VÈRBURĂ save na respektisaren i zangli règula kana thon pen ka-o nakhlo vaxt, o indikativo mòdo:

1. **I kernavni *zal*** ka-o nakhlo vaxt, o indikativo mòdo, kerel pes anθar: *g* (e verbosqo kòkalo) + *e* + *-lem/-lòm, -lăn, -lăs, -lăm, -le(n), -le(n)* (e nakhle vaxtesqe agorimata) = *me gelem, tu gelăn, vov/voj gelăs, ame gelăm, tume gele(n), von gele(n).*

2. **I kernavni *azbal*** ka-o nakhlo vaxt, o indikativo mòdo, šaj te kerel pes anθar:

- a) *azba* (e verbosqo kòkalo) + *ndi* + *-lem/-lòm, -lăn, -lăs, -lăm, -le(n), -le(n)* (e nakhle vaxtesqe agorimata) = *me azbandilem, tu azbandilăn, vov/voj azbandilăs, ame azbandilăm, tume azbandile(n), von azbandile(n).*

- b) *azba* (e verbosqo kòkalo) + *ni* + *-lem/-lòm, -lăn, -lăs, -lăm, -le(n), -le(n)* (e nakhle vaxtesqe agorimata) = *me azbanilem, tu azbanilăn, vov/voj azbanilăs, ame azbanilăm, tume azbanile(n), von azbanile(n).*

- c) *azba* (e verbosqo kòkalo) + *j* + *-lem/-lòm, -lăn, -lăs, -lăm, -le(n), -le(n)* (e nakhle vaxtesqe agorimata) = *me azbajlem, tu azbajlăn, vov/voj azbajlăs, ame azbajlăm, tume azbajle(n), von azbajle(n).*

Sakadă phiraven pen e kernavnă daral, xasal, izdral, lazal, sungal, tromal.

3. **I kernavni *parnöl*** ka-o nakhlo vaxt, o indikativo mòdo, kerel pes anθar: *parn* (e verbosqo kòkalo) + *i* + *-lem/-lòm, -lăn, -lăs, -lăm, -le(n), -le(n)* (e nakhle vaxtesqe agorimata) = *me parnilem, tu parnilăn, vov/voj parnilăs, ame parnilăm, tume parnile(n), von parnile(n).* Sakadă phiraven pen e kernavnă ***kerdöl, ternöl, lolöl, ačhöl, phuröl, baröl, thulöl.***

Klasaqe bută

- Save si e kernavnăqe gramatikàlo kategorie?
- Keren e kernavnăqi klasifikàcia!
- Den pen e kernavnă: *zal, sovel, kerdöl, ačhel.* Xulaven tumen anθ-e štar grupe thaj lien po jekh kernavni grupaθe thaj thon la savorre vaxtenθe thaj modururenθe. Palal so agordine, dikhen sar kerde sarkon grupa e kernavnăqi konžugàcia.
- Pheren o telutno tabèlo!

o nakhlo vaxt							
<i>O gin</i>	<i>O zeno</i>	<i>daral</i>	<i>baröl</i>	<i>rovel</i>	<i>zal</i>	<i>merel</i>	<i>azbal</i>
Jekhipen	Me	darajlem					
	Tu		barilăn				
	Vov			rujas			
	Voj						
Butipen	Ame				gelăm		
	Tume					mulen	
	Von						azbajlen

LAVA MAŠKAR LAVA...

I trujalni sìnja – i rotali sìnja
I diskùsia - o vakäripen

o licèvo – i maškarutni škòla

Inkeren godí!

I komedià / e asavipnasqo literaturikano kotor - Dramatikano xramosaripen, kaj o subjèkto thaj o agor anen o asaipen, i òpera kaj prasal sociàlo relàcie vi etikane, manuésqeqe éhanda, phiravipnasqeqe astarimata, nasul phiravimata le manuésqeqe th.a.

O BUXLÄRIPEN E 3ANGLIMATENQO

Te zoräräs e 3anglimata palal e literaturaqe éhanda!

I LITERATÙRA				
O LIRIKANO / POETIKANO ÉHAND		O EPIKANO ÉHAND		O DRAMÀTIKO ÉHAND
I selikani literatùra	E autorosqi literatùra	I selikani literatùra	E autorosqi literatùra	
- i dòjna / i lùngo dīli - o éingardipen - o rovipen	- i òda / e asaripnasqo dīlavipen - o himno - i satira - i elegia - i romànca / o bilošalo dīlavipen - o pastèlo - i meditàcia / e godīsaripnasqi poezia - o pamflèto / o prasaipen - o sonèto - o rondèlo - o gazèlo - i glòsa - i idila / e jubisaripnasqo dīlavipen	- i balàda - e acaripnasqe / e rituàlo dīlā - i lùngo paramìci - i legènda / i prapurani paramìci - i paràbola	- e autorsqi balàda - i fàbula - o poèmo - i epopèa / o buxlo mothovipen - i tikni novèla / i skìca - i novèla - i paramìci - o romàno	- i tragedìa - i komedià / e asavipnasqo literaturikano kotor - i tràgiko - komèdia - i dràma

O VIII-to modùlo

E POÈTE VI POÈTURĂ ANΘAR I RUMÛNIA.
Kaθar le maj terne, 3i kaj le maj nakhavde beršenθar

I Izabela Tiberiade

Vi amare rromane siklōvnē aj siklōvnă, save siklōven školenθe i rromani čhib, xramosaren vi publikisaren poezie. Sar ekzèmplo, i Izabela Tiberiade, si jekh čhaj anθar o fōros Craiova, kaj ankalavdās jekh poezienqo lilorro, *Începutul frumuseții* [O astaripen e šukaripnasqo]. O lil inklisto anθ-o berś 2008.

Te lias jekh anθar pesqe kreàcie, i poezia *Tu siklărdăn man*:

*Tu siklărdăn man
Tu siklărdăn man te azbav o učipen e cérosqo,
Tu siklărdăn man sar te azbav i jag,
Tu siklărdăn man te prinzarav i jag.
Tu siklărdăn man te jubisarav,
Te aști te rovvav vaj te pašasav.
Tu siklărdăn man te bešav, te patăv,
Te jertisarav, te dikhav,
Tu siklărdăn man paše sa,
Tha' kon san tu?*

[o amboldipen: *Gheorghe Sarău*]

O Mariàn Gică (Marian Ghiță)

Sa kadja, anθar e Craiova-qi zòna bešel jekh terno talantime poèto, o Marian Ghiță, savo xramosardàs vi editisardàs e poezienqo lil *Șoaptele Mâinii Drepte* [E pašvakàrimata le ćaće Vastesqe]. O lil inklišlo anθ-o berś 2008, ka-i Craiova. Sikavas tumenqe kathe jekh anθar pesqe poèzie:

*Sompatrèto tiraxença
Kon žanel maj lačhes sar nikon
So xatàrav
Me, savo avav dural, me, kodova kaj
Telàrel resindoj
Jekh tikno palalavilipen jekhe minutosqo
Maškar o ćaço punro vi o zervo punro
Jekh čharalo korkoripen
Lino vunžilesθe kodolesθar kaj phirdàs maj
anglal manθar
Bi te phenel nić jekh lav
Aštivas te patàv ke, sathaj, me sem!
ka-o 26 dekèmbro, o b. 2007
(Sajekh Marià, sajekhe stadàça)*

[o rromano amboldipen: Gheorghe Sarău]

O Mircă Lăcătuș (Mircea Lăcătuș). O rromano skùlptoro, o Mircea Lăcătuș, kaj bešel anθ-i Vièna, xramosarel vi poèzie rromane tematikaça. Das tumenqe, kathe, jekh śukar poèzia, *Căruța din inima mea* [O vurdon anθar mirro ilo], kaj sas amboldini rromane čhibàθe kaθar o raj inspèktoro le rromane edukaciaça, o Lucian Cherata, anθar o žudèco Dolj.

O vurdon anθar mirro ilo

(kaθar o Mircea Lăcătuș)
*Me bešlem ka-o rindo thaj sa ažukerdem
ni-jekh phuvesqi muzdi ći liem
thaj ka-o fiesavo maràzo
ćhinavas anθa manθe
jekh ćerosqo kotor le ćiriklănça le sa
thaj maravas la anθ-ěl karfă
p-e ilosqe pašave
kerindoj les uži vurdonesqi učhardi
palal maj cirdavas p-i truj varesode merimata
thaj palem kerelas man phuvesqo kamimos
thaj ažukeravas te del man anθar jekh luludǎ or jekh
rukh
te kingàrav les haj vov te del pherră
thaj nevosθar ćhinavas ćerosqe kotora thaj
thovdem len p-ěl grasta
maravas ěl marutha le harapnikoça cirdavas len
semas bidikhlo thaj durărdo sar jekh pani*

*kaj dikhelas pes o veś
telal e ćerosqe vaza
fèri rovipen aśunelas pes vi khelipen
de kana zi kana maj meravas vi me
atùnć fèri atùnć me primisaravas
saniphuv
kothe anθa e kokalenqo parnipen
savaxt aćhelas avri jekh maruth
sar jekh zukel anθar te rovel ma’.*

(Rromano amboldipen: *Lucian Cherata*)

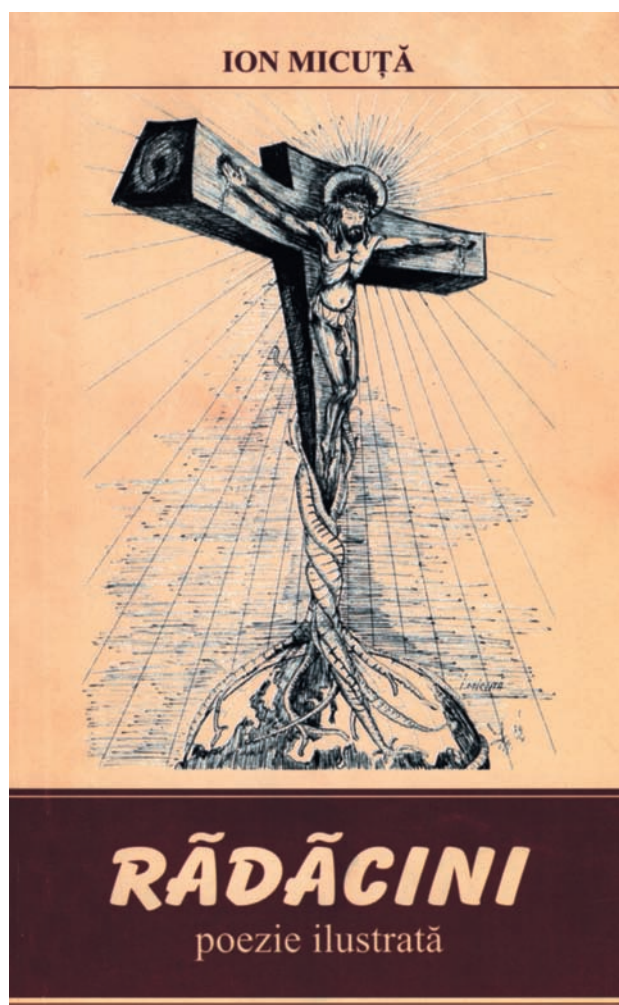
O Ion Mikùcǎ (Ion Micuță)

E rromane siklǎrne, save siklǎren i rromani ćhib vi i història le rromenqi anθ-e škòle, si but talantime manuśa. Kasavo ŷeno si vi o raj, o *Ion Micuță*, anθar o fòros Ploiești, savo xramosarel poezie, baśavel ka-o saksofòno, kerel grǎfika. Pesqo poezienqo lil *Rǎdǎcini* [Darrinǎ] sas ilustrisardo pesθar. Po but pesqe poezienθar si kerde sar akrostihurǎ thaj si len filozofǎlo xarakterò, dikhasa lenθe but rodimata le poetosqe, dikhindoj o isipen, o patǎipen Devlesθe, pućhimata save dikhen i òrdina e universosqi.

O Ion Mikùcǎ dikhlǎs suno – kana vov sasas siklòvno – te resel vi vov siklǎrno. Tha’, kana dikhelas trujal lesθe – kaj savorre le maj bare manuśa anθar o gav, save sasas anθ-e verver pozicie, sinesas gaze – atùnć vov pućhelas pes “*Sosθar te siklòvav, kaj me ći resava siklǎrno sar kadala gaze?*”

E bare ŷutipnaća le Devlesqo, vov sas akhardo anθ-o berś 2005 te liel rig kaj e Milajesqi Rromani Škòla, ka-o Kostiněști, te siklòvel i rromani ćhib vi te siklǎrel kadaja ćhib anθ-i škòla, kaj siklòn e rromane siklòvne.

Jekh anθar pesqe poezie si i poezia *Fòrme* [sar akrostiho, inklel *Darrinǎ*, rumunikane versiaθe]

Fòme [Darrinǎ]

*Phuvǎqe kerme save pien anθar e xorimata,
Kašutne vasta, save kiden, save tasaven,
Lokhes inzaren pen telal phuvǎ.
Si len zivipen, si len vaxt, astaren vi fòrma.
Boldine krǎnze, lenqo anθrutno pani
Anθ-o ućipen e plajesqo, anθar xarǎ, telal panǎ,
Inkeren amen, trujaren amen, phagan amen
vi cirden amen,
Avindoj anθre, amare oděsθe, vi
Dinindoj amenqe... meripen.*

[o rromano amboldipen: Gheorghe Sarǎu]

I Ìna Rǎdu (Ina Radu)

I jekhto rromani inspektòra vaš i edukàcia le rromenqi, ka-o Ministèro la Edukaciaqo anθar i Rumùnia, sas i siklǎrni i Ìna Rǎdu. Kothe, kerdǎs butǐ oxto čhona, anθ-o berš 1990, thaj – anθar septèmbro 1990 – voj geli sar kulturǎlo inspèktora ka-e Kulturaqo Ministèro, kaj aćhili aver oxto čhona. Palal kadalenθe, voj geli-θar sar inspektòra, dikhindoj i školarizàcia le rromenqi anθ-o žudèco Ilfov vi sar siklǎrni rumunikane čhibǎqi, anθ-o gav Štefǎnești, kaj voj bešel vi akana, palal so inklisti ka-i pènsia. Voj xramosardǎs vi poezia, vi pròza.

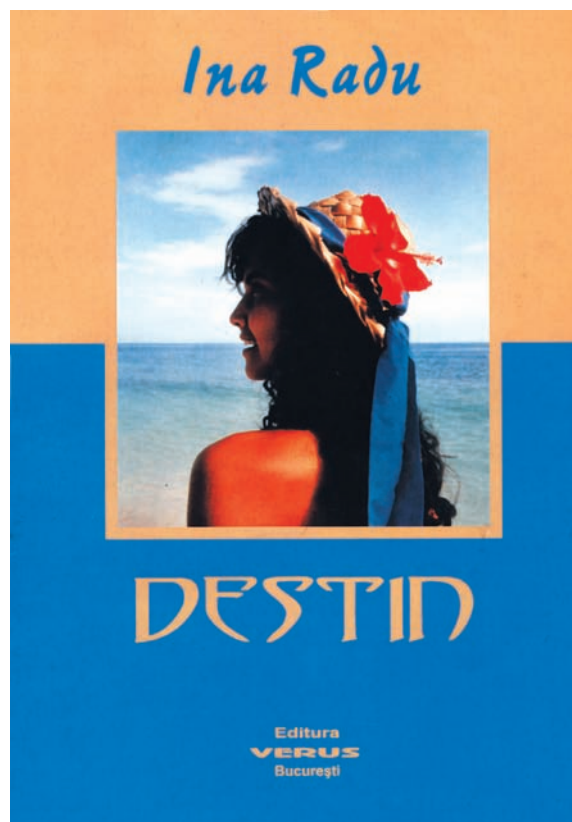
Anθar lenθe, amboldǎm jekh poezia, anavǎrdi
Gili:

Gili

(kaθar i Ìna Rǎdu)

*Jekh gili an-manθe sa vaxt sovel
Phenelas sa e lumjaqe pesqo bibaxtipen
O dukhavipen e dǐvesesqo so avel
Vi o kerkipen, kaj khosel po šukaripen.
Jekh mangipnasqi vi e rovipnasqi gili,
Le purane robosqi si kadaja gili,
Kodoja kaj inklǒl mange an-drom si i gili,
Jekh gili, kaj keravas la te na aćhel živdi!*

[o rromano amboldipen: Gheorghe Sarǎu]

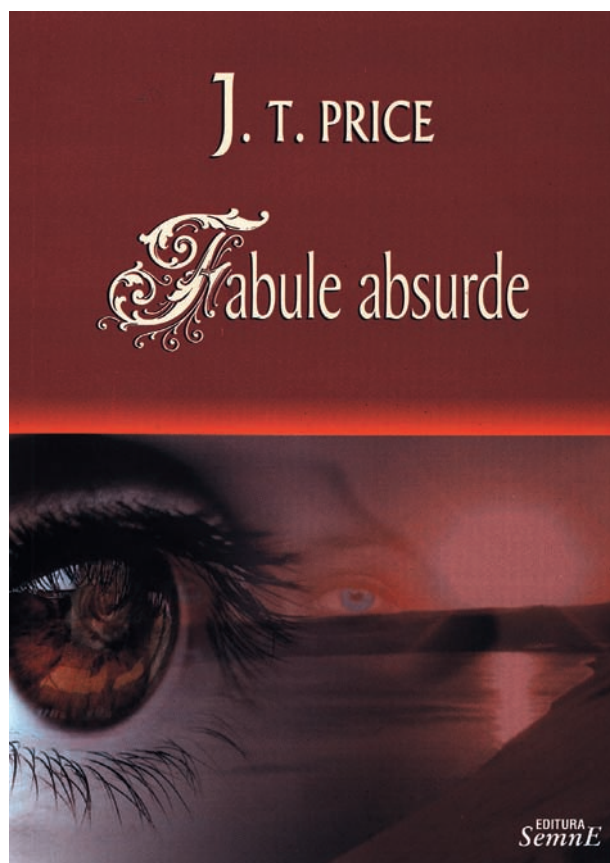

J.T. Price

Anθ-i komunistikani èra, Rumuniaθe, na sas tromaldo o vesto prinzaripen e rromane etniaqo. But rroma sasas “ažutisarde” te khosen penqo rromano identitèto. Kadjal, but talantime rroma – te na aven prasajle le averenθar – garavde pen ke von si rroma. Kerde fakultètură, bistarde e dajaqi rromani čhib... resle “lačhe” rumunikane vaj magjarikane intelektuàlură. Jekh lenθar - kaj kerdăs pesqe duj fakultètură – si vi o rromano poèto, o *J.T. Price*, telal pesqo xoxavno anav. Vov si ekonomikano dirèktoro thaj xramosarel “modèrno fàbule”, sar si vi kadava pesqo lil *Fabule absurde* [Bimandaipnasqe fàbule], kaj inklisto anθ-o berś 2007. Te lias telal jakh jekh anθar pesqe kreàcie!

*Anθ-jekh vrjàma,
Jekh beng pherdo gëndurenθar, beśelas sa vaxt
Ka-o šero jekhe phurtăqo,
Telal jekh barrvaz,
Kajθar maj beśenas e lumjaqe prasavne!
Sem pativalo – phenelas o Biužo,
Liindoj lenθar o prinzaripen;
Agoresθe, mirre ažutipnaça tume nakhen po lokhes
Anθar o baro pani!
Naisarde,
Sa maj but lienas kadaja kafàva
Thaj ispidenas pen te barăren i pokin lovenθe
Ži odobor but ke.
Jekhe dīvesesθe,
Varekon, savo n-aštilas te sovel,
Phendăs te pokinel anθar o meripen!*

[o rromano amboldipen: *Gheorghe Sarău*]

O Marconi Rupa

Palal manθe...

“So me kerdōm anθ-e palutne berśa? Na zanavnić khanć. Žanav ke biandilem p-o 25 oktòbro akana 61 berśa, ginavav 61 angloivenda. Palal jekh butărni aktivitèta kaj o them, anθ-i “loli socialistikani” Rumùnia, te phenas ži kaj o berś 1990, kerdem projèktură vaś paněsqe baràžură vi vaś kidipnasqe bare tale, savorrença so sas kothe: e ačhavipnasqe baranga e paněngo thaj aver.

Nakhavindoj sar sarkon manuś anθar “i tranzicia” - kaθar o komunismo kaj o kapitalismo – paruvdem mirro profili thaj reslom... *profesiaqo rrom*, anθar mirre universitàro stùdie kerde dural 4 berśa kaj o CREDIS, jekh universitàro siklōvipnasqo departamènto anθar e Bukureštosqi Universitèta, kaj studiisardem i rromani čhib thaj i literatūra. Tha’ – te avav, čacipnasθe, e čaće licenciaça, agordem vi i sèkcia rromane čhibăqi vi literatúraqi, kaj i Fakultèta le avrutne čhiběnqi vi literaturenqi, sa kadja e Bukureštosqe Universiteθar. Kerdem man vi manuś anθar o civìlo societèto,

štar berša kerindoj butĩ anθ-i amari rromani organizàcia OPRE, kaj kerdem kulturàlo projèkturà.
Palal, sar fotorepòrtero, reslem te kerav vi poèzie, sar sine vi kadala.

Bare patĩvaça,
O Marconi Rupa

Bistras?

Varcizas maj lokhes o dës kaj nakhlo iz, anθar o dës kaj si avdës.
Varcizas bidukhaça so si avdës anθar o bizanglo dës kaj avela ràno.
Bistras maj lokhes ol kamimata nakhle iz, anθar ol bipinzardimata kaj avena ràno.
Bistras amaro éhavorripen te rodas anθ-o liparimata kaj avena ràno.
Bistras amare nakhle kamimata, bistras amare zivipnasqe amalen.
Anθar o bizanglo bipinzardo kaj avela ràno.
Bistras te zivas
avdësθar zi deràno.

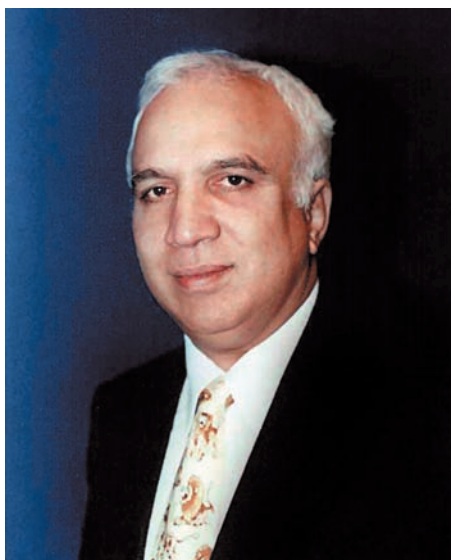
4 jùlio 2009

I jekhto butĩ

I jekhto butĩ kaj o manush, kana avel opr-e phuv, arakhel la si o roviqe',
e xasaripnasqi traś anθar so arakhela p-i lùmja
kozom hai sar traizela
maj dur arakhela o asaie' anθ-o jakha le dajaqe
anθ-o pìkos le briśindesqo opr-e patrin
anθar e siniaqo éeresqoro
anθar o kham
haj but, but mai dural, jokhar nijokhar,
anθar te xasaipnasqe
kamipen.

Konika éorel amen

Konika éorel amen
konika éorel amare godă
haj uśtas and-ol godă
e avrenqere
konika éorel amaro ilo
haj uśtas anθ-o ilo
e avrenqoro
konika éorel amaro zivipe'
haj uśtas anθ-o zivipe'
e avrenqoro
jekh seripen
jekh risparipen
jekh mand
jekh kamipe'
jekh zivipe'.

Rodindos

Kòrkorro borizaw
Aj aśunaw o korkoripen
perel potolmo
e răt.
o mudaripe'
avel deràno
ke sam kòrokorre
tu, kòrkorro
me, kòrkorro
wow, kòrkorro
won, kòrkorre
tume?
kòrkorre avas,
kòrkorre meras,
kòrkorre borizas
kon avel te taizel mança?
te aśunas e ratăqoro taizipe'
kòrkorre
te rodas
o kamipe'
sarri lumiaŋe.
Paraştine, 27 novèmbro 2009

Aştizesa?

E phuw dandarel amen haj xal amen poxalia
Bolden amen sarorrença, 3i kana bistras kon sam.

Ol serimata bistaren amen,
Jokhar aven ol lavne haj sulawen amare ućhala,

Aştizesa te arakhes man anŋa-o kadawa ilenqo okeàno?
Ŗanesa te khoses me mujesqoro prăxos.
Penzaresa me jakha opral mo traśavdo muj.
Aştizesa?

Aven!

Aven, dinŋm muj me nămosqe, haj phendŋm lesqe:
te dikhas kon sam, so keras, ha savo si amaro gîndo.
Ol maj parno anŋar lenŋe, anŋar amenŋe,
phendă manqe paruvdine jakhença,
paruvdine gîndoça, so falas sar jekh stîndardo.
Biamalo stîndardo dikhawas ućhalărindoŋ mi butŋ.
Odokhe manuśes śaj si les o ćacipe'
mo ćacipe' te mudarel les,
ajakha kerdăś me dajaça, mança, haj li akana si ajakha.
Haj sas te meraw sar dandardo.

Astardān mo ilo anθ-jekh dīli

astardān mo ilo anθ-jekh dīli
astardān mo ilo anθ-jekh pòezia
muklōm me xatārimata'
buxlārde opr-e sinia
sar o xurdipe' anθar ol positā
te tīnaw manqe tikētos karing te ilesθe....

lunine, 30 novèmbro 2009

LAVA MAŠKAR LAVA...

aštizesa – (tu) ašti
borizaw – phenav, vakārav
derāno – javinaθe, texarinaθe
gāndo – gīndo; i godī; o mand
jokhar - jekhvar
konika – konik, khonik, varekon
li - thaj
liparimata - risparimata

nijokhar - nijekhvar
odokhe - kodole
poxalia - lokhes
rāno - texàra
seripen – godāqo inkeripen
tīnaw - kinav
traizela - traisarela, živela

NEVE SIKLŌVIMATA

1. SINTAGME: ARTĪKULO + ADŽEKTĪVO + MURŠIKANO SUBSTANTĪVO

1. Artikulo + romano adžektivo štare agorimatença + muršikano živdisardo substantivo

O pučhipen	O kèzo	Jekhipen	Butipen
kon?	O Nominativo	o lačhe siklōvno	e lačhe siklōvne
kas?	O Akuzativo	e lačhe siklōvnes	e lačhe siklōvnen
kasqo?	O Genitivo	e lačhe siklōvnesqo	e lačhe siklōvnenqo
kasqi?		e lačhe siklōvnesqi	e lačhe siklōvnenqi
kasqe?		e lačhe siklōvnesqe	e lačhe siklōvnenqe
kasqe?		e lačhe siklōvnesqe	e lačhe siklōvnenqe
kasqe?	O Dativo	e lačhe siklōvnesqe	e lačhe siklōvnenqe
kasθe?	O Lokativo	e lačhe siklōvnnesθe	e lačhe siklōvnenθe
kasθar?	O Ablativo	e lačhe siklōvnesθar	e lačhe siklōvnenθar
kaça?	O Soc.-Instr.	e lačhe siklōvneça	e lačhe siklōvnença
-	O Vokativo	lačhe!a siklōvne!a	lačhe!len siklōvne!len

2. Artìkulo + rromano invariàbilo adžektìvo + muršikano živdisardo substantìvo

O pučhipen	O kèzo	Jekhipen	Butipen
kon?	O Nominatìvo	o šukar rrom	e šukar rroma
kas?	O Akuzatìvo	e šukare rromes	e šukare rromen
kasqo?	O Genitìvo	e šukare rromesqo	e šukare rromenqo
kasqi?		e šukare rromesqi	e šukare rromenqi
kasqe?		e šukare rromesqe	e šukare rromenqe
kasqe?		e šukare rromesqe	e šukare srromenqe
kasqe?	O Datìvo	e šukare rromesqe	e šukare rromenqe
kasθe?	O Lokatìvo	e šukare rromesθe	e šukare rromvθe
kasθar?	O Ablatìvo	e šukare rromesθar	e šukare rromenθar
kaça?	O Soc.-Instr.	e šukare rromeça	e šukare rromença
-	O Vokatìvo	šukar(e)!a rrom(e)!a	šukar(e)!len rrom(e)!len

3. Artìkulo + gažikano adžektìvo duje agorimatença + muršikano živdisardo substantìvo

O pučhipen	O kèzo	Jekhipen	Butipen
kon?	O Nominatìvo	o lùngo sap	e lùnga sapa
kas?	O Akuzatìvo	e lungone sapes	e lungone sapen
kasqo?	O Genitìvo	e lungone sapesqo	e lungone sapenqo
kasqi?		e lungone sapesqi	e lungone sapenqi
kasqe?		e lungone sapesqe	e lungone sapenqe
kasqe?		e lungone sapesqe	e lungone sapenqe
kasqe?	O Datìvo	e lungone sapesqe	e lungone sapenqe
kasθe?	O Lokatìvo	e lungone sapesθe	e lungone sapenθe
kasθar?	O Ablatìvo	e lungone sapesθar	e lungone sapenθar
kaça?	O Soc.-Instr.	e lungone sapesça	e lungone sapença
-	O Vokatìvo	lung(e)!a sap(e)!a	lunga!len sap(e)!len

4. Artíkulo + gazíkano adžektìvo duje agorimatença + muršíkano abstràkto substantìvo

O pučhipen	O kèzo	Jekhipen	Butipen
so?	O Nominatìvo	o generàlo pučhipen	e generàla pučhimata
so?	O Akuzatìvo	o generàlo pučhipen	e generàla pučhimata
sosqo?	O Genitìvo	e generalone pučhipnasqo	e generalone pučhimatenqo
sosqi?		e generalone pučhipnasqi	e generalone pučhimatenqi
sosqe?		e generalone pučhipnasqe	e generalone pučhimatenqe
sosqe?		e generalone pučhipnasqe	e generalone pučhimatenqe
sosqe?	O Datìvo	e generalone pučhipnasqe	e generalonepučhimatenqe
sosθe?	O Lokatìvo	e generalone pučhipnasθe	e generalone pučhimatenθe
sosθar?	O Ablatìvo	e generalone pučhipnasθar	e generalone pučhimatenθar
soça?	O Soc.-Instr.	e generalone pučhipnaça	e generalone pučhimatença
-	O Vokatìvo	-	-

2. TE LIAS GODĂŦE!

- E **muršíkane substantìvură** ka-o jekhipen xuden i desinënca **–es** kajθar o akuzatìvo, te si zivdisarde, θaj kajθar o genitive, te na si zivdisarde; ka-o butipen xuden i desinënca **–en** kajθar o akuzatìvo te si zivdisarde θaj kajθar o genitìvo te na si zivdisarde. E muršíkane substantìvură line avere čhibănθar save agorisaren pen anθ-o **–o(s)** xuden i desinënca **–os** kajθar o akuzatìvo, te si zivdisarde, θaj kajθar o genitìvo, te na si zivdisarde; ka-o butipen xuden i desinënca **–ăn** [**–en**] kajθar o akuzatìvo te si zivdisarde θaj kajθar o genitìvo te na si zivdisarde.
- Kana bešen pašal jekh muršíkano substantìvo, e **rromane adžektìvură štare agorimatençă** xuden i vokăla **–e** kaθar o akuzatìvo tele vaš e zivdisarde substantìvură (Akuzatìvo: e lačhe siklövnes / e lačhe siklövnen, Genitìvo: e lačhe siklövnesqo / e lačhe siklövnenqo) θaj kaθar o genitìvo tele vaš e bizivdisarde substantìvură (Akuzatìvo: o lačo dīves / e lačhe dīvesa, Genitìvo: e lačhe dīvesesqo / e lačhe dīvesenqo).
- Kana bešen pašal jekh muršíkano substantìvo, e **invariăbilo rromane adžektìvură** xuden i vokăla **–e** kajθar o akuzatìvo tele vaš e zivdisarde substantìvură (Akuzatìvo: e šukare rromes / e šukare rromen, Genitìvo: e šukare rromesqo / e šukare rromenqo) θaj kajθar o genitìvo tele vaš e bizivdisarde substantìvură (Akuzatìvo: o šukar gad / e šukar gada, Genitìvo: e šukare gadesqo / e šukare gadenqo). Aver adžektìvură save phiraven pen sakadă si: nasul, tang, but, kuć th.a.
- Kana bešen pašal jekh muršíkano substantìvo, e **gazíkane adžektìvură duje agorimatençă** xuden o agoripen **–ne** kajθar o akuzatìvo tele vaš e zivdisarde substantìvură (Akuzatìvo: e lungone sapes / e lungone sapen, Genitìvo: e lungone sapesqo / e lungone sapenqo) θaj kajθar o genitìvo tele vaš e bizivdisarde substantìvură (Akuzatìvo: o lūngo drom / e lūnga drama, Genitìvo: e lungone dromesqo / e lungone dromenqo). Aver adžektìvură save phiraven pen sakadă si: dīlgo, žīlto, zēleno, gālbeno, generălo th.a. Kana thol pes o agoripen **–ne**, na maj thol pes o akcènto: *lungone* xramosarel pes biakcentosqe.

3. I PARAMÏCI - I NOVÈLA - O ROMÀNO

I paramïci si jekh literàro kreàcia prozaþe, savi si la jekh sado subijèkto vi buxlàrimata maj tikne sar si kaj o romàno.

I novèla si jekh literàro échand e epikane lingosqo maj bari sar i tikni nuvèla / i skìca kaj si la jekh sadi àkcia, kerdi jekhe planosþe thaj o akcènto si thovdo p-o érutne personàzosqo phiravipen thaj na p-i àkcia.

O romàno si jekh literàro échand e epikane lingosqo buxle dimensiënça, komplèkso akciaþa, kerdi maj bute planuràþe, anderàrindoþ / sikavindoþ verver zivipnasqe dikhimata, zorale konflikturnà (avrutne thaj anþrutne), anþ-e savo si jekh baro personàþurenqo gin.

Klasaqe butà

1. Thon e avutne sintàgme savorre kezurenþe: o parno grast, o kalo muj, o nasul éhavo, o tang drom, o zèleno vurdon.

2. Pheren e paradìgme:

O kèzo	Jekhipen	Butipen	Jekhipen	Butipen
Nominatìvo		e nasul alosarimata	o tikno fòros	
Akuzatìvo	o nasul alosaripen			e tikne fòrurà
Genitìvo	e nasule alosaripnasqi			
			e tikne forosqe	
		e nasule alosarimatenqe		
Datìvo				e tikne forurenqe
Lokatìvo	e nasule alosaripnasþe			
Ablatìvo		e nasule alosarimatenþar	e tikne forosþe	
Soc. – Instr.				
Vokatìvo				

O kèzo	Jekhipen	Butipen	Jekhipen	Butipen	Jekhipen	Butipen
Nominatìvo	mirro phral			tire kaka		lesqe gone
Akuzatìvo		mirre phralen	tire kakos			
Genitìvo	mirre phralesqo					lesqe gonengo
				tire kakenqi		
Datìvo						
Lokatìvo		mirre phralenθe				
Ablatìvo			tire kakosθar		lesqe gonesθar	
Soc. – Instr.						
Vokatìvo	mirre!a phral!a		-			

3. Keren sintàgme save te anderären muršíkane substantìvurà thaj jekh maškar e avutne adžektìvurà: *uço, terno, gàlbeno, šukar, dīlgo, tang, kalo, užo, baxtalo*.

I EVALUÀCIA LE 3ANGLIMATENQI?

A. Literatūra

1. Roden e òpere risparde / liparde anθ-o kadava modùlo ka-e licevosqi bibliòteka, kaj tumaro siklärno rromane čhibăqo, ka-e žudecosqi bibliòteka vaj k-i didaktikani bibliòteka le školutne inspektoratosqi!
2. Roden aj arakhen anθ-e lila (rromane vaj avere čhibăθe) le fragmènturà alosarde aj dine kathe, anθ-o modùlo!
3. Ginaven / drabaren, sastesθe, e òpere dine kadale modulusθe!
4. Zumaven te sikaven kaj maladile tume kasave miazutne òpere (vaj tème, motìvurà, personàžurà th.a.) anθ-e aver literatùre (rumunikani, magjarikani, francuzikani, rusikani, germanikani, anglikani th. k. m. d.)!
5. Save sine le xarakterístike le kreaciaqe xramosarde kaθar o le autòrurà prezentisarde maj opre?
6. Save tème vi motìvurà arakhen pen anθ-e pesqe kreàcie?
7. Keren jekh literaturikano esèvo palal o bistaripen !
8. Save xatàrimata aj emòcie si tumen kana čitisaren / drabaren kasave kreàcie?
9. Sosθar si kadava tìtulo kadale kreaciaqo?
10. Prezentisaren o stìlo, savesθe xramosarel o autòro!
11. Sosθe bešel o andipen kadala operaqo ka-o baräripen e dīvesutne rromane literaturaqo?

12. Roden p-o internëto e biografie vi e bută xramosarde aj kerde le autorurenθar maladile kadale modulusθe! Keren jekh xarni prezentàcia le neve arakhle butënça save dikhen len!
13. Save neve literaturikane tème, spèce, motivurà th. a. arakhle aj siklile anθ-o kadava modùlo? Prezentisaren len!
14. Keren vi aver klasaqe vaj kheresqe bută anθar i literatùra, palal tumaro alosaripen vaj palal le siklärnesqo!

B. Čhib thaj vakäripen

1. Zumaven te dikhen, kotor kotoreça, e poèzie prezentisarde kathe! Cirden avri ververutne ekzèmplurà / misala, k-ašti te aven andine anθ-o vakäripen le savorre siklövnença!
2. Alosaren, anθar e nakhavde poèzie, fragmènturà, ekzèmplurà vaś e “zorale” vi le “bizorale” pùnkturna le amboldipnasqe / le tradukciaqe. Tume, save variànte arakhlenas?
3. Roden, anθ-e poèzie, fragmènturà, ekzèmplurà vaś e neve *fonetikane zanglimata* siklile kadale modulusθe! Vakären palal lenθe!
4. Arakhen, anθ-e poèzie, fragmènturà, ekzèmplurà anθar e *morfologikane zanglimata* siklile kadale modulusθe, vaś e vakäripnasqe riga prezentisarde kathe! Vakären palal lenθe!
5. Keren jekh “baribalval anθ-i godī” (“brejnstòrmīngō”) savorre kolegurença, kerindoj, ka-i kali phal, jekh xarni skèma le zanglimatenqi anθar e *leksikosqe nòcie* siklile anθ-o kadava modùlo!
6. Keren savorre siklövnença, ka-i kali phal, jekh “baribalval anθ-i godī” (“brejnstòrmīngō”), kerindoj jekh xarni prezentàcia le neve zanglimatenqi anθar e *vakäripnasqe nòcie* siklile anθ-o modùlo!
7. Roden anθ-e dine fragmènturà le rimome fonetikane fòrme thaj ulaven len, khethanes, klasaθe, anθar jekh “brejnstòrmīngō”, anθ-e verver kategòrie!
8. Roden, arakhen aj xramosaren savorre maladile *dialektàlo fòrme le lavenqe aj den lenqe*, klasaθe, sinonimurà!
9. Roden aj arakhen, anθ-e dine tèksturà, e rromane lava kerdine anθar verver *maškara le barvaläripnasqe le leksikosqo*! Ulaven len p-e kolòne aj phenen o tipo lenqo!
10. Keren vi aver gramatikane klasaqe vaj kheresqe bută, palal tumaro alosaripen vaj le siklärnesqo!

O BUXLÄRIPEN E ZANGLIMATENQO

Sar te keras jekh recènzia jekhe lilesqi?

univ. prof. dr. Gheorghe Sarău

I katèdra rromane čhibăqi vi literaturaqi

anθar i Fakultèta le Avrutne Čhibënqi aj Literaturënqi e Bukureştosqi Universitèta – Rumùnia

Bajram Haliti, *Srpsko - romski rečnik, Srbikano-rromano alavari*. Rečnik sa gramatikom. Alavari e gramatikasa, Beograd: Novinsko Informativna Agencija Roma, 2010

Kadala duj bare kontribùcie kaj i rromani praktikani lingvìstika, generalosθe, kaj i rromologìa e saste sundalesθar, save si dine avri kaθar o Bajram Haliti, jekhe rromane xramosarnesθar vi poetosθar, e ažutipnaça dino kaθar o Departamènto palal e Orientalistika anθar e Belgradosqi Filologikani Fakulteta vi kaθar i Katèdra palal i rromologìa anθar o Belgrado, sa kadja, telal e observàcie tradine le but prinzarde recenzturënθar (sar sine: univ. prof. dr Ian Hancock, univ. prof. dr Rajko Đurić, univ. prof. dr Marcel Courtiade, univ. prof. dr Hristo Kjachukov, univ. prof. dr Santino Spinelì, prof. dr. Dragoljub Acković, prof. dr. Samanta Baranja, drd. Ljatif Demir), tha’ vi avere specialisturenθar vi kulturaqe manušenθar (sar si o politikologo Hedina Sijerčić, e kulturaqe manuša - o Janardhan Pathania thaj o Dev Bhardwaj - anθar i india, o autòro e rromane dikcionarosqo inklisto Kroaciaθe, o Veljko Kajtazi) thaj aver specialisturà ververe umalenθe, sar

sine: dr. Milan Šipka, dr. Ranko Bugarski, dr. Danica Andrejević, Milica Lilić, Ljuan Koka, Nedždet Mustafa th.a.

O dikcionàro (o alavàri) kerdò kaθar o Bajram Haliti kidel pesqi rromane čhibăqi eksperiënca sar vakărno kaθar pesqo biandipen, sar žurnalisto vi redăktoro kadala čhibăqo kaj i televîzia vi ka-o ràdio, pesqo barvalo prinzaripen dikhindoj o rromanipen (kodova bazutno but kuć kotor le valorenqo, le molimatenqo aj le phirimatenqo le rromenqo th.a., inkerdo vi ingerdo sar o maj baro penqo barvalipen e nakhavipnaça le berşenqo historiaθe vi anθ-o živipen le rromenqo). Avere rigaθe, pesqe but xor zanglimata anθar e dikipnasqo pùnkto e čhibăqo aven vi anθar pesqo poetosqo vi prozaqo horizònto, kana, zanel pes, le maj purane vi rajikane darrină jekhe čhibăqe inklòn intăl i phuv, si dikhle sar nabutmaladile leksikosqe mirikle. Kadala purane, nabutmaladile, bistarde lava - save si palemarakhle kathe vi andine anglal amaro dikipen – si but maj importànto te aven line samaθe, kana keras analiza jekhe kasave bare butăqi. O "sanipen" avela e vrjamaça, akana i maj sigutni buti so si keripnasqi si te aven kidine kasave kuć lavenqe barvalimata, te na aven bistarde, ne na xasaven pen. Dikhen sosθar, akana, jekhtone ediciaθe, o maj vastno valo, profito, si te aven "putarde", mekhle "veste" te aven prinzarde kadala leksikàlo "arakhimata" le maj bute manušenθar, le maj bute vakernenθar rromane čhibăqe.

Dikhindoj o "užipen" e leksikalone formenqo, va, dikhel pes sar o autòro kerdăs le trebutne liparimata/biçalimata karing le "legìtimo" fòrme, karing kodolenθe, save nana-i "rimome", nana-i "azbanile" ververe fonetikane procesurenθar, kaj rimon e regulàro čhibăqe fòrme, sar avenas kasave fonetikane akcidèntură: i apokòpa, i aferèza, i sinkòpa, i metatèza, i elìzia, i protèza, o butvaralo paruvipen le konsonantenqo, o butvaralo nakhavipen le vokalenqo, o kaşukăripen vi o zorăripen le konsonantenqo, o kovlăripen thaj but aver. Vi kana nana-i kerde kasave biçalimata o lingvistikano materiàlo ačhel but kuć, kodolesθar ke si po vastno – kadala etapaθe – te avel kidino o sasto leksikalo fòndo: vi purane lava, vi neve lava (po but anθar o akanutno internacionàlo lèksiko, tha' vi zenutne kreàcie), vi nabutmaladile lava, vi thanutne lava th. k. m. d.

Anθ-o *Dikcionàro* inklòn, sa kadja, lava avile rromane čhibăθe anθar e *avrutne barvalipnasqe čhibăqe maşkara* (e lava avile avere čhibënθar, lava line vunžilipnasθe), tha' vi lava kerdine anθar e *anθrutne barvalipnasqe čhibăqe maşkara* (e sufiksura, e prefiksura, lava kerde anθar i kompozicia).

Dikhindoj i **Rromani gramàtika**, si te sikavas ke kadaja prezentisarel e bazutne morfologikane paradigme, vi nominàlo vi kernavutne (verbàlo) flèksie, thaj e savorre vakăripnasqe riga: jekhe rigaθe, o substantivo (i navni), o adžektivo (i paşnavni), o artìkulo (i determinàcia), o pronòmbro (i sarnavni), o numeràlo (i ginavni), o vèrbo (i kernavni) – *sar paruvale vakăripnasqe riga* – avere rigaθe, i prepozicia (i anglutni), i konžunkcia (i phandavni), i interžèkcia vi i postpozicia (i palutni) – *sar biparuvale vakăripnasqe riga*, thaj – sar jekh fenomèno, biarakhlo ververe čhibănθe, *jekh paşparuvali vakăripnasqi rig*: o advèrbo (i paşkernavni).

Anθ-i akanutni europutni situàcia e rromane čhibăqi - kana, palal o berś 1990, but anθar e sas komunistikane phuvă paruvde penqo politikano sistèmo thaj dine vi le rromenqe o xakaj te barăren penqi dajaqi čhib - putardăs pes o siklòvipen e rromane čhibăqo anθ-e škòle bute themenθar (kadja, jekh baro progrèsò sas dikhlo anθ-i Rumùnia). Kadale neve kondicienθe, inklisle but školutne vi universitàro lila rromane čhibăθe, dine avri anθ-o oficializisardo xramosaripen ka-o Romano Kongrèsò anθar i Varşava (1990). Sar zanel pes but şukar, anθ-i Sèrbia (generalosθe, anθ-o sas jugoslavikano them) sas line, anθ-i komunistikani èra, le maj lače iniciatìve vaş o barăripen e rromane čhibăqo (o siklòvipen e rromane čhibăqo školenθe, emìsie tradine rromanesθe, vi ka-o radio, vi kaj i televîzia, i jekhto milajesqi škòla vaş i rromani čhib, publikàcie – riviste, lila, dikcionàrură – rromane čhibăθe, romano tătò th.a.). Kadaja but barvali tradicia (savi thavdelas p-i sas jugoslavikani phuv, palal i jekhto purani rusikani eksperiënca anθar berśa '20 – '30) palemavel akana, anθ-i Sèrbia, palutne deşe berşenθe, maj zorali, maj barvali. Dikhen sosθar, si te inklòn kasave but ažukărde lila le siklărnenθar, e siklòvnenθar, le studenturenθar, e žurnalisturenθar thaj, na palutne şirdesθe, kaθar o buxlo pùbliko, romano vi gazikano. But baxt vi sastipen savorrenqe!

Gheorghe Sarău Bukurèşti, 13 àugusto 2010

O IX-to modùlo

Butăqo modùlo

Kadava modùlo si jekh **butăqo modùlo** e školutne lilesqo, jekh praktikano aj metodogikano kotor lesqo.

Ame das kathe, *jekhe rigaþe* - vaş o ùzo / istemalipen le rromane siklărnenqo - o ander le literaturikane kotorenqo, xramosarde le autorurenþar, save sas thovdine anþ-e školutne lila rromane čhibăqe vi literaturaqe, inkluste Rumuniaþe, *kaþar i III-to 3i ka-i IX-to klasa*. Kadava òpiso sas kerdò kaþar o **Ionel** vi i **Noemi Cordovan** thaj o **Gheorghe Sarău**.

Sa kadă, si dini jekh lista le akanutne školutne lilença romane čhibăqe vi literaturaqe, tha' vi o školutno lil palal i istòria le rromenqi vi lenqe acára aj tradićie.

Avere rigaþe, prezentisaras jekh kotor le amboldimatença kerde anþar e poèzie xramosarde e **Papušaþar** – anþ-i jekh “vesto” didaktikano amboldipen kerdò kaþar o raj **Marcel Courthiade**.

Tume, si te keren vi tumari vèrsia le poezienqi xramosarde laþar thaj te keren komparăcia maşkar lenþe, dikhindoj opral savorre aspèktură save inkeren kaþar o amboldipen, kaþar i teòria vi i pràktika e nakhavipnasqi jekhe tekstosqo anþar jekh čhib avere čhibăþe.

Kaj o agor, si dino o **Komunikàto** kaþar i III-to Konfirènca dikhindoj o **Sathemenqo Dives e Rromane Čhibăqo** (5 novèmbro), kaj thavdăş pes ka-o Zàgrebo (i Kroàcia), maşkar 5-7 divesa e novembrosqe, 2010.

I. O ander e literaturikane kotorenqo anθar e školutne lila rromane čhibăqe aj literaturaqe vaš e klàse i III-to – i IX-to inkliste e Rumnuniaθe

(bibliogràfia kerdi kaθar: o Ionel Cordovan, i Noemi Cordovan, o Gheorghe Sarău)

A

Adēs biandilo o Xristos, palal o Mantu Stoica, an III, p. 48

Anton Pann, biogràfia kerdi rromanesθe kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 56

Antoine de Saint – Exupéry, biogràfia kerdi rromanesθe kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 51

Anθa’ o siklipe’, palal o Anton Pann, rinčhibăripen rromanes: kaθar o Sorin-Aurel Sandu, an IV, p. 81

Anθar o siklōvipen, palal o Anton Pann; o amboldipen kerdo rromane čhibăθe kaθar o Sorin Sandu Aurel, an IX, p. 57-58.

Anθar e svàtură le godăver phuresqe, palal o Anto Pann, o rromano nakhavipen si kerdo kaθar o Gheorghe Sarău, an IV, p. 79

Anθ-e kasaqi sàla, palal o Gheorghe Sarău, an V, p. 16

Anθ-i bar e školaqi, palal o Gheorghe Sarău, an V, p. 9

Astrid Lindgren, biografia kerdi kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 44-45.

Auschwitz, palal o Santino Spinelli, an IX, p. 150

B

Bitínav tumenqe mire asva, palal o Mateo Maximòff, an III, p. 75; an IX, p. 9

Bogdan – Petriceicu Hasdeu, biografia kerdi rromanesθe kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 84-85

C

Charles Perrault, biogràfia kerdi kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 76

Ć

Ći kamav te dikhav tut, Europ!e, palal O Vasile Ionescu; amboldipen kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, 163-167

D

Dade, kin manqe grastorres!, Pala’ Lèksa Manuś, an III, p. 23

Dade!a, kaθar o Mihai Năstase Mițan, an V, p. 96

Dadea, amarea!, o amboldipen: Gheorghe Sarău, an IV, p. 30

Droma, kaθar i Delia Grigore, an VIII, p. 42

Duj amala, palal o Jupiter Borcoi, an III, p. 51

Duj čhave, i adaptàcia kerdi kaθar o Borcoi Jupiter, an III, p. 60

Duj zàmbe, kaθar i Gabriela-Monica Moise vi i Margareta Jimba, an VII, p. 69

Dukhalipen, palal o Lākatoś Mărius, an IX, p. 10-11 (o amboldipen: o Gheorghe Sarău)

E

E càle e romenqe, palal o Gheorghe Sarău, an V, p. 111

E čhajaqe kriss, palal o Jupiter Borcoi, an VIII, p. 73

E čhavesqe xakaja, lini thaj adaptisardi anθar i rivista Rromane érxenōrră, an VI, p.57

E čhona, kaθar o Eslam Drudak, an IV, p. 50

E dajaqe jakha, palal o Răjko Djurić, an III, p. 39

E došale love, palal o Nicolae Pandelică, an VIII, p. 67

E xarakteristike la butăqe xramosardi kaθar o Valerikă Stăněsku, an IX, p. 26; i autōra: i Elena Motaș

E xuxura, palal o Nicolae Pandelică, an VII, p. 18

E ivendesqe baredivesa, kaθar i Gabriela-Monica Moise, an VII, p. 52

E ivesqe luludă, palal o Mantu Stoica, p. 48
E kermusesqi pori, kaθar i Estera Mărcuș, adaptisardi kaθar i Olga Mărcuș, an V, p. 66
E lelekaço éhavo, palal o Nicolae Pandelică, an VII, p. 87
E mamăço dīves, kaθar i Gabriela-Monica Moise, an VII, p. 90
E meripnaça anθ-e jakha (I), kaθar o Valerică Stănescu, an V, p. 24
E meripnaça anθ-e jakha (II), kaθar o Valerică Stănescu, an V, p. 28
E Pippi lel pe' anθ-e škòla, palal i Astrid Lindgren, an IX, p. 45 - 50
E phurikane dūme, kaθar i Camelia Kalo, an V, p. 114
E rroma, palal o Jupter Borcoi, an VI, p. 66
E rroma e Rumuniaθar, palal o Gheorghe Sarău, an V, p. 103
E ruvesqo dromorro, palal o Jupter Borcoi, an VI, p. 39

F

Fòrme [Darrină], kaθar o Ion Micuță, o rromano amboldipen o Gheorghe Sarău, an VIII, p. 86

G

Gili, kaθar i Ina Radu, o rromano amboldipen o Gheorghe Sarău, an VIII, p. 79

H

Hej, rromalen, aśunen!, palal o Gheorghe Sarău, an II, p. 51

X

Xoli, kaθar o Bajram Haliti, an VIII, p. 103

I

I àrta le Antonosqi le Pannesqo, palal o George Călinescu, an IX, p. 58
I balval, kaθar i Lăcătuș Marinela, an V, p. 80
I baxt thaj i godī, palal o Nicolae Pandelică, an VIII, p. 55
I buzni thaj le trin buznorre, amboldipen: Gheorghe Sarău, an III, p. 77
I buzni thaj le trin buznorre, i rumunikani adaptàcia si kerdi kaθar i Elena Nuică; o rromano amboldipen si kerdo kaθar o Octavian Bonculescu, an VI, p. 18
I cìviko aj i maškarkulturalikani edukàcia, palal o Gheorghe Sarău, an V, p. 34
I éhej Praxalòrri, palal o Charles Perrault, o rromano amboldipen kerdo kaθar i Nàda Jovanović anθar o Novi Sad, an IX, p. 76-81
I éhib rromani, palal i Nicoleta Ciuraru, an VI, p. 24
I dīli xastrajlās man, kaθar i Gabriela-Monica Moise, an VII, p. 78
I doś, palal o Jupter Borcoi, an III, p. 54
I duti, kaθar o Jupter Borcoi, an V, p. 52
I famīlia, palal o Gheorghe Sarău, an V, p. 88
I fotografia – i oxtoto àrta, palal o Gheorghe Sarău, an IX, 182-183
I godī thaj i baxt, palal o Nicolae Pandelică, an VIII, p. 55
I Isabèla Bānikā, biogràfia kerdi kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 124
I Isabèla Bānikā, *Mothovdimata anθar murro zivipen*, an IX, p. 125-127
I kakaraśka thaj o kalo sap, i adaptàcia thaj o amboldipen kerde kaθar o Marcel Courthiade palal jekh paramìci anθar o indikano purano lil *Panz Tantra*, an IV, p. 45
I kaθarìna Tàikon, biografia kerdi kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 115-116
I Katitzi, kaθar i kaθarina Taikon, o rromano amboldipen: i Isabela Bănică, an III, p. 90 vi an IX p. 117-120; xarni prezentàcia rromane éhibăθe: Gheorghe Sarău, IX. P. 116-117
I Kätälina Ûlrikh, *I Katitzi – po but sar jekh drabaripnasqo kotor, jekh siklāripnasqi situàcia*, an IX, p. 120-123; nakhavipen rromane éhibăθe: kaθar o Gheorghe Sarău

I Luminica Mihaj Čoabă, i biografia kerdi kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 151-1522
I maj gudli pherr, palal o Jupiter Borcoi, an VI, p. 63
I Mihaela Mudure, palal O Matèu Maksimòff: *O pokinipen le vestipnasqo*, an IX, p. 112-113 (amboldipen kerdo kaθar o Gheorghe Sarău);
I paramiçi la molăqi, purani grekikani paramiçi amboldini thaj lačhardi kaθar o Gheorghe Sarău, an III, p. 29
I profèsia, kaθar i Cristina Barna, adaptisardi kaθar i Olga Mărcuş, an V, p. 60
I rromani čhib. Savo si o drom amare čhibăqo?, adaptàcia kaθar o Gheorghe Sarău, an IV, p. 59
I rromani thaj i rumunikani čhib, palal o Ionel Cordovan, an VI, p. 11
I sasuj trine borănça, palal o Ion Creangă; amboldipen kerdo rromanesθe kaθar i Lìdia Ūrsu, an IX, p.27 - 31
I sazenenqi čhib, palal o Ràjko Djurić, an IV, p. 60
I Svùnta Sàra, kaθar o Gheorghe Sarău, an III, p. 82
I Svùnta Sàra, varianta 2, kaθar o Gheorghe Sarău an IV, p. 73
I zor thaj i godi, palal o Jupiter Borcoi, an III, p. 12
I zàmba, kaθar i Olga Mărcuş, an V, p. 49
Ion Creangă, biogràfia kerdi rromanesθe kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p.27
Ivendesqe kolinde, palal o Gheorghe Sarău, an III, p. 47

J

Jekh godăver rromni, amboldipen kaθar o Marcel Courthiade, an IV, p. 53
Jekh šošoj... aver šošoj..., palal o Umberto Eco, i adaptàcia thaj i rromani vèrsia sas kerdine kaθar o Gheorghe Sarău, an IV, p.76

K

Kadă gudli, palal o Mihai Eminescu, amboldipen kerdo kerdo rromanesθe kaθar o Sorin Sandu Aurel, an IX, 75
Kajsan, palal o anθrè Barthèlèmy, an IV, p. 62
Kamav te aresav siklărno!, palal i Noemi Palfi-Tamaş, an VI, p. 14
Kidipen, kidini kaθar i Mariana Cozma thaj amboldini kaθar i Gabriela-Monica Moise, an VII, p. 74
Kolinda, palal o Costică Băţalan, an VI, p. 52
Koncèrto vaş violin vi ştar mulenqe moxtona, kaθar o Gheorghe Păun Ialomîţeanu, an V, p. 97; o rromano amboldipen: Gheorghe Sarău.
Koripen, kaθar i Delia Grigore, an VIII, p. 42
K-o abăv, kaθar o Jupiter Borcoi, an VIII, p. 44
K-o Betleèmo tele, palal o Mantu Stoica, an III, p. 47
Kuć Krečuno, kaθar i Gabriela-Monica Moise, an VII, p. 57

L

Làkatoş Mărius, an IX, p. 9-10 (biogràfia palal: o Gheorghe Sarău)
Lav lekhlo thaj lav phendo, kaθar o Sorin Săndu Aurel palal pesqi aktorosqi profèsia, an IX, p. 192-194
Le krisa le rromenqe, palal o Valerikă Stănèsku, o amboldipen kerdo kaθar i Kamèlia Stănèsku thaj, an IX, p.14-21.
Le krisa le rromenqe, prezentàcia kerdi kaθar i Dèlia Grigòre; o amboldipen si kerdo kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 21-24.
Le muleça p-o grast(I), palal o Costică Băţalan, an VI, 86
Le muleça p-o grast(II), palal o Costică Băţalan, an VI, 91
Lil Indiaθar, adaptàcia palal o J.S.Pathania, an IV, p.19
Lil kaθar o dr. Rajko Djurić e Loredanaqe le Mihaly-osqi, palal o Rajko Djurić, an VIII, p. 100
Lil kaθar o dr. Rajko Djurić le rajesqe le Sarau-esqe, palal o Rajko Djurić, an VIII, p. 102

Lilorre k-ël amala, palal o Jupter Borcoi, an VIII, p. 77
Loli phabaj, i adaptàcia palal o Gheorghe Sarău, an VI, p. 71

M

Me xramosarav jekh lil, palal o Gheorghe Sarău, an V, p. 106
Mihai Eminescu, biografia kerdi rromanesœe kaœar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 74-75
Mirri œerxen, lini thaj adaptisardi anœar i rivista *Rromane œerxenœrră*, an VI, p. 54
Mirri daj, palal o Ionel Cordovan, an VI, p. 60
Mirri mămî, i drabarni!, palal o Jupter Borcoi, an VIII, p. 90
Mirro o maj laœho amal, palal o Marius Căldăraru, an VII, p. 95
Mirro baro œkolaœo jekhtutno dœs, palal o Grigore Băjenaru, o amboldipen kaœar i Gabriela-Monica Moise, an VII, p. 12
Me sem rrom, palal o Marius Căldăraru, an VII, p. 82
Morojănu Simœna, palal *Dukhalipen*, autœro: o Lăkatoœ Mărius, an IX, p. 11-12 (o amboldipen: Gheorghe Sarău)
Morre phraslesœe, e Georgesœe le Sarauesœe, palal o Rajko Djurić, an VIII, p. 102
Murre dad!œsœe, palal o Rœmkă Demœter, an III, p. 69

N

Na bîstœr tœ anaw sa-rro romenœo, palal i Luminîca Mihăj Őoăbă, an IX, p. 154
Nane cœxa, i adaptàcia palal o Gheorghe Sarău, an VI, p. 71

O

O anglomilaj, palal o Gheorghe Sarău, an II, p. 43
O bakro, adaptàcia palal jekh paramîœi kaœar le kăldărără anœar i Frânca, an III, p. 71
O Baro Svûnto Geœrge, amboldipen kaœar o Gheorghe Sarău, an V, p. 38
O baœavno (prœza), palal o Jupter Borcoi, an VI, p. 34
O baœavno (poezia), palal o Jupter Borcoi, an VIII, p. 25
O berœ, e œhona, o kurko, e dîvesa, palal o Gheorghe Sarău, an IV, p. 49
O biamalipen, palal o Jupter Borcoi, an V, p. 93
O biœajlo rrom, o amboldipen si kerdo kaœar o Gheorghe Sarău, palal o lil *Poveœti œi legende din istoria Euroregiunii Carpatice*, an IV, p. 69
O briœind, palal Nina Vinkova, an III, p. 73; an IX, p. 51.
O œem, o hasardo, palal i Luminîca Mihăj Őoăbă, an IX, p. 156-160
O Őenuœœtkă, palal i Nadia Gazsi, an VII, p. 32
O œorro rrom thaj o barvalo gaœo, palal o Ionel Cordovan, an VI, p. 28
O dinipen, palal o Jupter Borcoi, an VIII, p. 63
O Dœna Dumîtru Siminîkă, biografia kerdi kaœar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 195-196
O drabarno, palal o Nicolae Pandelică, an VIII, p. 94
O durărdœ milaj, kaœar I Noemi Palfi-Tamaœ, an VI, p. 5
O Eugen Raportoru, biografia kerdi kaœar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 184.
O filmœ “I œătra”/ o rromano tăboro, dokumentăro kerdo kaœar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 82-83
O Gœorge Sarău, i prezentàcia e operaœi xramosardi kaœar i Isabœla Bănikă, *Mothovdimata anœar murro œivipen*, an IX, p. 128
O Gœorge Sarău, O Euzœn Săndu Raportœru, rromano rangărno – pîktoro jekhe bare artistikane phurdipnasœo, an IX, p. 185-187; o amboldipen: i Isabela Bănikă vi o Gheorghe Sarău
O gilavno, palal o Jupter Borcoi, an VIII, p. 51
O godăver œhavorro, palal o Nicolae Pandelică, an VIII, p. 21
O gonorro duje lovenœa, i dramatizăcia versurenœe: i Elena Nuică, o rromano nakhavipen o Octavian Bonculescu, an III, p. 80

O **gonorro duje lovença**, i rumunikani adaptàcia si kerdi kaθar i Elena Nuică; o rromano amboldipen si kerdo kaθar o Octavian Bonculescu, o Gheorghe Sarău vi i Isabela Bănică, an VI, p. 78

O **xanzvalipen**, kidini kaθar i Mariana Cozma thaj amboldini kaθar i Gabriela-Monica Moise, an VII, p. 8

O **ivend**, palal o Gheorghe Sarău, an III, p. 42

O **ivend**, kaθar i Olga Mărcuş, an VII, p. 53

O **jekhto školaqo đives**, palal o Jupiter Borcoi, an VIII, p. 6

O **jertisaripen**, kaθar i Nina Vinkova, an IX, p. 149

O **Jòno, o godăver**, palal o Nicolae Pandelică, an VII, p. 7

O **Kalo, murro amal**, kaθar o Jupiter Borcoi, an VIII, p. 37

O **kamipen**, palal o Jupiter Borcoi, an VI, p. 82

O **kaštari thaj pesqo suno**, kaθar o Jupiter Borcoi, an VIII, p. 33

O **kermuso**, anθar o lil: Rosztás György, *Cigány bölcsődal*, an III, p.27

O **khandino čhavo**, kaθar o Jupiter Borcoi, an V, p. 46

O **Krăcuno, o phuro**, kaθar o Costică Băţalan, an V, p. 57

O **kurko**, lini anθar i rivista *Rromane čerxenörră* vi adaptisardi, an VI, p. 48

O **Lačhipen thaj o Nasulipen**, palal o Esòp, i rromani vèrsia kerdini kaθar o dr. Marcel Courthiade, an III, p. 17

O **lačho amal**, palal o Jupiter Borcoi, an III, p. 57

O **lùrdo**, palal Jupiter Borcoi, an VIII, p. 80

O **manuš thaj le duj pesqe čhaja**, kidini kaθar o Gheorghe Sarău le kăldărarîcko rromenθar anθar i Rumûnia, an III, p. 63

O **manuš thaj pesqe korposqe riga**, palal o Gheorghe Sarău, an V, p. 12

O **Marcel Courthiade palal i kreàcia le xamosarnesqi le Charles-osqi le Perrault-osqo**, an IX, p. 81-82

O **Mărko**, o rromano amboldipen kaθar o Gheorghe Sarău, an VIII, p. 104

O **Marconi Rupa**, bibliografia kerdi kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, 183-184

O **Matèo Maksimòff**, an IX, p. 6-7 (biografia palal: o Gheorghe Sarău)

O **Matèo Maksimòff: O pokinipen le vestipnasqo**, an IX, p. 110-112 (amboldipen kerdo kaθar o Gheorghe Sarău)

O **nevo rrom**, kaθar i Olga Mărcuş, an VII, p. 38

O **pašmilaj**, palal o Gheorghe Sarău, an III, p. 85

O **Pètre Mariàn**, i biografia e skulptorosqi kerdi kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 187-188

O **pokinipen le vestipnasqo**, kaθar o Matèo Maksimòff: an IX, p. 113-115 (prezentàcia vi amboldipen kerde kaθar o Gheorghe Sarău)

O **pučhipen k-e duj droma**, purani grekikani paramiči, an III, p. 25

O **phakhvazvalo thaj i kurung**, palal o Esop, an VI, p. 44

O **Phuro Kračuno**, kaθar o Costică Băţalan, an IV, p. 38

O **Phuro parne balença**, palal o Mantu Stoica, an III, p. 49

O **phuro siklòvno savo gelo školaθe**, palal o Ionel Cordovan, an VI, p. 75

O **raj Quijote vi o Sancho**, o amboldipen kaθar o Gheorghe Sarău, an V, p. 116

O **Ràjko Djurić**, biografia kerdi kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 146- 147

O **Ràjko Djurić, Me sem Yad Vashem**, an IX, p.147-148

O **Răzvan thaj i Vîdra**, palal o Bogdan – Petriceicu Hasdeu; amboldipen kerdo rromanesθe kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 85 – 91

O **ričhinorro Vini zal k-o šoşoj**, palal o lil le A.A. Milnesqo, o amboldipen kerdo kaθar o Marcel Courthiade, an IV, p. 34

O **rikonorro**, adaptàcia palal i Helena Horvathova, an III, p. 20

O **rrom, e ambrola thaj o ričhino**, palal o Nicolae Pandelică, an VII, p. 62

O **rrom mardo**, palal o André Barthèlèmy, an V, p. 64

O **rrom, o phuro thaj le duj piră**, purani paramiči anθar o Balkàni, an IV, p. 11

O rrom thaj i astarni le ruvenqi, amboldipen kerdo kaθar o Gheorghe Sarău, palal o lil *Povești și legende din istoria Euroregiunii Carpatice*, an IV, p. 5

O rrom thaj i balval, palal o Karsai Ervin thaj o Rosztás Farkas, *Cigány magyar képes olvasókönyv*, an III, p. 32

O rrom thaj o čhavo sikavdo, palal o Nicolae Pandelică, an VII, p. 46

O rromano them, palem vakăripen kaθar o Jupiter Borcoi palal o xramosaripen “O xasardo them” e Luminicașo e Čoabaqi, an VIII, p. 10

O Santino Spinelli, biografia kerdi kaθar o Răjko Djurić aj amboldini kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 150

O Santino Spinelli, biografia kerdi kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 151

O sastrări, palal o Jupiter Borcoi, an VIII, p. 48

O Sorin – Săndu Aurél, biografia kerdi kaθar o Gheorghe Sarău, p. 189-190

O sumnakutno lil vaś o kisorro, kaθar i Olga Mărcuș, an V, p. 57

O sutno e kakosqo Angel, palal o Anghel Năstase vi i Noemi Năsturaș, an V, p. 20

O Ștefan Răzvân, o baro raj la Moldoviaqo, palal o Petre Petcuț, i adaptăcia thaj o rromano amboldipen kaθar o Gheorghe Sarău, an IV, p. 66

O śagar, kaθar o Jupiter Borcoi, an V, p. 76

O terno, le love thaj o phuro, palal o Nicolae Pandelică, an VIII, p. 84

O tikno thagarorro, palal o Antoine de Saint – Exupéry, o amboldipen kerdo rromanesθe kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 52 – 55; p. 55-56: palal o xramosaripen: Gheorghe Sarău

O Uštăvipen le Isusosqo, palal o Gheorghe Sarău, an III, p. 87

O Vasile Ionescu, i biografia kerdi rromanesθe kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, 161-162

O veśorro, palal o Jupiter Borcoi, an VIII, p. 16

O vurdon anθar mirro ilo, kaθar o Mircea Lăcătuș, o rromano amboldipen: Lucian Cherata, an VIII, p. 43

O zidări, palal i rumunikani balăda o Măjstori Manuilă, an IV, p. 41

O zukel, o rikono vaj i mûca?, palal o Gheorghe Sarău, an III, p. 20

O Źuvalo, o Piśomalo thaj o Xer, palal o Andrè Barthèlèmy, an V, p. 70

O Yul Brinner, biografia kerdi aj amboldini rromanesθe kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 194-195

P

Palem ka-i škòla!, palal o Gheorghe Sarău, an V, p. 5

Patív, kaθar i Delia Grigore, an VIII, p. 42

Pě-l droma, kaθar o Matèo Maksimòff, an V, p. 42; an IX, p. 7-8.

Phen tu manqe, čhavorro!, kaθar o Lèksa Manuś, an IV, p. 23

Purani rromani kolinda, palal o Borca Florin, kidini kaθar i Margareta Iancu thaj lačhardi kaθar i Olga Mărcuș

R

Rodipen, kaθar o Octavian Bonculescu, an III, p. 92

Rr

Rrom san, kaθar o Doruci Jözsef Choli, an V, p. 102

Rromane ingerea, palal i Luminica Mihăj Čoabă, an IX, p. 152-153

Rromane personalitetură, palal o Gheorghe Sarău, an V, p. 40

S

Sa mança, palal o lil *Te sityovas romanes!*, kerdino kaθar o Karsai-Ervin thaj o Röstas Farkas György, an III, p. 25

Sar dikhel o phirno skùlptoro, o Mariàn Pètre o godorvalipen / o responsabilitèto le artistasqo karing o Devel, an IX, p. 188-189; o rromano amboldipen: kaθar o Gheorghe Sarău

Sar keres, kadja arakhes, palal o Nicolae Pandelică, an VIII, p. 70

Sar xramosarel i Luminica Mihăj Ćoăbă, palal o Răjko Djurić, an IX, p. 154

Sar xramosarel i Luminica Mihăj Ćoăbă, palal o Ioan Holban, an IX, p. 154-156; 161

Sar o šoşoj mudardăs le ruves, adaptacia thaj amboldipen kerdini kaθar o Marcel Courthiade, palal jekh paramiçi anθar o indikano purano lil “Panž Tantra”, an IV, p. 26

Sar sas mança?, kaθar Sorin Săndu Aurel palal pesqo živipen, an IX, p. 190-192

Sar si o nasulipen, palal o Jupiter Borcoi, an III, p. 36

Sar i ċik kerdili manro, kidini aj tradini kaθar le kăldăraricko rroma anθar i Frànca, an III, p. 66

Sar sas i istòria kadale xramosaripnasqi? [*Le krisa le rromenqe*, palal o Valerikă Stănèsku]; rromano tèksto xramosardo kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 25-26.

Save morălo xarakteristike si le šerutne personažes?, amboldipen kerdo rromanesθe kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 93

Savo si o literaturikano dikhipen palal o Răzvan Vòdă, amboldipen kerdo rromanesθe kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 92 - 93

Savorrenqe [le rromane lautarenqe kaθar o restaurànto Zărištea], palal o Răjko Djurić, an VIII, p. 102

So ingeren e kanzurke pumare dumesθe?, an IV, p. 15

So kerel o lav?, kaθar o Răjko Djurić, an IV, p. 57

So phenel i història palal o Răzvan thaj i Vîdra, palal o Petre Petcuţ; amboldipen kerdo rromanesθe kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 92

So žanas anθar amaro folklòro?, palal o Gheorghe Sarău, an V, p. 30

So žanav?, kaθar o Răjko Djurić, an IV, p. 8

Stănèsku Valerikă, biogrăfia kerdi kaθar i Kamèlia Stănèsku thaj amoldini kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p.12-13.

Sunesqi răt, amboldini kaθar i Gabriela-Monica Moise, an VII, p. 61

Suno fală man, palal o Nicolae Pandelică, an VIII, p. 30

T

Te avelas man grastorro parno!, palal o Ròmka Demèter, an III, p. 15

Thaj so šukar nevipen, palal o Mantu Stoica, an III, p. 48

Traden le rrom, an V, p. 84, palal o Dragan Jevremović.

Tu siklărdăn man, palal i Izabela Tiberiade, o rromano amboldipen o Gheorghe Sarău, an VIII, p. 89

3

Žav vi me školaθe!, palal o Margareta Jimba, an VIII, p. 87

1939, kaθar o Doróczy József Choli, an V, p. 110

II. I lista le akanutne školutne lilença romane ċhibăqe vi literaturaqe (tha’ vi o školutno lil palal i istòria le rromenqi vi lenqe acára aj tradićie)

i I-to klăsa

Gheorghe Sarău 2005, *Limba şi literatura rromani. Manual pentru clasa I*. I rromani ċhib thaj i literatūra vaş i jekhto klăsa, Bucureşti: Editura Sigma, 64 p.

i II-to klăsa

Gheorghe Sarău 2005, Camelia Stănescu, *Limba şi literatura rromani: manual pentru clasa a II-a*. I rromani ċhib thaj i literatūra vaş i dujto klăsa, Bucureşti: Editura Sigma, 64 p.

Olga Mărcuş 2005, *Limba şi literatura rromani. Manual clasa a II-a*. I rromani ċhib vaş o duijto berś, Bucureşti: Editura Es Print ‘98, 64 p. [Redactor şi referent pentru limba rromani: *Gheorghe Sarău*]

Olga Mărcuș 2005, *Limba și literatura rromani. Caietul elevului clasa a II-a*. I rromani čhib vaś o duijto berś, București: Editura Es Print '98, 72 p. [Redactor și referent pentru limba rromani: Gheorghe Sarău]

i III-to klàsa

Gheorghe Sarău 2005, *Limba și literatura rromani. Manual pentru clasa a III-a*. I rromani čhib thaj i literatūra vaś i trinto klàsa, București: Editura Sigma, 104 p.

i IV-to klàsa

Gheorghe Sarău 2006, *Limba și literatura rromani. Manual pentru clasa a IV-a*. I rromani čhib thaj i literatūra (vaś i štarto klàsa), București: Editura Sigma, 104 p.

Elena Nuică, Ionica Duroi, Mantu Stoica 2006, I rromani čhib thaj literatūra vaś i IV-to klàsa. *Manual de limba și literatura rromani pentru clasa a IV-a*, București: Editura Didactică și Pedagogică, R.A., 160 p. [Redactor și referent pentru limba rromani: Gheorghe Sarău]

i V-to klàsa

Gheorghe Sarău 2007, *Limba și literatura rromani pentru anul V de studiu*. I rromani čhib thaj i literatūra vaś o panžto siklōvipnasqo berś), București: Editura Alpha MDN, 118 p.

i VI-to klàsa

Ionel Cordovan și Noemi Palfi - Tamaș 2008, *Manual de limba și literatura rromani, clasa a VI-a*, București: Editura Vanemonde, 104 p. [referent și redactor pentru limba rromani: Gheorghe Sarău].

Petre Petcuț, Delia Grigore, Mariana Sandu 2005, *Istoria și tradițiile minorității rromani: manual pentru clasele aVI-a – aVII-a*, București: Editura Sigma, 104 p.

i VII-to klàsa

Gheorghe Sarău, Gabriela Moise, Marius Căldăraru, 2008, *Manual de limba și literatura rromani, clasa a VII-a*, București: Editura Vanemonde, 104 p.

i VIII-to klàsa

Jupiter Borcoi, Gheorghe Sarău, Nicolae Pandelică, 2009, *Manual de limba și literatura rromani, clasa a VIII-a*, București: Editura Vanemonde, 114 p.

i IX-to klàsa

Gheorghe Sarău 2006, *Limba și literatura rromani. Manual pentru clasa a IX-a*. I rromani čhib thaj i literatūra (vaś i enăto klàsa), București: Editura Sigma, 120 p.

i X-to klàsa

Gheorghe Sarău, Ionel Cordovan 2010, I rromani čhib thaj i literatūra (vaś i deśto klàsa). *Limba și literatura rromani. Manual pentru clasa a X-a*. București: Editura Vanemonde, 120 p.

III. Ekzèmplură le amboldimatenča anθar i kreàcia la Papuśaқи kerde - anθ-i jekh “vesto” didaktikano amboldipen - kaθar o dr. Marcel Courthiade

CÎNTECUL PĂDURII

Ah, pădurile mele!

Nu vă voi schimba pentru nimic
în această lume mare și neagră,

Nici chiar pentru aur

Sau pietre prețioase;

Pietrele prețioase

Luminează ca stelele

și pe oameni nespus de mult îi
bucură.

Mi-s dragi munții mei de piatră

Unde izvorăște cea mai bună
apă,

Rocile îmi sunt mai scumpe
decât bijuteriile

Care luminează ca focurile.

În pădurea mea, când noaptea
se lasă

Luna ne bucură cu a ei lumină
tandără

încât și pietrele prețioase pe
care boierii le poartă

încep cu mult farmec să
strălucească.

Ah, pădurile mele iubite,

Copaci și balsam de sănătate,

Numai câți copii rromi voi ați
crescut

De parcă ar fi proprii voștri fii.

Vântul ne atinge sufletele

Care, ca și frunzele, nu se teme
de nimic.

Copiii romi cântă și dansează

Chiar dacă le e foame sau sete,

Ei continuă să se distreze.

Iar pădurea îi învață multe și de
toate

Le dă sfaturi și îi protejează.

IATĂ CĂ A VENIT ȘI IARNA ALBĂ

Iată că a venit și iarna albă,
Zăpada a acoperit întreg
pământul
A îmbrăcat brazii în straie
argintii
Aducând cu sine lumină și
bucurie.
Calul negru aruncă zăpada cu
ale lui patru copite.
Inima îmi este coplesită
Ca crengile poleite ale brazilor
verzi.
în crâng stă o bufniță, sub
crengi - păsărele
Zăpada albă ca un cort rrom le
acoperă pe ele.
Copacii, asemeni marilor
înțelepți,
Nu cântă împreună cu
vânturile.
Focuri mici ca niște stele de
gheață
Strălucesc frumos și se văd de
departe.
Astăzi pasărea doarme în tufiș
sub zăpadă
Asemeni unui sărac copil rrom,
Astăzi în casa caldă el este vior
și fericit.
Păsăruica se apropie și ezită
sub fereastră
înghețată toată, ea ar vrea
cu câteva fărâmituri să se
hrănească.
Ah, prietenul meu din pădure!
Am crescut împreună în această
pădure neagră.
îi voi da cea mai buna pâine pe
care o am
Vino la mine,
Sărmana mea păsăruică!
îl vom ruga pe Dumnezeu ca să
ne dea soare!
Acum zăpada a acoperit întreg
pământul
Păsăruica mea, se va găsi
neapărat cineva

Care să-ți facă o căsuță,
Ca să nu îngheți tu sub tufișuri
și să nu răcești din cauza
zăpezii,
Astfel vei dormi în liniște.

TRECĂTOR

După mulți ani,
Sau peste ceva timp,
Măinile tale vor aduna
cântecele mele.
Ce este aceasta? Oare eu visez?
îți vei aminti și vei cugeta - E
legendă sau adevăr?
și din nou tu vei uita
Poemele și cântecele mele.

TĂIAT ÎN STEPĂ

Tăiat în stepă
Vântul leagănă iarba verde
Copacul tânăr s-a înclinat spre
altul.
Foaia povestește, sufletul tânăr
moare repede.
Alături de el plânge un corb
negru.
Sumbru, pământul tace,
Pădurea mare, plină de jale
cântă.
Tânărul rrom nu vrea să moară,
El trimite mamei sale calul său
alb-sur
și ochii lui negri se închid
încetșor.
Calul meu, dragul meu căluț,
Nu sta cu mine în această mare
stepă
Nu te întrista din cauza mea.
Vezi tu această cărarușă lungă,
Ea te va duce la casa mea
părintească
Du-te de spune mamei și tatălui
meu
Că am fost tăiat în stepă
și că am rămas aici.
Du-i mamei acest șal alb
Ca să mă vadă în visele ei
frumoase.

PE CALEA CEA BUNĂ

Mergând pe cale cea mai bună
Noi am mulțumit pe marii
noștri domni.
în special, am adus sincere
mulțumiri
Capului de aur, Jerzy Ficowski,
Tatăl rrom!
Anume el ne-a chemat în
marele oraș
și ne-a prezentat mulțimii de
oameni.
Mergând pe calea cea mai bună
Noi am făcut tot ce ei au zis.
Dorim să avem o viață
sedentară,
Încât copiii noștri
Să poată să meargă la școală.
Ne vom izbăvi de această
ignorantă
Ne vom purifica sufletele.
și vom trăi astfel
Ca și toți "alți" oameni.
și rromii bătrâni vor plânge,
Ei vor evoca timpul care trece,
Pădurile, râurile,
Munții și focurile.
Rromii bătrâni au suflete ca
piatra,
Ei au crescut în sânul pădurii,
Iată de ce au devenit pietre.
în acele timpuri, oamenii bogați
I-au învățat pe rromi
Să se obișnuiască la toate
acestea.
Astfel departe, foarte departe
de ei
Ei i-au urmărit în păduri pe
sărmanii rromi,
încât aceștia s-au transformat în
pietre
și oamenii îi tratează
ca pe niște hoți și câini.

PRIVESC AICI, PRIVESC ÎN DEPĂRTARE

Privesc aici, privesc în
depărtare
Totul tremură, lumea râde.

Pe cer, stelele vorbesc,
 Se îngrozesc și se-nfioară toată
 noaptea,
 Stelele micuțe.
 Acel care le înțelege,
 Nu are de gând să doarmă,
 El privește calea lactee;
 Acest drum de fericire
 Conduce oamenii
 La o viață mai bună.
 Privesc aici, privesc în
 depărtare
 Cum luna de argint se scaldă în
 ape
 Ca fetele de la marginea pădurii.
 Ce se întâmplă? Totul tremură.
 Lumea râde!

NU DORIM BOGĂȚII

Nu dorim bogății.
 Noi vrem să trăim!
 Ploaia, vântul și lacrimile,
 Exprimă adevărata fericirea
 rromă
 Deoarece cu ele
 Sufletul s-a unit cu gândul,
 Doar adevărata comunitate
 rromă,
 știe de lacrimi și răs.
 Voi, păsărelele mele, mi-aș dori
 să vă sărut ciocurile!
 Îmi sunteți atât de dragi când
 cântați,
 și sufletul mi-l umpleți de
 bucurie,
 Frumosele mele păsărele!
 Cine vă va asculta
 Când nu vor mai fi rromi în
 pădure?
 Cine o să vă hrănească?
 Păsărelele mele mici și mari!
 Veniți toate lângă mine
 și cântați-mi ceva duios
 Voi - pentru mine, eu - pentru
 voi,
 Pentru ca să cântați și pentru
 alții.

¹Constelația Pleiadei

²Ursa mare

Am cutreierat pădurea întreagă
 Dar nu am găsit această urmă.
 Am găsit doar un foc mic
 La care se încălzea o femeie
 rromă,
 O femeie săracă și nenorocită,
 Acesta este semnul rrom!

CÂNTEC RROM COMPUS DE PAPUȘA

Am crescut în pădure ca un
 tufar de aur,
 Apoi în tabăra rromă ca o
 adevărată ciupercă.
 Iubesc focul ca propria-mi
 suflare.
 Vânturile puternice ca brizele
 Au legănat-o pe mica fetiță
 rromă
 și au dus-o prin lumea
 întreagă...
 Ploile mi-au spălat lacrimile,
 Soarele - acest tată rrom de aur
 Mi-a încălzit măduarele
 și mi-a înnegrit sufletul de-a
 binelea.
 Izvorul limpede nu mi-a dat
 mari puteri,
 în apele lui eu mi-am spălat
 doar fața.
 Ursul rătăcește în pădure
 Ca luna de argint.
 Lupul se teme de foc
 El nu îi mușcă pe rromi;
 Tânăra rromiță merge departe
 în pădure
 Calul bărbatului rrom nechează
 El îi trezește pe oameni
 El bucură inima femeii rrome.
 O veveriță mică mănâncă alune
 în tabăra rromă
 O, cât e de bine să trăiești
 Ca să auzi toate acestea!
 O, cât e de bine
 Să privești toate acestea!
 O, cât e de bine
 Să alegi să plângi
 Având lacrimi rrome!
 O, cât e de bine să trăiești

Ca să ascuți cântecul păsărilor
 la căderea nopții!
 O, cât e de bine în pădure,
 Mai ales lângă o șatră rromă!
 Copila fredonează un cântec,
 focul mare încălzește,
 O, cât e de bine să ascuți
 departe,
 în sânul pădurii cântecul
 păsărilor,
 Să plângi împreună cu copiii,
 Să cânti și să dansezi
 Cu flăcăii și fetele!
 O, cât e de bine să trăiești
 și să mergi noaptea de-a lungul
 râului
 Să atingi cu mâna peștii reci ca
 apa înghețată!
 O, cât e de bine să strângi
 ciuperci
 și să mănânci cartofi de pe
 jărătic...
 Calul bărbatului rrom așteaptă
 pe iarbă
 Ca să fie înhămat la mașină.
 O, cum să dormi
 și să nu vezi pe cer
 Cloșca cu puii¹
 Carul rrom²
 Care îți arată viitorul.
 Luna de argint
 E mama strămoșilor Indiei.
 Ea ne bucură cu lumină,
 Iar în șatra rromă
 Ea își ocrotește copii.
 Ea luminează tot neamul rrom
 pentru care este gata să coboare
 de pe cer.
 O, cât e de bine să privești norii
 și să le umpli inima de culori!
 O, cât e de bine
 Să săruți niște ochi negri, o
 gură și o față neagră...
 O, ce plăcut e zgomotul
 pădurii!
 Acest cântec este anume pentru
 noi.
 O, cât de armonios curg apele
 Iar inima îmi cântă de bucurie.

Cât e de bine să cercetezi
profunzimile apei
și să-i mărturisești multe și de
toate...

Nimeni nu mă înțelege
în afară de păduri și izvoare.
Tot ce eu vă povestesc
S-a întâmplat de mult timp.
Iar anii au adus cu sine
Amintiri plăcute și suspine!

CERCEI DIN FRUNZE

Fetele rrome din păduri,
nevoiașele,
Frumoase ca murele negre
coapte
Vor să poarte cercei de aur.
Dar de unde să-i ia?
Ele nu au de unde să cumpere
aur.
Acuma, nu e nicidecum posibil
De a face cumva rost
De anumiți cercei de aur
prețioși.
Sărmanele fete rrome
Frumoase ca murele negre
coapte
Cu dinți albi ca niște perle
Cu ochi frumoși ca stelele;
Unde sunt cerceii, unde s-au
pierdut?
Femeile roagă pe bărbații lor
Să facă cercei pentru fete.
Dar aceștia nu doresc
Să uneltească cercei rromi.
Femeile în vârstă împreună cu
fetele
S-au dus în pădure ca să strângă
vreascuri.
Nu departe de râu ele au făcut
un foc mare
și au început să cânte despre
cerceii rromi
- Cerceluși mici și drăguți,
Voi mă veți face frumoasă
Pentru că splendoarea voastră
Ne va face viața luminoasă.
Cerceluși frumoși, cerceluși
prețioși

Unde vă ascundeți?
Ochii noștri negri
Vă caută neîncetat
Cu speranța de a găsi ceva de
neuitat.
Focul le încălzește pe femei
Dar tinerele plâng cu jale.
Nu se știe de unde și cum,
Dar vântul suflă rece și nemilos
Fără să știe de al nostru vis
frumos.
Tu, vântule, nu fi atât de dur!
Lasă-ne să ne întoarcem
sănătoși acasă!
Astfel, femeile și fetele
dansatoare
Au încetat pe loc a lor cântare.
Vântul a stins îndată focul,
Izvorul a ascultat cântecul rrom
și l-a dus departe, încet, încet.
Nu se știe cum de sa-ntâmplat
Dar o frunză din copacul de
stejar
A căzut la picioarele fetelor
Din care ele repede și-au făcut
Splendizi cerceluși.
Frunzele cădeau fără încetare
La picioarele fetelor
fermecătoare.
Din ele noi vom face cu mult
drag
Cercei prețioși pentru întregul
nostru neam.
Cerceluși din frunze verzi
Cât de drăguți sunteți!
Aceste frunze de stejar
seamănă atât de mult
Cu adevărate pietre scumpe!
Aurul s-a ascuns în pământ
Copacul și-a dat frunza
Ca să nu plângă, ci să se bucure
și să cânte
Frumoasele rromițe
Poartă cercei din frunze
și le stă destul de bine.
Sărmană fată rromă,
Grațioasă ca o mură neagră,
Cu dinții albi ca perlele
Cu ochi frumoși ca stelele,

și cu cercei din frunze de stejar
Ea ne fascinează cu al ei
dumnezeiesc dar.

SUNT O FEMEIE RROMĂ NEVOIAȘĂ

Sunt o femeie rromă săracă
Nu am noroc, nu am nimic.
Trăiesc în sărăcie,
Nu știu nici să citesc și nici să
scriu.
O, pe atunci eram tânără,
Aveam talent și suflet.
O, cât de mult mi-aș dori să învăț,
Să avansez și să scriu,
O, cât de mult mi-aș dori
Să fredonez un cântec rrom:
- Dragul meu căluț de lângă
caravană,
Ne așteaptă un drum lung.
Aveam dorința de a cunoaște,
De a scrie versuri rrome,
Despre viața rromă.
Ei nu ne lasă să trăim
și ne tratează ca pe niște câini.
Marii rromi săraci!
Cum să trăiești în această lume
Fără să știi să citești și să scrii?
Toți rromii vor dispărea, vor muri
și nu vor lăsa nimic după ei.
Pe moment scriu așa cum pot
Ca să las după mine ceva
Pentru ca lumea să vorbească
despre mine
Că era o dată o femeie rromă
Săracă și nenorocită,
Ea vroia să citească și să scrie,
Să recite versuri rrome:
- Dragul meu căluț,
Ne așteaptă un drum lung.
Du-mă la fratele meu mai mic,
Ca să mă învețe să citesc
și să scriu
înainte de moarte.
Ascultă deci, frate, ce vreau
să-ți spun,
Voi lăsa cântece și poeme
pentru tine,
în memoria ta,

Precum că era o dată o femeie
rromă
Săracă și nenorocită,
Care își trăia viața cu greu.
Despre toate astea tu vei scrie
și vei evoca această tânără
femeie rromă
Care a crescut într-un leagăn
rrom
Lăsând amintiri pentru urmașii
săi.

EU NU VOI MERGE PE DRUMURILE STRĂBĂTUTE DE RROMII DE ALTĂDATĂ

Ah, prietenii mei,
Doriți să aflați tot adevărul
rrom?
Știu ca nu puteți să-mi dați
crezare,
Dar aș vrea să ascultați această
cântare
Ce evocă viața rromilor.
"Cine zice" cum trăia o dată
O mamă săracă cu copiii ei?
Credeți-mă, eu vă jur
Că nu voi merge în aceste negre
păduri.
Ale căror drumuri duc
Spre rromii de altădată.
Pe aceste locuri blestемate
A crescut o biată copilă.
Eu vă voi spune unde eram.
Acolo m-am născut, am
crescut,
Am devenit femeie
și am învățat să gândesc.
Nu mă voi întoarce pe aceste
drumuri
Unde noaptea rromii aduceau
copii
Ca să asculte cântecul bufnițelor.
Drumuri, cărări și poteci!
Păduri întunecoase,
Dragi prieteni,
Îmi e atât de greu să vă zic
Cât de bine e să trăiești în
pădure
Sub cerul înstelat.

Fie ca drumurile de altă dată
Să fie uitate pentru totdeauna,
Anume ele ne adunau de
pretutindeni
Acolo unde băteau vânturile.
Rromii se temeau
Copiii lor de frig să nu moară.
Cum să te întorci pe aceste
drumuri
Parcurse o dată de rromi.
Credeți-mă, viața noastră era
surprinzătoare
rromul, nu ar fi vrut să se
schimbe cu gadjo.
Au trecut mulți ani de când
Rromii trăiesc în păduri,
Iar drumurile spre ei erau mari
și mici.
Caii negri sau albi-gri
Loveau din copite pietrele
Producând sunete vesele.
Copiii cu picioarele goale au
lăsat mai mult decât o urmă.
Pe de o parte eram mizerabili,
Iar pe de altă parte - fericiți
Ca păsările din frunziș
Sub soarele verde de mai.
Ah, viața noastră de altădată!
Rromii au multe caravane,
Roțile acestora se învârtesc,
Caii nechează, iar câinii legați
Latră pe sub ele.
Pădurea sărăcește când vântul
încetează,
Gajeii încuie ușile caselor
Urmărindu-i de departe pe rromi.
Copiii cerșesc puțină pâine
Acolo, pe o mică cărărușă, într-
un mic sătuc
Am cerșit și noi pâine.
Fie ca Domnul să ne dea o
noapte neagră
Ca să facem o marmită de
carne.
Fie ca Domnul să înceteze
ploaia,
Cortul meu este ruinat deja.
Nici apă, nici pâine, doar
pădure și cer obscur.

Drum nu este
Nici la dreapta și nici la stânga,
Pe unde va merge săracul rrom
Când gajeuțul îl va căuta?
Blestемate să fie aceste
drumuri,
Iubesc pădurea și cântecele
Iar mai cu seamă lumea cu ale
ei minuni.

PĂMÎNTUL MEU, EU SÎNT FIICA TA

Pământule, pădurilor, eu sunt
fiica voastră,
Pădurile cântă, pământul cântă,
Eu împreună cu apa,
Compunem melodia unui
cântec rrom.
Voi merge prin munți,
Munți înalți,
Îmi voi pune din nou rochia albă
Bogat brodată cu flori,
și voi chema din toată puterea
țara mea polonă, roșie și albă!
Pământule, nimeni nu te va
atinge,
Pământ cu păduri obscure și
suflete blânde,
Eu sunt fiica voastră.
Pământule, eu cred mult în tine,
Iubesc tot ce ține de ale tale
bogății.
Pământule, binecuvântat ești de
Cel de Sus,
împreună cu pădurile imense,
Tu ești mama mea și a tuturor,
Frumoasă, mândră și bogată!
Cântarea voastră mă uimește,
și sufletul mi-l răscolește.
Pământule, câmpurile tale pline
de grâne
Lucesc ca aurul la lumina
soarelui.
Pământule, acolo unde vântul
bate, vine furtuna
Ca un cântec și-mi învăluie
sufletul.
Ciocanul lovește piatra
și astfel apare focul.

Pământule, tu ești atât de frumos!
 Noaptea negre din plin te admiră,
 Iar stelele din cer se miră
 și discută cu multă înflăcărare
 Noaptea la rând, ca niște fete
 rome.
 Pământule, plângeai neîncetat
 Fiind străpuns de durere,
 Pământule, plângeai în vis
 Ca un copil rrom.
 Pământule, îți cer iertare
 Pentru versurile mele proaste,
 Pentru urmele rome,
 și atunci când voi muri
 Să mă primești în ale tale
 împărății.
 Voi străbate munții,
 Munții cei mai înalți.
 Eu voi striga din răspuțeri,
 Voi îmbrăca rochia cea roșie
 și voi cânta rromanes.

O să-mi dau sufletul meu negru
 Pentru pământul și țara mea
 scumpă!
 Pământule și voi, păduri negre,
 Sunteți atât de generoși cu noi!
 Soarele fiind a cerului crăiasă,
 Se consideră a fi a pământului
 mireasă.
 Ea îl îmbrățișează tandru,
 îl sărută grațios
 și așteaptă cu nerăbdare
 Ziua în care va fi mamă.
 Pământule, împreună cu focurile,
 Tu fugi departe în lume,
 și faci lucruri mărețe cu timpul.
 Cântecul meu zboară spre tine
 Precum sufletul spre logodnică.
 Pământ cu păduri negre,
 Aici eu am crescut
 și în a ta inimă m-am născut,
 Tot aici am învățat primele
 versuri.

Pământule, tu cu lacrimile și
 cântecele tale
 M-ai legănat cu tandrețe.
 Pământule, tu m-ai învățat ce e
 bine și ce e rău,
 Ce trebuie de aruncat în foc
 și ce trebuie de lăsat să crească.
 Tu, pământule cu păduri negre
 și câmpuri fertile,
 Simți de departe prospețimea
 ierbii.
 Focurile cântă și tu cânti cu ele
 Ca o tânără rromă.
 Pământule, eu în tine am
 încredere,
 Pot să-mi dau viața pentru tine,
 Nu orișicine poate să te ia de la
 mine
 și nici eu nu te voi da la nimeni.

IV. O sathemenqo dīves e rromane čhibăqo

Sundalesqo simpoziùmo rromane čhibăqo (03-05 Novèmbro 2010)

Komunikàto

Dikhindoj i Decìzia palal i rromani čhib lini kaθar o 4-to Maškarthemutno Rromano Kongrèso (Warszawa, Aprìlo 1990) vi i Rekomendàcia o gin 4/2000 b., dini kaθar e Europaqo Konsìlo, dikhindoj i školarizàcia le rromenqi, e konklùzie kaθar o Sarajevo, Murska Sobota, Beograd 2010 b. dine kaθar e Regionàlo Butăqi Grùpa palal i rromani čhib

Ame, e participàntură ka-o Sathemenqo Dīves e Rromane Čhibăqo, reslām ka-e kadala rekomendàcie:

- I. I polìtika e rromane čhibăqi;
- II. O mexanizmo palal i implementàcia e politikaqi e rromane čhibăqi;
- III. O lingvistikano pluralizmo thaj i normalizàcia/standardizàcia rromane čhibăqi;
- IV. O Sathemenqo Dīves e Rromane čhibăqo te ovel les maškarthemutno prinzaripen.

I. I polìtika e rromane čhibăqi

Arakhindoj ke pànda si but pharimata ververe themenθe palal o barăripen e rromane čhibăqo, dikhindoj ke i rromani čhib nana-i anθ-e but thema prinzardi vi zorărdi, patās ke si te ovel kerdo efektivò politikano lōbi anθ-e institùcie e Europaqe Uniaqe (EU), ka-e Europaqo Konsìlo (CoE), ka-o Rromano Edukaciaqo Fòndo (REF), ka-o UNESCO, o UNICEF thaj OSCE, kaj e Kidine Nàcie (UN), ka-i Dekàda le Rromenqi;

Kasavi efektivò politikani intervència si te avel kerdi vi kaθar e rromane organizàcie, sar avenas: I Maškarthemutni Rromani Ònia (IRU), e Europaqo Fòrmo le Rromenqo vi le Phirutnenqo (ERTF), kaθar e themutne rromane organizàcie, vi kaθar e govèrnură svakone themenqe.

II. O mexanizmo palal i implementàcia e politikaqi e rromane çhibăqi

Anθ-o umal e mexanizmosqo palal i implementàcia e rromane čhibăqi, mangas e themenθar te den vast vaš i elementaro vi universitaro edukacia rromane čhibăqi, kaj te avel kerdi ka-o thanutno, regionalo, themutno vi maškarthemutno nivelo.

Anθar kodoja ke e rroma bešen bute themenθe anθ-o sasto sundal, mangas ke – kaj savorre kadala nivèlurǎ – te avel kerdi jekh drakhin e eksperturenqi e rromane lingvistikage.

E komisie le eksperturenqi si te roden IT solucie (informatikani tehnologija), k-asti te lokharel o uzo le elektronikane materialosqo vi le programengo p-i rromani chib.

III. O lingvistikano pluralizmo thaj i normalizàcia / standardizàcia rromane čhibăqi

O puchipen palal i politika e rromane čhibăqi vi o mexanizmo dikhindoj laqi implementăcia sikavde vi akana ke si trebutni jekh rromani čhibăqi planifikăcia vi laqo pluralizmo, savo si sovnakutno barvalipen e rromane čhibăqo. Kadala na ačhaven o procëso savo thavdel anθ-i standardizăcia e rromane čhibăqi.

Anθ-o kàdro e simpoziumosqo sas putardo o drom vi kodole lektenqe, save si vakàrdine anθ-i Hispània i Frància, i Bari Britània, i Finlàndia th.a., e vakàrne anθar e maj anglal liparde thema dena vast lenqe k-ašti te keren i rekuperàcia vi o prinzaripen e rromane čhibàqo.

IV. O Sathemengo Dīves e Rromane čhibāgo te ovel les maškarthemutno prinzaripen

E participànturà anθar 19 thema mangel ke o Sathemenqo Dives e Rromane Čibăqo te ovel les maškarthemutno prinzaripen thaj svakone beršesθe, ka-o 5-to Novembro, te ovel o Barodives e Rromane Čibăqo.

Zàgrebo, ka-o 5-to Novèmbro 2010 berś.

E telxramosarimata le participanturenge:

1. ~~Abdullah~~
 2. ~~Abdullah~~
 3. ~~Abdullah~~
 4. ~~Abdullah~~
 5. ~~Abdullah~~
 6. ~~Abdullah~~
 7. ~~Abdullah~~
 8. ~~Abdullah~~
 9. ~~Abdullah~~
 10. ~~Abdullah~~
 11. ~~Abdullah~~
 12. ~~Abdullah~~
 13. ~~Abdullah~~
 14. ~~Abdullah~~
 15. ~~Abdullah~~
 16. ~~Abdullah~~
 17. ~~Abdullah~~
 18. ~~Abdullah~~
 19. ~~Abdullah~~
 20. ~~Abdullah~~
 21. ~~Abdullah~~
 22. ~~Abdullah~~
 23. ~~Abdullah~~
 24. ~~Abdullah~~
 25. ~~Abdullah~~
 26. ~~Abdullah~~
 27. ~~Abdullah~~
 28. ~~Abdullah~~
 29. ~~Abdullah~~
 30. ~~Abdullah~~
 31. ~~Abdullah~~
 32. ~~Abdullah~~
 33. ~~Abdullah~~
 34. ~~Abdullah~~
 35. ~~Abdullah~~
 36. ~~Abdullah~~
 37. ~~Abdullah~~
 38. ~~Abdullah~~
 39. ~~Abdullah~~
 40. ~~Abdullah~~
 41. ~~Abdullah~~
 42. ~~Abdullah~~
 43. ~~Abdullah~~
 44. ~~Abdullah~~
 45. ~~Abdullah~~
 46. ~~Abdullah~~
 47. ~~Abdullah~~
 48. ~~Abdullah~~
 49. ~~Abdullah~~
 50. ~~Abdullah~~
 51. ~~Abdullah~~
 52. ~~Abdullah~~
 53. ~~Abdullah~~
 54. ~~Abdullah~~
 55. ~~Abdullah~~
 56. ~~Abdullah~~
 57. ~~Abdullah~~
 58. ~~Abdullah~~
 59. ~~Abdullah~~
 60. ~~Abdullah~~
 61. ~~Abdullah~~
 62. ~~Abdullah~~
 63. ~~Abdullah~~
 64. ~~Abdullah~~
 65. ~~Abdullah~~
 66. ~~Abdullah~~
 67. ~~Abdullah~~
 68. ~~Abdullah~~
 69. ~~Abdullah~~
 70. ~~Abdullah~~
 71. ~~Abdullah~~
 72. ~~Abdullah~~
 73. ~~Abdullah~~
 74. ~~Abdullah~~
 75. ~~Abdullah~~
 76. ~~Abdullah~~
 77. ~~Abdullah~~
 78. ~~Abdullah~~
 79. ~~Abdullah~~
 80. ~~Abdullah~~
 81. ~~Abdullah~~
 82. ~~Abdullah~~
 83. ~~Abdullah~~
 84. ~~Abdullah~~
 85. ~~Abdullah~~
 86. ~~Abdullah~~
 87. ~~Abdullah~~
 88. ~~Abdullah~~
 89. ~~Abdullah~~
 90. ~~Abdullah~~
 91. ~~Abdullah~~
 92. ~~Abdullah~~
 93. ~~Abdullah~~
 94. ~~Abdullah~~
 95. ~~Abdullah~~
 96. ~~Abdullah~~
 97. ~~Abdullah~~
 98. ~~Abdullah~~
 99. ~~Abdullah~~
 100. ~~Abdullah~~

ANDER

O rromano hìmmo. <i>Gelem, gelem</i>	4
O I-to modùlo. <i>O Ali Krasnić</i>	5
O II-to modùlo. <i>I Papùsa (Bronisława Wajs)</i>	18
O III-to modùlo. <i>O Ion Krängä</i>	33
O IV-to modùlo. <i>O Sorin - Kristian Mojsesko</i>	45
O V-to modùlo. <i>O Geòrge Păun Ialomicănu</i>	54
O VI-to modùlo. <i>Rromane aktòrură arakhle vi sar xramosarne thaj amboldàră</i>	63
O VII-to modùlo. <i>Le maj prinzarde prozatòrură thaj poètură e rromane literaturaqe e Rumuniaθar</i>	78
O VIII-to modùlo. <i>E poète vi poètură anθar i Rumùnia. Kaθar le maj terne, zi kaj le maj nakhavde berśenθar</i>	85
O IX-to modùlo. <i>Butăqo modùlo</i>	99

Lucrare realizată și tipărită în 3.000 de exemplare cu sprijinul
Reprezentanței UNICEF în România, cu fonduri oferite cu
generozitate de către Comitetul Național UNICEF din Germania.

ISBN: 978-973-1733-23-4
Editura **VANEMONDE**